

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः,
हरिः ॐ

1 कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टक

Contents

1.1 प्रथमाष्टके प्रथमः प्रपाठकः - अग्न्याधेयब्राह्मणं	2
1.2 प्रथमाष्टके द्वितीय प्रपाठकः - गवामयनब्राह्मणं	23
1.3 प्रथमाष्टके तृतीय प्रपाठकः - वाजपेयब्राह्मणं	36
1.4 प्रथमाष्टके चतुर्थः प्रपाठकः - सोमादिब्राह्मणं	53
1.5 प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः - नक्षत्रेष्टिकाण्डे	71
1.6 प्रथमाष्टके षष्ठः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं	88
1.7 प्रथमाष्टके सप्तमः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं	108
1.8 प्रथमाष्टके अष्टमः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं	125

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः, हरिः ॐ

1 कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टकं

1.1 प्रथमाष्टके प्रथमः प्रपाठकः - अग्न्याधेयब्राह्मणं

1.1.1 अनुवाकं 1 - सोमयागशेषभूताः शुक्रामन्थिग्रहप्रचारार्था मन्त्राः

TB 1.1.1.1

ब्रह्म संधत्तुं तन्मे जिन्वतम् । क्षत्रं सन्धत्तुं तन्मे जिन्वतम् । इषं संधत्तुं तां मे जिन्वतम् ।
ऊर्जं संधत्तुं तां मे जिन्वतम् । रयिं संधत्तुं तां मे जिन्वतम् । पुष्टिं संधत्तुं तां मे जिन्वतम् ।
प्रजां संधत्तुं तां मे जिन्वतम् । पशून् थ्संधत्तुं तान्मे जिन्वतम् ॥ स्तुतोऽसि जनधाः । देवास्त्वां
शुक्रपाः प्रणयन्तु । 1

TB 1.1.1.2

सुवीराः प्रजाः प्रजनयन् परीहि । शुक्रः शुक्रशोचिषा ॥ स्तुतोऽसि जनधाः । देवास्त्वां मन्थिपाः
प्रणयन्तु ॥ सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीहि । मन्थी मन्थिशोचिषा ॥ सज्जगमानौ दिव आ
पृथिव्याऽऽयुः । संधत्तुं तन्मे जिन्वतम् । प्राणं संधत्तुं तं मे जिन्वतम् । अपानं संधत्तुं तं मे
जिन्वतम् 2

TB 1.1.1.3

व्यानं संधत्तुं तं मे जिन्वतम् । चक्षुः संधत्तुं तन्मे जिन्वतम् । श्रोत्रं संधत्तुं तन्मे जिन्वतम्
। मनः संधत्तुं तन्मे जिन्वतम् । वाचं संधत्तुं तां मे जिन्वतम् ॥ आयुः स्थ आयुर्मे धत्तम् ।
आयुर् यज्ञाय धत्तम् । आयुर् यज्ञपतये धत्तम् । प्राणः स्थ प्राणं मे धत्तम् । प्राणं यज्ञाय धत्तम् 3

TB 1.1.1.4

प्रा॒णं य॒ज्ञप॑तये धत्तम् । चक्षुः॑ स्थ॒श्चक्षु॑र्मे धत्तम् । चक्षु॑र् य॒ज्ञाय॑ धत्तम् । चक्षु॑र् य॒ज्ञप॑तये धत्तम् ।
श्रोत्र॑श् स्थः श्रोत्रं॑ मे धत्तम् । श्रोत्रं॑ य॒ज्ञाय॑ धत्तम् । श्रोत्रं॑ य॒ज्ञप॑तये धत्तम् । तौ दे॒वौ शु॒क्राम॑न्थिनौ
। क॒ल्पय॑तं दै॒वीर्वि॑शः । क॒ल्पय॑तं मा॒नुषीः 4

TB 1.1.1.5

इष॒-मूर्ज॑म॒स्मासु॑ धत्तम् । प्रा॒णान् प॒शुषु॑ । प्र॒जां मयि॑ च॒ यज॑माने च ॥ निर॑स्तुः शण्डः॑ । निर॑स्तो
मर्कः॑ ॥ अप॑नुत्तौ शण्डा॒मकौ॑ सु॒हामु॑ना ॥ शु॒क्रस्य॑ सु॒मिद॑सि । म॒न्थिनः॑ सु॒मिद॑सि ॥ स प्र॑थ॒मः
सं॒कृति॑र् वि॒श्वक॑र्मा । स प्र॑थ॒मो मि॒त्रो वरु॑णो अ॒ग्निः () । स प्र॑थ॒मो बृ॒हस्प॑तिश्चि॒कित्वा॑न् ।
तस्मा॑ इन्द्रा॒य सु॒तमा॑जु॒होमि॑ । 5

special korvai

(ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं तत् । इष॒मूर्ज॑श् र॒यिं पु॒ष्टिं प्र॒जां ता॑म् । प॒शुन् ता॑न् । सन्ध॑तुं तत् । प्रा॒णम॑पा॒नं व्या॑नं
तम् । चक्षुः॑ श्रोत्रं॑ म॒नुस्त॑त् । वाचं॑ ता॒म् । इ॒षादि॑पञ्च॒के वाचं॑ तां मे॑ । प॒शून् थ्सं॑ध॒तुं तान्मे॑ ।
प्रा॒णादि॑त्रित॒ये तं मे॑ । अ॒न्यत्र॑ तन्मे॑ ।)
(न॒य - न्त्व॒पा॒नश् सं॑ध॒तुं तं मे॑ जि॒न्वतं॑ - प्रा॒णं य॒ज्ञाय॑ धत्तं - मा॒नुषी॑र् - अ॒ग्निर् द्वे च॑) (A1)

1.1.2 अनुवाकं 2 - अथाग्न्याधानप्रकरणं, तत्र कालविशेषविधिः**TB 1.1.2.1**

कृ॒त्तिका॑-स्व॒ग्नि-मा॑द॒धीत॑ । ए॒तद्वा अ॒ग्नेर् नक्ष॑त्रम् । यत् कृ॒त्तिकाः॑ । स्वा॒या॒मे॒वैनं॑ दे॒वता॑यामा॒धाय॑
। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी भ॑वति ॥ मुखं॑ वा ए॒तन्नक्ष॑त्राणाम् । यत् कृ॒त्तिकाः॑ । यः कृ॒त्तिका॑-स्व॒ग्नि-मा॑ध॒त्ते ।
मुख्यं॑ ए॒व भ॑वति ॥ अथो॒ खलु॑ 6

TB 1.1.2.2

अ॒ग्नि॒-न॒क्ष॒त्रमि॒त्य-प॑चायन्ति । गृ॒हान् ह॒ दाहु॑को भवति ॥ प्र॒जाप॑ती रोहि॒ण्या-म॒ग्नि-म॑सृजत । तं दे॒वा रोहि॑ण्या-माद॑धत । ततो॒ वै ते सर्वा॑न् रोहा॑नरोहन् । तद्-रोहि॑ण्यै रोहि॑णित्वम् । यो रोहि॑ण्या-म॒ग्निमा॑धत्ते । ऋ॒ध्नोत्ये॒व । सर्वा॑न् रोहा॑न्-रोहति ॥ दे॒वा वै भ॒द्राः सन्तोऽग्नि॒-माधि॑त्सन्त ७

TB 1.1.2.3

तेषा॑मना॒हितो॒ ऽग्निरा॑सीत् । अथै॑भ्यो वा॒मं व॑स्वपा॑क्रामत् । ते पुन॑र्वस्वो॒राद॑धत । ततो॒ वै तान् वा॒मं व॑सूपा॒वर्त॑त । यः पु॒रा भ॒द्रः संपा॑पीया॒न् श्र॑स्यात् । स पुन॑र्वस्वो-र॒ग्नि-माद॑धीत । पुन॑रे॒वैनं वा॒मं व॑सूपा॒वर्त॑ते । भ॒द्रो भ॑वति ॥ यः का॒मये॑त् दान॑कामा मे प्र॒जाः स्यु॑रिति । स पू॒र्वयोः फ॑ल्गु॒न्यो-र॒ग्नि-माद॑धीत ८

TB 1.1.2.4

अ॒र्य॒म्णो वा ए॒तन्न॑क्ष॒त्रम् । यत्पूर्वे॑ फ॒ल्गु॑नी । अ॒र्यमे॑ति॒ तमा॑हुर्यो ददा॑ति । दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्ति ॥ यः का॒मये॑त् भ॒गी स्या॑मिति । स उत्त॑रयोः फ॒ल्गु॑न्यो-र॒ग्निमाद॑धीत । भग॑स्य वा ए॒तन्न॑क्ष॒त्रम् । यदु॑त्तरे॒ फ॒ल्गु॑नी । भ॒ग्येव॑ भ॑वति ॥ का॒ल॒क॒ञ्जा वै ना॑मासु॒रा आ॑सन् ९

TB 1.1.2.5

ते सु॒व॒र्गाय॑ लो॒काया॑ग्नि॒-म॑चिन्वत । पुरु॑ष इष्ट॑का॒-मुपा॑दधात्-पुरु॑ष इष्ट॑काम् । स इन्द्रो॑ ब्राह्म॒णो ब्रुवा॑ण इष्ट॑का॒मुपा॑धत्त । ए॒षा मे चि॑त्रा नामेति । ते सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑प्रारोहन् । स इन्द्र॑ इष्ट॑का॒मावृ॑हत् । तेऽवा॑कीर्यन्त । येऽवा॑कीर्यन्त । त ऊ॒र्णाव॑भयोऽभवन् । द्वावु॑दप॒तता॑म् १०

TB 1.1.2.6

तौ दि॒व्यौ श्वा॑ना॒वभ॑वताम् । यो भ्रातृ॑व्यवा॒न् श्र॑स्यात् । स चि॒त्राया॑-म॒ग्नि-माद॑धीत । अ॒व॒कीर्ये॑व भ्रातृ॑व्यान् । ओजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मा॒त्मन्-ध॑त्ते ॥ व॒सन्तो॑ ब्राह्म॒णो ऽग्नि॒माद॑धीत । व॒सन्तो॑ वै

ब्राह्मणस्यर्तुः । स्व एवैनमृतावाधाय । ब्रह्मवर्चसी भवति । मुखं वा एतदृतूनाम् 11

TB 1.1.2.7

यद्वसन्तः । यो वसन्ताग्निमाधत्ते । मुख्य एव भवति । अथो योनिमन्तमेवैनं प्रजातमाधत्ते । ग्रीष्मे राजन्त्यं आदधीत । ग्रीष्मो वै राजन्त्यस्यर्तुः । स्व एवैनमृतावाधाय । इन्द्रियावी भवति । शरदि वैश्यं आदधीत । शरद्वै वैश्यस्यर्तुः 12

TB 1.1.2.8

स्व एवैनमृतावाधाय । पशुमान् भवति ॥ न पूर्वयोः फल्गुन्यो-रग्निमादधीत । एषा वै जघ्न्या रात्रिः सँवत्सरस्य । यत्पूर्वे फल्गुनी । पृष्टित एव सँवत्सरस्याग्निमाधाय । पापीयान् भवति । उत्तरयोरादधीत । एषा वै प्रथमा रात्रिः सँवत्सरस्य । यदुत्तरे फल्गुनी () । मुख्यत एव सँवत्सरस्याग्निमाधाय । वसीयान् भवति ॥ अथो खलु । यदैवैनं यज्ञ उपनमेत् । अथादधीत । सैवास्यर्द्धिः । 13

(खल्वा - धिथ्सन्त - फल्गुन्योरग्निमादधीता - सन् - नपतता - मतूनां - वैश्यस्यर्तु - रुत्तरे फल्गुनी षट् च) (A2)

1.1.3 अनुवाकं 3 - देवयजनार्थाः संभाराः

TB 1.1.3.1

उद्धन्ति । यदेवास्यां अमेद्धयम् । तदपं हन्ति ॥ अपोऽवोक्षति शान्त्यै ॥ सिकंता निवंपति । एतद्वा अग्नेर् वैश्वानरस्य रूपम् । रूपेणैव वैश्वानरमव-रुन्धे ॥ ऊषान् निवंपति । पुष्टिर्वा एषा प्रजननम् । यदूषाः 14

TB 1.1.3.2

पुष्ट्यामेव प्रजनने ऽग्निमाधत्ते । अथो संज्ञानं एव । सं ज्ञानं ह्येतत् पशूनाम् । यदूषाः ॥
 द्यावापृथिवी सहास्ताम् । ते वियती अब्रूताम् । अस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति । यदमुष्या
 यज्ञियमासीत् । तदस्या-मदधात् । त ऊषा अभवत् 15

TB 1.1.3.3

यदस्या यज्ञियमासीत् । तदमुष्या-मदधात् । तददश्चन्द्रमसि कृष्णम् । ऊषान्निवपन्नदो द्यायेत्
 । द्यावापृथिव्योरेव यज्ञिये-ऽग्निमाधत्ते ॥ अग्निर्देवेभ्यो निलायत । आखू रूपं कृत्वा । स पृथिवीं
 प्राविशत् । स ऊतीः कुर्वाणः पृथिवीमनु समचरत् । तदाखुकरीष-मभवत् 16

TB 1.1.3.4

यदाखुकरीषः संभारो भवति । यदेवास्य तत्र न्यक्तम् । तदेवावरुन्धे ॥ ऊर्जं वा एतस् रसं
 पृथिव्या उपदीका उर्दिहन्ति । यद् वल्मीकम् । यद् वल्मीकवृषा संभारो भवति । ऊर्जमेव रसं
 पृथिव्या अवरुन्धे । अथो श्रोत्रमेव । श्रोत्रं ह्येतत् पृथिव्याः । यद् वल्मीकः । 17

TB 1.1.3.5

अबधिरो भवति । य एवं वेद ॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत । तासामन्न-मुपाक्षीयत । ताभ्यः
 सूदमुप प्राभिनत् । ततो वै तासामन्नं नाक्षीयत । यस्य सूदः संभारो भवति । नास्य गृहेऽन्नं
 क्षीयते ॥ आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत् । तेन प्रजापतिरश्राम्यत् 18

TB 1.1.3.6

कथमिदं स्यादिति । सोऽपश्यत् पुष्करपर्णं तिष्ठत् । सोऽमन्यत । अस्ति वै तत् । यस्मिन्-
 निदमधि तिष्ठतीति । स वराहो रूपं कृत्वोपन्यमज्जत् । स पृथिवीमध आच्छत् । तस्या
 उपहत्योदमज्जत् । तत् पुष्करपर्णं ऽप्रथयत् । यदप्रथयत् 19

TB 1.1.3.7

तत् पृथिव्यै पृथिवित्वम् । अभूद्वा इदमिति । तद्भूम्यै भूमित्वम् । तां दिशोऽनु वातः समंवहत् । ताः शर्कराभिरदृष्टं हत् । शं वै नोऽभूदिति । तच्छर्कराणां शर्करत्वम् । यद्-वराहविहतः संभारो भवति । अस्यामेवा-छम्बद्वारमग्नि-माधत्ते । शर्करा भवन्ति धृत्यै 20

TB 1.1.3.8

अथो शत्वायं ॥ सरेता अग्निराधेय इत्याहुः । आपो वरुणस्य पत्नय आसन् । ता अग्निरभ्यङ्ग्यायत् । ताः समभवत् । तस्य रेतः पराऽपतत् । तद्विरण्य-मभवत् । यद्विरण्य-मुपास्यति । सरेतसमेवाग्नि-माधत्ते ॥ पुरुष इन्वै स्वाद्-रेतसो बीभत्सत् इत्याहुः 21

TB 1.1.3.9

उत्तरुत उपास्यत्य-बीभत्सायै ॥ अति प्रयच्छति । आर्तिमेवाति प्रयच्छति ॥ अग्निदेवेभ्यो निलायत । अथो रूपं कृत्वा । सोऽश्वत्थे सवत्सर-मतिष्ठत् । तदश्वत्थस्या-श्वत्थत्वम् । यदाश्वत्थः संभारो भवति । यदेवास्य तत्र न्यक्तम् । तदेवाव-रुन्धे । 22

TB 1.1.3.10

देवा वा ऊर्जं व्यभजन्त । तत् उदुम्बर उदतिष्ठत् । ऊर्वा उदुम्बरः । यदौदुम्बरः संभारो भवति । ऊर्जमेवाव-रुन्धे ॥ तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत् । तं गायत्र्याहरत् । तस्य पूर्णमच्छिद्यत । तत्पूर्णोऽभवत् । तत् पूर्णस्य पूर्णत्वम् 23

TB 1.1.3.11

यस्य पर्णमयः संभारो भवति । सोमपीथमेवाव रुन्धे ॥ देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त । तत् पूर्ण उपाशृणोत् । सुश्रवा वै नाम । यत् पर्णमयः संभारो भवति । ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे ॥ प्रजापति-रग्नि-मसृजत । सोऽबिभेत्प्र मा धक्ष्यतीति । तः शम्याऽशमयत् 24

TB 1.1.3.12

तच्छम्यै शमित्वम् । यच्छमीमयः संभारो भवति । शान्त्या अप्रदाहाय ॥ अग्नेः सृष्टस्य यतः । विकङ्कतं भा औच्छत् । यद्वैकङ्कतः संभारो भवति । भा एवावरुन्धे ॥ सहृदयो ऽग्निराधेय इत्याहुः । मरुतोऽद्भिरग्नि-मंतमयन् । तस्य तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दन् () । साऽशनिर्भवत् । यदुशनिहतस्य वृक्षस्य संभारो भवति । सहृदय-मेवाग्नि-माधत्ते । 25

(ऊषा - अभवन् - नभवद् - वल्मीकौ - ऽश्राम्य - दप्रथय - दृष्ट्यै - बीभत्सत् इत्याहु - रुन्धे - पर्णत्व - मंशमयद - च्छिन्दः स्त्रीणि च) (A3)

1.1.4 अनुवाकं 4 - संभारसंयुक्तायतनेषु अग्न्याधानम्**TB 1.1.4.1**

द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमादधीत । द्वादश मासाः संवत्सरः । संवत्सरा-देवैन-मवरुद्ध्या-धत्ते ॥ यद्द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमादधीत । परिमितमवरुन्धीत । चक्षुर् निमित्त आदधीत । इयद्-द्वादश विक्रामा(3) इति । परिमितं चैवापरिमितं चावरुन्धे ॥ अनृतं वै वाचा वदति । अनृतं मनसा द्यायति 26

TB 1.1.4.2

चक्षुर् वै सत्यम् । अद्रा(3)गित्याह । अदर-शमिति । तथ् सत्यम् । यश्चक्षुर्-निमित्तेऽग्नि-माधत्ते । सत्य एवैन-माधत्ते ॥ तस्मादाहिताग्निर्नानृतं वदेत् । नास्य ब्राह्मणोऽनौश्वान् गृहे वसेत् । सत्ये ह्यस्याग्निराहितः ॥ आग्नेयी वै रात्रिः 27

TB 1.1.4.3

आग्नेयाः पशवः । ऐन्द्रमहः । नक्तं गार्हपत्य-मादधाति । पशून्नेवावरुन्धे । दिवाऽऽहवनीयम् । इन्द्रियमेवावरुन्धे ॥ अर्द्धोदिते सूर्य आहवनीय-मादधाति । एतस्मिन् वै लोके प्रजापतिः प्रजा

असृजत । प्रजा एव तद्-यजमानः सृजते । अथो भूतं चैव भविष्यच्चा-वरुन्धे । 28

TB 1.1.4.4

इडा वै मानवी यज्ञानूकशिन्वासीत् । साऽशृणोत् । असुरा अग्निमादधत् इति । तदगच्छत् । त आहवनीयमग्र आदधत् । अथ गार्हपत्यम् । अथो-न्वाहार्य-पचनम् । साऽब्रवीत् । प्रतीच्येषाः श्रीरंगात् । भद्रा भूत्वा पराभविष्यन्तीति 29

TB 1.1.4.5

यस्यैव-मग्निराधीयते । प्रतीच्यस्य श्रीरेति । भद्रो भूत्वा पराभवति ॥ साऽशृणोत् । देवा अग्नि-मादधत् इति । तदगच्छत् । तेऽन्वाहार्य-पचनमग्र आदधत् । अथ गार्हपत्यम् । अथाहवनीयम् । साऽब्रवीत् 30

TB 1.1.4.6

प्राच्येषाः श्रीरंगात् । भद्रा भूत्वा सुवर्गं लोकमेष्यन्ति । प्रजां तु न वैथस्यन्त इति । यस्यैव-मग्नि-राधीयते । प्राच्यस्य श्रीरेति । भद्रो भूत्वा सुवर्गं लोकमेति । प्रजां तु न विन्दते ॥ साऽब्रवीदिडा मनुम् । तथा वा अहं तवाग्नि-माधास्यामि । यथा प्र प्रजायां पशुभिर् मिथुनैर् जनिष्यसे 31

TB 1.1.4.7

प्रत्यस्मिन् लोके स्थास्यसि । अभि सुवर्गं लोकं जेष्यसीति । गार्हपत्यमग्र आदधात् । गार्हपत्यं वा अनु प्रजाः पशवः प्रजायन्ते । गार्हपत्येनैवास्मै प्रजां पशून् प्राजनयत् । अथो-न्वाहार्य-पचनम् । तिर्यङ्मुक् वा अयं लोकः । अस्मिन्नेव तेन लोके प्रत्यतिष्ठत् । अथाहवनीयम् । तेनैव सुवर्गं लोक-मभ्यजयत् 32

TB 1.1.4.8

यस्यैवमग्नि-राधीयते । प्र प्रजयां पशुभिर् मिथुनैर् जायते । प्रत्यस्मिन् लोके तिष्ठति । अग्निं सुवर्गं लोकं जयति ॥ यस्य वा अयथादेवतमग्नि-राधीयते । आ देवताभ्यो वृश्च्यते । पापीयान् भवति । यस्य यथा देवतम् । न देवताभ्यो आवृश्च्यते । वसीयान् भवति () 33

TB 1.1.4.9

भृगूणां त्वाऽङ्गिरसां व्रतपते व्रतेनादधामीति भृग्वङ्गिरसामादध्यात् । आदित्यानां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामीत्यन्यासां ब्राह्मणीनां प्रजानाम् । वरुणस्य त्वा राज्ञो व्रतपते व्रतेनादधामीति राज्ञः । इन्द्रस्य त्वेन्द्रियेण व्रतपते व्रतेनादधामीति राजन्यस्य । मनोस्त्वा ग्रामण्यो व्रतपते व्रतेनादधामीति वैश्यस्य । ऋभूणां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामीति रथकारस्य । यथा देवतमग्नि-राधीयते । न देवताभ्यो आ वृश्च्यते । वसीयान् भवति । 34

(ध्यायति - वै रात्रि - श्वावरुन्धे - भविष्यन्तीत्यं - ब्रवी - ज्ञानिष्यसे - ऽजयद् - वसीयान् भवति - नव च) (A4)

1.1.5 अनुवाकं 5 - तत्र पवमानहवींषि

TB 1.1.5.1

प्रजापतिर् वाचः सत्यमपश्यत् । तेनाग्निमाधत्त । तेन वै स आर्द्धोत् । भूर्भुवः सुवरित्याह । एतद्वै वाचः सत्यम् । य एतेनाग्निमाधत्ते । ऋद्धोत्येव । अथो सत्यप्राशूरेव भवति । अथो य एवं विद्वानभिचरति । स्तृणुत एवैनम् । 35

TB 1.1.5.2

भूरित्याह । प्रजा एव तद्यजमानः सृजते । भुव इत्याह । अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति । सुवरित्याह । सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठति ॥ त्रिभिरक्षरैर्-गार्हपत्य-मादधाति । त्रय इमे लोकाः । एष्वेवैनं लोकेषु प्रतिष्ठित-माधत्ते । सर्वैः पञ्चभि-राहवनीयम् 36

TB 1.1.5.3

सुवर्गाय वा एष लोकायाधीयते । यदाहवनीयः । सुवर्ग एवास्मै लोके वाचः सत्यः सर्वमाप्नोति ॥ त्रिभिर् गार्हपत्य-मादधाति । पञ्चभि-राहवनीयम् । अष्टौ संपद्यन्ते । अष्टाक्षरा गायत्री । गायत्रोऽग्निः । यावानेवाग्निः । तमाधत्ते । 37

TB 1.1.5.4

प्रजापतिः प्रजा असृजत । ता अस्मात् सृष्टाः पराचीरायन् । ताभ्यो ज्योति-रुदगृह्णात् । तं ज्योतिः पश्यन्तीः प्रजा अभिसमावर्तन्ते । उपरीवाग्नि-मुदृहीया-दुद्धरन् । ज्योतिरेव पश्यन्तीः प्रजा यजमान-मभि-समावर्तन्ते ॥ प्रजापतेरक्षयश्चयत् । तत् पराऽपतत् । तदश्वोऽभवत् । तदश्वस्या-श्वत्वम् 38

TB 1.1.5.5

एष वै प्रजापतिः । यदग्निः । प्राजापत्योऽश्वः । यदश्वं पुरस्तान्नयति । स्वमेव चक्षुः पश्यन् प्रजापति-रनूदेति ॥ वज्री वा एषः । यदश्वः । यदश्वं पुरस्तान्नयति । जातानेव भ्रातृव्यान् प्रणुदते ॥ पुनरावर्तयति 39

TB 1.1.5.6

जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते ॥ न्याहवनीयो गार्हपत्य-मकामयत । नि गार्हपत्य आहवनीयम् । तौ विभाजं नाशक्रोत् । सोश्वः पूर्ववाङ्-भुत्वा । प्राञ्चं पूर्वमुदवहत् । तत् पूर्ववाहः पूर्ववाट्-त्वम् । यदश्वं पुरस्तान्नयति । विभक्तिरेवैनयोस्सा । अथो नानावीर्यावेवैनौ कुरुते । 40

TB 1.1.5.7

यदुपर्युपरि शिरो हरेत् । प्राणान् विच्छिन्द्यात् । अधोऽधः शिरो हरति । प्राणानां गोपीथाय ॥ इत्यग्रे हरति । अथेयत्यथेयति । त्रयं इमे लोकाः । एष्वेवैनं लोकेषु प्रतिष्ठितमाधत्ते ॥

प्रजापति-रग्नि-मंसृजत । सोऽबिभेत्प्र मां धक्ष्यतीति 41

TB 1.1.5.8

तस्य त्रेधा म॒हि॒मानं॑ व्यौ॒हत् । शान्त्या॑ अ॒प्र॒दा॒हाय॑ । यत्-त्रेधाऽग्नि-रा॒धी॒यते॑ । म॒हि॒मानं॑ मे॒वा॒स्य॑
तद्-व्यू॒हति॑ । शान्त्या॑ अ॒प्र॒दा॒हाय॑ ॥ पु॒न॒रा॒व॒र्त॒यति॑ । म॒हि॒मानं॑ मे॒वा॒स्य॑ स॒न्द॒धाति॑ ॥ प॒शु॒र्वा ए॒षः
। यद॒श्वः । ए॒ष रु॒द्रः 42

TB 1.1.5.9

यदु॒ग्निः । यद॒श्वस्य॑ प॒दैऽग्नि-मा॑दु॒द्ध्यात् । रु॒द्राय॑ प॒शू-न॑पि॒द॒द्ध्यात् । अ॒प॒शुर् यज॑मानः स्यात् ।
यं ना॒क्र॒मये॑त् । अ॒न॒व॒रु॒द्धा अ॒स्य॑ प॒शवः॑ स्युः । पा॒श्व॒र्त आ॒क्र॒मये॑त् । यथा ऽऽहि॑तस्या॒ग्ने-र॒ङ्गा॒रा
अ॒भ्य॒व॒र्ते॒रन् । अ॒व॒रु॒द्धा अ॒स्य॑ प॒शवो॑ भव॑न्ति । न रु॒द्राया॑पि॒द॒धाति॑ । 43

TB 1.1.5.10

त्रीणि॑ ह॒वी॒ऽषि॑ निर्व॒पति॑ । वि॒राजं॑ ए॒व वि॒क्रान्तं॑ यज॑मानोऽनु वि॒क्रम॑ते ॥ अ॒ग्नये॑ प॒व॒मा॒नाय॑ । अ॒ग्नये॑
पा॒व॒काय॑ । अ॒ग्नये॑ शु॒चये॑ । यदु॒ग्नये॑ प॒व॒मा॒नाय॑ निर्व॒पति॑ । पु॒ना॒त्ये॒वैन॑म् । यदु॒ग्नये॑ पा॒व॒काय॑
। पू॒त ए॒वास्मि॑-न्ना॒द्यं द॒धाति॑ । यदु॒ग्नये॑ शु॒चये॑ () । ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒स-मे॒वास्मि॑-न्नु॒परि॑ष्टाद्-द॒धाति॑ । 44

(ए॒न - मा॒ह॒व॒नीयं॑ - ध॒त्ते - ऽश्व॒त्वं - व॑र्त॒यति॑ - कुरु॒त - इति॑ - रु॒द्रो - द॑धाति - यदु॒ग्नये॑
शु॒चये॑ एकं च) (A5)

1.1.6 अनुवाकं 6 - पवमानहविर्विस्तारः, हविरन्तराणि, दक्षिणाश्च

TB 1.1.6.1

दे॒वा॒सुराः॑ सँय॑त्ता आसन् । ते दे॒वा वि॑ज॒य-मु॑प॒यन्तः॑ । अ॒ग्नौ वा॒मं व॑सु सं न्य॒दध॑त । इ॒दमु॑
नो भ॒विष्य॑ति । यदि॑ नो जे॒ष्यन्ती॑ति । तदु॒ग्निर्नो॑-सह॑मश॒क्रोत् । तत्-त्रेधा॑ वि॒न्य॑द॒धात् । प॒शुषु॑

तृतीयम् । अ॒प्सु तृतीयम् । आ॒दित्ये तृतीयम् 45

TB 1.1.6.2

तद्दे॒वा वि॒जित्य॑ । पुन॒रवा॑रु॒रुत्स॑न्त । ते॒ऽग्नये॑ प॒र्वमा॑नाय पु॒रोडा॑श॒-मृ॒ष्टाक॑पालं नि॒रव॑पन् । प॒शवो॑
वा अ॒ग्निः प॒र्वमा॑नः । यदे॒व प॒शुष्व॑ासीत् । तत्-ते॒नावा॑रु॒न्धत॑ । ते॒ऽग्नये॑ पा॒वका॑य । आपो॒ वा
अ॒ग्निः पा॒वकः॑ । यदे॒वाप्स्वा॑सीत् । तत्-ते॒नावा॑रु॒न्धत॑ 46

TB 1.1.6.3

ते॒ऽग्नये॑ शुच॑ये । अ॒सौ वा आ॑दित्यो॒ऽग्निः शुचिः॑ । यदे॒वादित्य॑ आसीत् । तत्-ते॒नावा॑रु॒न्धत॑ ॥
ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति । त॒नुवो॑ वा॒वैता अ॑ग्न्या॒धेय॑स्य । आ॒ग्नेयो॑ वा अ॒ष्टाक॑पालो ऽग्न्या॒धेय॑मिति ।
यत्तं नि॒र्वपे॑त् । नै॒तानि॑ । यथा॒ऽऽत्मा॑ स्यात् 47

TB 1.1.6.4

ना॒ङ्गानि॑ । ता॒दृगे॒व तत् । यदे॒तानि॑ नि॒र्वपे॑त् । न तम् । यथा॒ऽङ्गानि॑ स्युः । ना॒त्मा । ता॒दृगे॒व
तत् । उ॒भया॑नि स॒हनिरु॑प्या॒णि । य॒ज्ञस्य॑ सा॒त्मत्वा॑य ॥ उ॒भयं॑ वा ए॒तस्यै॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑माप्यते 48

TB 1.1.6.5

यो॒ऽग्निमा॑धृ॒त्ते । ऐ॒न्द्रा॒ग्न-मे॒काद॑शकपाल- म॒नु नि॒र्वपे॑त् । आ॒दित्यं॑ च॒रुम् । इ॒न्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॑-
मया॑तयामा॒नौ । ये ए॒व दे॒वते॑ अया॑तयाम्नी । ताभ्या॑मे॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मव॒- रु॒न्धे । आ॒दित्यो॑
भ॒वति॑ । इ॒यं वा अ॑दि॒तिः । अ॒स्यामे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति ॥ धे॒न्वै वा ए॒तद्-रे॑तः 49

TB 1.1.6.6

यदा॒ज्यम् । अ॒नु॒डुह॑स्तण्डु॒लाः । मि॒थुन॑मे॒वाव॑-रु॒न्धे । घृ॒ते भ॑वति । य॒ज्ञस्या॒लूक्षान्त॑त्वाय ॥
च॒त्वार॑ आ॒र॒षेयाः॑ प्रा॒श्नन्ति॑ । दि॒शामे॒व ज्योति॑षि जुहोति ॥ प॒शवो॑ वा ए॒तानि॑ ह॒वीर्षि॑ । ए॒ष

रुद्रः । यदग्निः 50

TB 1.1.6.7

यथ्सद्य ए॒तानि॑ ह॒वीःषि॑ निर्व॑पेत् । रु॒द्राय॑ प॒शून॑पि द॒द्व्यात् । अ॒प॒शुर॒यज॑मानः स्यात् । यन्ना॒नुनिर्व॑पेत् । अ॒न॒वरु॑द्रा अस्य प॒शवः॑ स्युः । द्वा॒द॒शसु॑ रात्री॒ष्वनु॑ निर्व॑पेत् । स॒व॒त्स॒र॒प्र॒ति॒मा॒ वै द्वा॒द॒श॑ रात्रे॒यः । स॒व॒त्स॒रेणै॒वास्मै॑ रु॒द्रश्च॑ श॒मयि॑त्वा । प॒शून॑व॒ रुन्धे॑ ॥ यदेक॑-मेकमे॒तानि॑ ह॒वीःषि॑ निर्व॑पेत् 51

TB 1.1.6.8

यथा॒ त्री॒ण्या॒वप॑नानि पू॒रये॑त् । ता॒दृक्त् । न प्र॒जन॑न॒मुच्छि॑ःषेत् । एकं॑ नि॒रुप्य॑ । उ॒त्तरे॑ सम॑स्येत् । तृ॒तीय॑मे॒वास्मै॑ लो॒कमुच्छि॑ःषति प्र॒जन॑नाय । तं प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रनु प्रजा॑यते । अथो॑ य॒ज्ञस्यै॒वैषा॑भि॒क्रान्तिः॑ ॥ र॒थच॑क्रं प्रव॑र्तयति । म॒नुष्य॑र॒थेनै॒व दे॒व॒रथं॑ प्र॒त्यव॑रोहति । 52

TB 1.1.6.9

ब्र॒ह्म॒वादि॑नो वदन्ति । हो॒त॒व्यं-म॒ग्निहो॑त्रां(3) नहो॑त॒व्या(3)मि॑ति । यद्-यजु॑षा जुहु॒यात् । अ॒य॒थापूर्व॑माहु॒ती जुहु॑यात् । यन्न जुहु॒यात् । अ॒ग्निः परा॑भवेत् । तू॒ष्णीमे॒व हो॑त॒व्यम् । य॒थापूर्व॑-माहु॒ती जुहो॑ति । ना॒ग्निः परा॑भवति ॥ अ॒ग्नीधे॑ ददाति 53

TB 1.1.6.10

अ॒ग्निमु॑खा-ने॒वर्तून् प्री॑णाति । उ॒प॒ब॒र्हणं॑ ददाति । रू॒पाणा॑म॒व-रु॑द्धयै । अ॒श्वं ब्र॒ह्मणो॑ । इ॒न्द्रि॒यमे॒वाव-रु॑न्धे । धे॒नुश्च॑ हो॒त्रे । आ॒शिषं॑ ए॒वाव॑रुन्धे । अ॒नु॒द्वाहं॑-म॒द्भूर्य॑वै । वह्नि॒र्वा अ॑नु॒द्वाह॑न् । वह्नि॒रद्भूर्युः॑ 54

TB 1.1.6.11

वह्नि॒नैव॑ वह्नि॒ य॒ज्ञस्या॒व-रु॑न्धे । मि॒थुनौ॑ गा॒वौ ददा॑ति । मि॒थुन॑स्या॒व-रु॑द्धयै । वा॒सो ददा॑ति । स॒र्व

देव॒त्यं॑ वै वासः॑ । सर्वा॑ ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति । आ द्वा॑द॒शभ्यो॑ ददाति । द्वा॑द॒श मासाः॑ स॒व॒त्स॒रः । स॒व॒त्स॒र ए॒व प्रति॑ तिष्ठति । काम॑मूर्द्धं दे॒यम् () । अप॑रिमि॒तस्या॑व॒रुद्ध॑यै । 55

(आ॒दित्ये॑ तृतीय - मु॒फ॒स्वासी॑त् तत् तेनावा॑रुन्धत् - स्या - दा॑प्यते - रे॒तो - ऽग्नि॑ - रेक॑मेक मे॒तानि॑ ह॒वि॒र्षि॑ निर्व॒पेत् - प्र॒त्य॒व॒रो॒हति॑ - ददा॒त्य - ऋ॒र्युर् - दे॒य॒ मेकं॑ च) (A6)

1.1.7 अनुवाकं 7 - आधानमन्त्राः

TB 1.1.7.1

घ॒र्मः शि॒र॒स्तद॒यम॒ग्निः । सं प्रि॑यः प॒शुभि॑र् भुवत् । छ॒र्दि॒स्तो॒काय॑ तन॒याय॑ यच्छ ॥ वा॒तः प्रा॒णस्तद॒यम॒ग्निः । सं प्रि॑यः प॒शुभि॑र् भुवत् । स्व॒दि॒तं तो॒काय॑ तन॒याय॑ पि॒तुं प॑च ॥ प्रा॒ची॒मनु॑ प्र॒दि॒शं प्रेहि॑ वि॒द्वान् । अ॒ग्नेर॑ग्ने पु॒रो अ॑ग्निर् भवे॒ह । वि॒श्वा आ॒शा दी॒द्यानो॑ विभा॑हि । ऊ॒र्जं नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पदे । 56

TB 1.1.7.2

अ॒र्कश्चक्षु॑-स्तदु॒सौ सूर्य॑स्तद॒यम॒ग्निः । संप्रि॑यः प॒शुभि॑र् भुवत् । यत् ते॑ शु॒क्र शु॒क्रं व॑र्चः शु॒क्रा त॒नूः । शु॒क्रं ज्यो॒तिर॑ज॒स्रम् । तेन॑ मे दी॒दिहि॑ तेन॒ त्वाऽऽद॑धे । अ॒ग्निना॑ऽग्ने ब्र॒ह्मणा॑ ॥ आ॒न॒शे व्या॑न॒शे सर्व॑मायुर् व्या॑न॒शे ॥ ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑ । वि॒राट् च॑ स्व॒राट् च॑ । ते मा॑ वि॒शतां॑ ते मा॑ जि॒न्वता॑म् 57

TB 1.1.7.3

ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑ । सु॒म्राट् चा॑भि॒भूश्च॑ । ते मा॑ वि॒शतां॑ ते मा॑ जि॒न्वता॑म् । ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑ । वि॒भूश्च॑ परि॒भूश्च॑ । ते मा॑ वि॒शतां॑ ते मा॑ जि॒न्वता॑म् । ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑ । प्र॒भ्वी च॑ प्र॒भूति॑श्च । ते मा॑ वि॒शतां॑ ते मा॑ जि॒न्वता॑म् । या॒स्ते अ॒ग्ने शि॒वास्त॒नुवः॑ () । ताभि॑स्त्वा ऽऽद॑धे ॥ या॒स्ते अ॒ग्ने घो॒रास्त॒नुवः॑ । ताभि॑र॒मुं ग॑च्छ । 58

(चतुष्पदे - जिन्वतां - तनुव स्त्रीणि च) (A7)

1.1.8 अनुवाकं 8 - एतद्ब्राह्मणं

TB 1.1.8.1

इमे वा एते लोका अग्रयः । ते यदव्यावृत्ता आधीयेरन् । शोचयेयुर्-यजमानम् । घर्मः शिर इति गार्हपत्य-मादधाति । वातः प्राण इत्यन्वाहार्य-पचनम् । अर्क-श्चक्षुरित्या-हवनीयम् । तेनैवैनान् व्यावर्तयति । तथा न शोचयन्ति यजमानम् ॥ रथन्तर-मभिगायते गार्हपत्य आधीयमाने । रथन्तरो वा अयं लोकः 59

TB 1.1.8.2

अस्मिन्नेवैनं लोके प्रतिष्ठित-माधत्ते । वामदेव्य-मभिगायत उद्धियमाणे । अन्तरिक्षं वै वामदेव्यम् । अन्तरिक्ष एवैनं प्रतिष्ठित-माधत्ते । अथो शान्तिर् वै वामदेव्यम् । शान्तमेवैनं पशव्यमुद्धरते । बृहदभिगायत आहवनीय आधीयमाने । बारहतो वा असौ लोकः । अमुष्मिन्नेवैनं लोके प्रतिष्ठित-माधत्ते ॥ प्रजापति-रग्नि-मंसृजत 60

TB 1.1.8.3

सोऽश्वो वारो भूत्वा पराडैत् । तं वारवन्तीयेनावारयत । तद्-वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम् । श्यैतेन श्येती अंकुरुत । तच्छ्यैतस्य श्यैतत्वम् । यद्-वारवन्तीय-मभिगायते । वारयित्वैवैनं प्रतिष्ठित-माधत्ते । श्यैतेन श्येती कुरुते ॥ घर्मः शिर इति गार्हपत्य-मादधाति । सशीर्षाण-मेवैन-माधत्ते 61

TB 1.1.8.4

उपैनमुत्तरो यज्ञो नमति ॥ रुद्रो वा एषः । यदग्निः । स आधीयमान ईश्वरो यजमानस्य पशून्

हि॒सि॒तोः । सं प्रि॑यः प॒शुभिर् भुव॑दित्या॒ह । प॒शुभिरे॒वैनः॑ संप्रि॑यं करोति । प॒शूना॒महि॑सायै ॥
छ॒र्दि॒स्तो॒काय॑ तन॑याय य॒च्छेत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॒माशा॑स्ते ॥ वा॒तः प्रा॒ण इत्य॑न्वाहार्य॒पच॑नम् 62

TB 1.1.8.5

सप्रा॑ण॒मे॒वैन॒माध॑त्ते ॥ स्व॒दितं॑ तो॒काय॑ तन॑याय पि॒तुं प॒चेत्या॑ह । अन्न॑मे॒वास्मै॑ स्व॒दय॑ति ॥
प्राची॑मनु॒ं प्र॒दिशं॑ प्रेहि॑ वि॒द्वानि॑त्या॒ह । विभ॑क्तिरे॒वैनं॑यो॒स्सा । अथो॑ नाना॑ वीर्या॒वे॒वैनौ॑ कुरु॒ते ॥ ऊ॒र्जं
नो धे॑हि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पद॒ इत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॒माशा॑स्ते ॥ अ॒र्क॒-श्चक्षु॑रित्या॒हव॑नीयम् । अ॒र्को
वै दे॒वाना॑मन्नम् 63

TB 1.1.8.6

अन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे ॥ तेन॑ मे दी॒दिही॑त्या॒ह । समि॑न्ध ए॒वैनम् ॥ आ॒न॒शे व्या॑न॒श इति॑ त्रिरु॒दिङ्ग॑यति
। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः । ए॒ष्वे॒वैनं॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ष्ठित॒माध॑त्ते ॥ तत्-तथा॑ न का॒र्यम् । वी॒ङ्गित॑म
प्रति॑ष्ठित॒माद॑धीत । उ॒द्धृत्यै॑-वा॒धाया॑-भि॒मन्त्रि॑यः । अ॒वी॒ङ्गित॑-मे॒वैनं॑ प्रति॑ष्ठित॒माध॑त्ते () ॥ वि॒राट्
च॑ स्व॒राट् च॑ यास्ते अ॒ग्रे शि॒वास्तु॑नुव॒स्ताभि॑स्त्वा ऽऽद॑धु॒ इत्या॑ह । ए॒ता वा अ॒ग्रेः शि॒वास्तु॑नुवः ।
ताभि॑रे॒वैनः॑ सम॑र्द्धयति ॥ यास्ते अ॒ग्रे घो॒रास्तु॑नुव॒स्ताभि॑रमुं ग॒च्छेति॑ ब्रूया॒द्यं द्वि॑ष्यात् । ताभि॑रे॒वैनं॑
परा॑भावयति । 64

(लो॒को - ऽसृ॑जतै॒न - माध॑त्ते - ऽन्वाहार्य॒पच॑नं - दे॒वाना॑मन्नं - मे॒नं प्रति॑ष्ठित॒माध॑त्ते पञ्च च)
(A8)

1.1.9 अनुवाकं 9 - ब्रह्मौदनम्

TB 1.1.9.1

श॒मी॒ग॒र्भाद॑ग्निं म॑न्थति । ए॒षा वा अ॒ग्रेर्-य॒ज्ञिया॑ त॒नूः । ता॒मे॒वास्मै॑ जन॑यति ॥ अ॒दि॒तिः पु॒त्रका॑मा
। सा॒द्ध्ये॒भ्यो दे॒वेभ्यो॑ ब्रह्मौ॒दन॑-म॑पचत् । तस्या॑ उ॒च्छे॑षण॒मद॑दुः । तत् प्रा॒श्नात् । सा रे॒तोऽध॑त्त

। तस्यै धाता चौर्यमा चाजायेताम् । सा द्वितीय-मपचत् 65

TB 1.1.9.2

तस्या उच्छेषण-मददुः । तत् प्राश्नात् । सा रेतोऽधत्त । तस्यै मित्रश्च वरुणश्चाजायेताम् । सा तृतीय-मपचत् । तस्या उच्छेषण-मददुः । तत् प्राश्नात् । सा रेतोऽधत्त । तस्या अशश्च भगश्चाजायेताम् । सा चतुर्थ-मपचत् 66

TB 1.1.9.3

तस्या उच्छेषण-मददुः । तत् प्राश्नात् । सा रेतोऽधत्त । तस्या इन्द्रश्च विवस्वाश्चाजायेताम् । ब्रह्मौदुनं पचति । रेतं एव तद्दधाति ॥ प्राश्नन्ति ब्राह्मणा औदुनम् ॥ यदाज्यं मुच्छिष्यते । तेन समिधोऽभ्यज्यादधाति । उच्छेषणाद्वा अदिती रेतोऽधत्त 67

TB 1.1.9.4

उच्छेषणादेव तद्-रेतो धत्ते ॥ अस्थि वा एतत् । यथ-समिधः । एतद्-रेतः । यदाज्यम् । यदाज्येन समिधोऽभ्यज्यादधाति । अस्थ्येव तद्-रेतंसि दधाति ॥ तिस्र आदधाति मिथुनत्वाय ॥ इयंतीर् भवन्ति । प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताः 68

TB 1.1.9.5

इयंतीर् भवन्ति । यज्ञपुरुषा संमिताः । इयंतीर् भवन्ति । एतावद्वै पुरुषे वीर्यम् । वीर्यं संमिताः ॥ आर्द्रा भवन्ति । आर्द्रमिव हि रेतः सिच्यते ॥ चित्रियस्याश्चत्थस्यादधाति । चित्रमेव भवति ॥ घृतवतीभि-रादधाति 69

TB 1.1.9.6

एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम । यद्-घृतम् । प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्द्धयति । अथो तेजसा ॥ गायत्रीभिर्-

ब्राह्मणस्यादद्व्यात् । गायत्रछन्दा वै ब्राह्मणः । स्वस्य छन्दसः प्रत्ययनस्त्वाय । त्रिष्टुभी-
राजन्यस्य । त्रिष्टुप् छन्दा वै राजन्यः । स्वस्य छन्दसः प्रत्ययनस्त्वाय 70

TB 1.1.9.7

जगतीभिर्-वैश्यस्य । जगती छन्दा वै वैश्यः । स्वस्य छन्दसः प्रत्ययनस्त्वाय ॥ तश् सँवथ्सुरं
गोपायेत् । सँवथ्सुरश् हि रेतो हितं वद्धते ॥ यद्-येनश् सँवथ्सुरे नोपनमेत् । समिधः पुनरादद्व्यात्
। रेत एव तद्धितं वद्धमानमेति ॥ न मास-मंशजीयात् । न स्त्रियमुपेयात् । 71

TB 1.1.9.8

यन् मास-मंशजीयात् । यश्चिन्नय-मुपेयात् । निर्वीर्यः स्यात् । नैनमग्नि-रुपनमेत् ॥ श्व आधास्यमानो
ब्रह्मौदनं पंचति । आदित्या वा इत उत्तमाः सुवर्गलोकमायन् । ते वा इतो यन्तं प्रतिनुदन्ते ।
एते खलु वावादित्याः । यद्-ब्राह्मणाः । तैरेव सत्त्वं गच्छति 72

TB 1.1.9.9

नैनं प्रतिनुदन्ते ॥ ब्रह्मवादिनो वदन्ति । कां सः । अग्निः कार्यः । योऽस्मै प्रजां पशून्
प्रजनयतीति । शल्कैस्ताश् रात्रिमग्नि-मिन्धीत । तस्मिन्-नुपव्युषमुरणी निष्टपेत् । यथर्षभाय
वाशिता न्याविच्छायति । तादृगेव तत् ॥ अपोदूह्य भस्माग्निं मन्थति 73

TB 1.1.9.10

सैव साऽग्नेः सन्ततिः ॥ तं मथित्वा प्राञ्चमुद्धरति । सँवथ्सुरमेव तद्-रेतो हितं प्रजनयति
॥ अनाहित-स्तस्याग्नि-रित्याहुः । यः समिधोऽनाधायाग्नि-माधत्त इति । ताः सँवथ्सुरे पुरस्ता-
दादद्व्यात् । सँवथ्सुरादेवैन-मवरुद्ध्या-धत्ते ॥ यदि सँवथ्सुरे ऽनादद्व्यात् । द्वादश्यां पुरस्ता-
दादद्व्यात् । सँवथ्सुर प्रतिमा वै द्वादश रात्रयः () । सँवथ्सुरमेवास्याहिता भवन्ति ॥ यदि
द्वादश्यां नादद्व्यात् । त्र्यहे पुरस्तादादद्व्यात् । आहिता एवास्य भवन्ति । 74

(द्वितीयमपचच् - चतुर्थमपचच् - ददिती॑ रेतोऽधत् - संमिता - घृतवती॑भिरादधाति - राजन्यः स्वस्य॑ छन्दसः प्रत्ययन॒स्त्वा - येयाद् - गच्छति - मन्थति - रात्रय॑ श्रुत्वारि॑ च) (A9)

1.1.10 अनुवाकं 10 - पञ्चाग्न्याधानम्

TB 1.1.10.1

प्रजापतिः॑ प्रजा अ॑सृजत । स रि॑रिचानोऽमन्यत । स तपोऽतप्यत । स आ॒त्मन् वीर्य॑-मपश्यत् । तदव॑र्द्धत । तदस्मा॒त्-सहसो॑र्द्ध-मसृज्यत । सा वि॒राडभवत् । तां दे॒वासुरा व्य॑गृह्णत । सोऽब्रवीत् प्रजापतिः॑ । मम॒ वा एषा 75

TB 1.1.10.2

दोहा॑ एव युष्माक॑मिति ॥ सा तत् प्राच्युद॑क्रामत् । तत् प्रजापतिः॑ पर्य॑गृह्णात् । अथर्व॑ पितुं मे गोपा॑येति । सा द्वितीय॑-मुद॑क्रामत् । तत् प्रजापतिः॑ पर्य॑गृह्णात् । नर्य॑ प्रजां मे गोपा॑येति । सा तृतीय॑-मुद॑क्रामत् । तत् प्रजापतिः॑ पर्य॑गृह्णात् । श॒स्यं प॒शून् मे गोपा॑येति 76

TB 1.1.10.3

सा चतुर्थ॑-मुद॑क्रामत् । तत् प्रजापतिः॑ पर्य॑गृह्णात् । सप्र॑थ स॒भां मे गोपा॑येति । सा पञ्चम॑-मुद॑क्रामत् । तत् प्रजापतिः॑ पर्य॑गृह्णात् । अहे॑ बुद्धि॒य मन्त्रं॑ मे गोपा॑येति । अ॒ग्नीन् वाव सा तान् व्य॑क्रमत । तान् प्रजापतिः॑ पर्य॑गृह्णात् । अथो॑ प॒ङ्क्तिमे॒व ॥ प॒ङ्क्तिर्वा एषा ब्रा॑ह्मणे प्रवि॑ष्टा 77

TB 1.1.10.4

तामा॒त्मनोऽधि॑ निर्मिमीते । यदु॒ग्नि-रा॑धीयते । तस्मा॑-दे॒ताव॑न्तोऽग्नय॑ आधीयन्ते । पाङ्क्तु॑वा इदं सर्व॑म् । पाङ्क्ते॒नैव पाङ्क्तु॑ स्पृणोति ॥ अथर्व॑ पितुं मे गोपा॑येत्याह । अन्न॑मे॒व तेन॑ स्पृणोति । नर्य॑ प्रजां मे गोपा॑येत्याह । प्र॒जामे॒वैतेन॑ स्पृणोति । श॒स्यं प॒शून् मे गोपा॑येत्याह 78

TB 1.1.10.5

प॒शून्मे॑वैतेन॑ स्पृ॒णोति॑ । सप्र॑थ स॒भां मे॑ गोपा॒येत्या॑ह । स॒भामे॑वैतेन॑न्द्रि॒यः स्पृ॒णोति॑ । अहे॑ बुद्धि॒य मन्त्रं॑ मे गोपा॒येत्या॑ह । मन्त्रं॑मे॒वै तेन॑ श्रि॒यः स्पृ॒णोति॑ ॥ यद॑न्वाहार्य॑-पच॑नेऽन्वाहार्यं॑ पच॑न्ति । तेन॑ सौ॒ऽस्याभीष्टः॑ प्री॒तः । यद्-गा॒रुह॑पत्य॒ आज्यं॑मधि॒श्रय॑न्ति संप॒त्नीर्या॑जय॑न्ति । तेन॑ सौ॒ऽस्याभीष्टः॑ प्री॒तः । यदा॑हव॒नीये॑ जुह॑ति 79

TB 1.1.10.6

तेन॑ सौ॒ऽस्याभीष्टः॑ प्री॒तः । यथ्स॒भायां॑ वि॒जय॑न्ते । तेन॑ सौ॒ऽस्याभीष्टः॑ प्री॒तः । यदा॑वस॒थेऽन्नः॑ ह॑रन्ति । तेन॑ सौ॒ऽस्याभीष्टः॑ प्री॒तः । तथा॑ऽस्य॒ सर्वे॑ प्री॒ता अ॒भीष्टा आ॒धीय॑न्ते ॥ प्र॒वस॒थ-मे॒ष्यन्ने॒व-मुप॑तिष्ठे-तै॒कमे॑कम् । यथा॑ ब्राह्म॒णाय॑ गृहे॒वासि॑ने परि॒दाय॑ गृहा॒नेति॑ । ता॒दृगे॒व तत् ॥ पुन॑रा॒ग-त्योप॑तिष्ठते () । सा भा॑गेयमे॒वैषां॑ तत् । सा तत् ऊ॒र्द्धाऽऽरो॑हत् । सा रो॒हिण्य॑भवत् । तद्-रो॒हिण्यै रो॒हिणित्व॑म् । रो॒हिण्या-म॒ग्नि-माद॑धीत । स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ प्र॑ति॒ष्ठित॑-माध॑त्ते । ऋ॒द्धोत्ये॑नेन । 80

(एषा - प॒शून्मे गोपा॒येति॑ - प्रवि॑ष्टा - प॒शून्मे गोपा॒येत्या॑ह - जुह॑ति - तिष्ठते सप्त च) (A10)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 10 anuvAkams :-

(ब्रह्म॑ संध॑त्तं - कृ॒त्तिका॑ - सू॒द्धन्ति॑ - द्वा॒दश॑सु - प्र॒जाप॑तिर् वा॒चो - दे॒वासुरा॑स्तदु॒ग्निनो॑द् - घ॒र्मः शि॑रं - इ॒मे वै - श॑मीग॒र्भात् - प्र॒जाप॑तिः स रि॑रि॒चानः॑ सत॒पः स आ॒त्मन् वी॒र्यं दश॑)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(ब्रह्म॑ संध॑त्तं - तौ दि॒व्या - वथो॑ श॒त्वाय॑ - प्राच्ये॑षां - यदु॒पर्यु॑परि - यथ॑ स॒द्यः - सोऽश्नो॑ वारो॒ भूत्वा॑ - जग॑तीभि॒ रशी॑तिः)

first and last words of first prapAtakam :-

(ब्रह्म संधत्त - मृद्धोत्येनेन)

॥ हरिः ॐ ॥ ॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

1.2 प्रथमाष्टके द्वितीय प्रपाठकः - गवामयनब्राह्मणं

1.2.1 अनुवाकं 1 - आधानमन्त्राः पूर्वप्रपाठकशेषभूताः

TB 1.2.1.1

उद्धन्यमान-मस्या अमेद्ध्यम् । अपं पाप्मानं यजमानस्य हन्तु । शिवा नः सन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।
शं नो माता पृथिवी तोकसाता ॥ शं नो देवीरभिष्टये । आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु
नः ॥ वैश्वानरस्य रूपम् । पृथिव्यां परिस्रसा । स्योन-माविशन्तु नः । 1

TB 1.2.1.2

यदिदं दिवो यदुदः पृथिव्याः । सज्जज्ञाने रोदसी संबभूवतुः । ऊषान् कृष्णमवतु कृष्णमूषाः ।
इहोभयोर यज्ञिय-मागमिष्ठाः ॥ ऊतीः कुर्वाणो यत् पृथिवीमचरः । गुहाकारं-माखुरूपं प्रतीत्य
। तत् ते न्यक्तमिह सभरन्तः । शतं जीवेम शरदः सर्वाः ॥ ऊर्जं पृथिव्या रसं-माभरन्तः ।
शतं जीवेम शरदः पुरुचीः 2

TB 1.2.1.3

वृषीभि-रनुवित्तं गुहासु । श्रोत्रं त उर्व्यबधिरा भवामः ॥ प्रजापति सृष्टानां प्रजानाम् । क्षुधोपहत्यै
सुवितं नो अस्तु । उपप्रभिन्नमिष-मूर्जं प्रजाभ्यः । सूदं गृहेभ्यो रसमाभरामि ॥ यस्य रूपं बिभ्रदिमा-
मविन्दत् । गुहा प्रविष्टाः सरिरस्य मद्ध्यै । तस्येदं विहत-माभरन्तः । अछंबद्वारमस्यां विधेम । 3

TB 1.2.1.4

यत् पर्यपश्यथ सरिरस्य मद्ध्यै । उर्वीमपश्य-ज्जगतः प्रतिष्ठाम् । तत् पुष्करस्यायतनाद्धि जातम्
। पूर्णं पृथिव्याः प्रथनं हरामि ॥ याभिरदह-ज्जगतः प्रतिष्ठाम् । उर्वीमिमां विश्वजनस्य भर्त्रीम्
। ता नः शिवाः शर्कराः सन्तु सर्वाः ॥ अग्रे रेतश्चन्द्रं हिरण्यम् । अद्ध्यः संभूत-ममृतं प्रजासु
। तथ सभरन्नुत्तरतो निधाय 4

TB 1.2.1.5

अ॒ति॒ प्र॒यच्छं॑ दु॒रितिं॑ तरेयम् ॥ अ॒श्वो॑ रू॒पं कृ॒त्वा यद॑श्च॒त्थे ऽति॑ष्ठः । सँव॒त्सुरं॑ दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑
। तत्ते॒ न्य॑क्तमि॒ह स॒भर॑न्तः । श॒तं जी॑वेम श॒रदुः॑ सर्वा॒राः ॥ ऊ॒र्जः पृ॑थि॒व्या अ॒द्भ्युत्थि॑तोऽसि
। वन॑स्पते श॒तव॑ल॒शो वि॒रोह॑ । त्वया॑ व॒यमि॑ष॒मूर्जं॑ म॒दन्तः॑ । रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒देम ॥
गा॒य॒त्रि॒या हि॒यमा॑णस्य॒ यत्ते॑ ॥ 5

TB 1.2.1.6

पु॒र्णम॑प॒तत् तृ॒तीय॑स्यै दि॒वोऽधि॑ । सो॒ऽयं पु॒र्णः सो॒मपु॒र्णाद्धि॑ जा॒तः । ततो॑ ह॒रामि॑ सोमपी॒थस्याव॑-
रु॒द्ध्यै । दे॒वानां॑ ब्र॒ह्मवा॑दं व॒दतां॑ यत् । उ॒पाशृ॑णोः सु॒श्रवा॑ वै श्रु॒तोऽसि॑ । ततो॑ मा॒मावि॑शतु
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम् । तथ् स॒भर॑न् स्तदव॑रुन्धीय सा॒क्षात् ॥ यया॑ ते सृष्ट॒स्याग्नेः॑ । हे॒तिम॑शमयत्
प्र॒जाप॑तिः । तामि॒माम॑ प्र॒दाहा॑य ॥ 6

TB 1.2.1.7

श॒मीः शान्त्यै॑ ह॒राम्य॑हम् ॥ यत्ते॑ सृष्ट॒स्य॒ यतः॑ । वि॒क॑ङ्क॒तं भा॑ औ॒र्छजा॑तवेदः । तया॑ भा॒सा संमि॑तः
। उ॒रुं नो॑ लो॒कमनु॑ प्रभा॑हि ॥ यत्ते॑ ता॒न्तस्य॑ हृद॒यमा॑च्छि॒न्दन् जा॑तवेदः । म॒रुतो॑ऽद्भिस्त॑मयित्वा
। ए॒तत्ते॑ तद॒शनेः॑ संभ॑रामि । सा॒त्मा अ॒ग्ने स॒हृद॑यो भवे॒ह ॥ चि॒त्रि॒याद॑श्च॒त्थाथ् संभृ॑ता बृ॒हत्यः॑ ॥ 7

TB 1.2.1.8

शरी॑रम॒भि सः॑ स्कृ॒ताः स्थ॑ । प्र॒जाप॑तिना य॒ज्ञमु॒खेन॑ संमि॑ताः । ति॒स्रस् त्रि॒वृद्धि॑र् मिथु॒नाः प्रजा॑त्यै
॥ अ॒श्च॒त्था-द्ध॑व्यवा॒हा-द्धि॑ जा॒ताम् । अ॒ग्ने स्त॒नूं य॒ज्ञियाः॑ संभ॑रामि । शा॒न्तयो॑निः श॒मीग॑र्भम् ।
अ॒ग्नये॑ प्र॒ज॒नयि॑तवै ॥ यो अ॑श्च॒त्थः श॑मीग॒र्भः । आ॒रु॒रोह॑ त्वे स॒चा । तं ते॑ ह॒रामि॑ ब्र॒ह्मणा॑ ॥ 8

TB 1.2.1.9

यज्ञियैः केतुभिः सह ॥ यं त्वां सुमभरन्-जातवेदः । यथा शरीरं भूतेषु न्यक्तम् । स संभृतः
सीद शिवः प्रजाभ्यः । उरुं नो लोकमनुनेषि विद्वान् ॥ प्र वेधसे कवये मेद्वयाय । वचो वन्दारुं
वृषभाय वृष्णे । यतो भयमभयं तन्नो अस्तु । अवं देवान् यजे हेड्यान् ॥ समिधाऽग्निं दुवस्यत 9

TB 1.2.1.10

घृतैर् बोधयतातिथिम् । आऽस्मिन् हव्या जुहोतन ॥ उप त्वाऽग्ने हविष्मतीः । घृताचीर्यन्तु
हर्यत । जुषस्व समिधो मम ॥ तं त्वां समिद्धिरङ्गिरः । घृतेन वर्द्धयामसि । बृहच्छोचा यविष्ठय
॥ समिद्धयमानः प्रथमो नु धर्मः । समक्तुभिरज्यते विश्वारः 10

TB 1.2.1.11

शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्-पावकः । सुयज्ञो अग्निर् यजथाय देवान् ॥ घृतप्रतीको घृतयोनिरग्निः ।
घृतैः समिद्धो घृतमस्यान्नम् । घृतपुषस्त्वा सरितो वहन्ति । घृतं पिबन्थ सुयजां यक्षि देवान् ॥
आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणः । घृत प्रतीको घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधुचारु गव्यम् । पितेवं
पुत्रमभि रक्षतादिमम् । 11

TB 1.2.1.12

त्वामग्ने समिधानं यविष्ठ । देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहम् । उरुज्रयसं घृतयोनि-माहुतम् । त्वेषं
चक्षुर्दधिरे चोदयन्वति ॥ त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतेन । सुम्रायवः सुषमिधा समीधिरे । स
वावृधान ओषधीभिरुक्षितः । उरुज्रयाऽसि पार्थिवा वितिष्ठसे ॥ घृत प्रतीकं व ऋतस्य धूरुषदम्
(धूरुषदम्) । अग्निं मित्रन्न समिधान ऋञ्जते 12

TB 1.2.1.13

इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यत् । शुक्रवर्णामुदुं नो यऽसते धियम् ॥ प्रजा अग्ने सँवासय । आशाश्च
पशुभिः सह । राष्ट्राण्यस्मा आधेहि । यान्यासन्थ सवितुः सवे ॥ मही विशपत्नी सदने ऋतस्य ।

अ॒र्वाची॑ ए॒तं ध॑रुणे रयी॒णाम् । अ॒न्तर्व॑त्नी॒ ज॒न्यं जा॑तवे॒दसम् । अ॒द्ध॒राणां॑ ज॒नय॑थः पुरो॒गाम् । 13

TB 1.2.1.14

आ॒रो॒ह॒तं दु॑श॒तः श॑क्र॒रीर् म॑म । ऋ॒तेना॑ग्न॒ आयु॑षा॒ वर्च॑सा॒ सु॒ह । ज्यो॑ग॒ जीव॑न्त॒ उत्त॑रामु॒त्तरा॑ः
स॒मा॒म् । द॒र्श॑म॒हं पू॒र्णमा॑सं॒ य॒ज्ञं य॑था॒ य॒ज्ञे ॥ ऋ॒त्वि॒यव॑ती॒ स्थो अ॒ग्नि॑रे॒तसौ । ग॒र्भं द॑धा॒थां ते
वा॑म॒हं द॑दे । तथ॒ स॒त्यं य॑द् वी॒रं बि॑भृथः । वी॒रं ज॑नयिष्यथः । ते म॒त् प्रा॒तः प्र॑ज॒निष्ये॑थे । ते
मा॒ प्र॑जा॒ते प्र॑ज॒नयि॑ष्यथः 14

TB 1.2.1.15

प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्-ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ सु॒व॒र्गे लो॒के ॥ अ॒नृ॒ताश्च॑-स॒त्यमु॑पैमि । मा॒नु॒षा-दै॒व्य॒-मु॑पैमि । दै॒वीं
वा॒चं य॑च्छामि ॥ श॒ल्कैर्ग॑न्निमि॒न्धानः॑ । उ॒भौ लो॒कौ सं॑नेम॒हम् । उ॒भयो॑र्-लो॒कयो॑र् ऋ॒द्धा ।
अ॒तिं मृ॒त्युं त॑राम्य॒हम् ॥ जा॒तवे॑दो॒ भुव॑नस्य॒ रेतः॑ । इ॒ह सि॑ञ्च॒ तप॑सो॒ यज्ज॑निष्यते 15

TB 1.2.1.16

अ॒ग्निम॑श्च॒त्थादधि॑ ह॒व्य॒वा॒हम् । श॒मी॒ग॒र्भा-ज्ज॑नय॒न॒यो म॑यो॒ भूः ॥ अ॒यं ते योनि॑र् ऋ॒त्वि॒यः ।
यतो॑ जा॒तो अ॑रोच॒थाः । तं जा॒नन्न॑ग्न॒ आरो॑ह । अथा॑ नो॒ वर्द्ध॑या॒ रु॒यिम् ॥ अ॒पे॒त॒ वी॒त॒ वि च॑
स॒र्प॒तातः॑ । येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नू॒त॒नाः । अ॒दादि॑दं॒ यमो॑ऽव॒सानं॑ पृथि॒व्याः । अ॒क्र॒न्नि॒मं पि॒तरो॑
लो॒कम॑स्मै । 16

TB 1.2.1.17

अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्य॒ग्नेः पु॑री॒षम॑सि ॥ स॒ज्ञान॑म॒सि का॑म॒ध॒रण॑म् । मयि॑ ते का॒म॒ध॒रणं॑ भूयात् ॥ सं॒वः
सृ॒जामि॑ हृद॒यानि॑ । सः सृ॒ष्टं म॑नो॒ अस्तु॑ वः । सः सृ॒ष्टः प्रा॒णो अ॑स्तु॒ वः ॥ सं॒या वः॑
प्रि॒यास्त॑नुवः । संप्रि॒या हृद॑यानि॒ वः । आ॒त्मा वो॑ अस्तु॒ संप्रि॑यः । संप्रि॒या-स्त॑नुवो॒ मम॑ । 17

TB 1.2.1.18

कल्पेतां द्यावापृथिवी । कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्तामग्नयः पृथक् । मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ॥ येऽग्नयः समनसः । अन्तरा द्यावापृथिवी । वासन्तिकावृतू अभि कल्पमानाः । इन्द्रमिव देवा अभि संविशन्तु ॥ दिवस्त्वा वीर्येण । पृथिव्यै-महिम्ना 18

TB 1.2.1.19

अन्तरिक्षस्य पोषेण । सर्वपशु-मादधे ॥ अजीजनन्-नमृतं मर्त्यासः । अस्त्रेमाणं तरणिं वीडुजम्भम् । दश स्वसारो अग्रवः समीचीः । पुमांसं जातमभि सश्रभन्ताम् ॥ प्रजापतेस्त्वा प्राणेनाभि प्राणिमि । पूष्णः पोषेण मह्यम् । दीर्घायुत्वाय शतशारदाय । शतः शरद्भ्य आयुषे वर्चसे 19

TB 1.2.1.20

जीवात्वै पुण्याय ॥ अहं त्वदस्मि मदसि त्वमेतत् । ममांसि योनिस्तव योनिरस्मि । ममैव सन्वहं हव्यान्यग्रे । पुत्रः पित्रे लोककृ-ज्जातवेदः ॥ प्राणे त्वाऽमृतमादधामि । अन्नादमन्नाद्याय । गोप्तरं गुप्त्यै ॥ सुगारुहपत्यो विदहन्नरातीः । उषसः श्रेयसीः श्रेयसीर् दधत् 20

TB 1.2.1.21

अग्ने सपत्नाः अप बाधमानः । रायस्पोष-मिषमूर्ज-मस्मासु धेहि ॥ इमा उ मामुपतिष्ठन्तु रायः । आभिः प्रजाभिरिह सं वसेय । इहो इडां तिष्ठतु विश्वरूपी । मद्भ्ये वसोर दीदिहि जातवेदः ॥ ओजसे बलाय त्वोद्यच्छे । वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे । सपत्नतूरसि वृत्रतूः । यस्ते देवेषु महिमा सुवर्गः 21

TB 1.2.1.22

यस्तं आत्मा पशुषु प्रविष्टः । पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पप्रथे । तया नो अग्ने जुषमाण एहि ॥ दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् । वातात् पशुभ्यो अद्भ्योषधीभ्यः । यत्रयत्र जातवेदः सं बभूथ । ततो

नो अग्ने जुषमाणं एहि ॥ प्राचीमनुं प्रदिशं प्रेहि विद्वान् । अग्नेरंग्रे पुरो अंगिर-भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो वि भाहि 22

TB 1.2.1.23

ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ अन्वगिरुषसा-मग्रं-मख्यत् । अन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीन् । अनु द्यावापृथिवी आततान ॥ विक्रमस्व मुहाः असि । वेदिषन्-मानुषेभ्यः । त्रिषु लोकेषु जागृहि ॥ यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः । सं विद्वाने रोदसी सं बभूवतुः 23

TB 1.2.1.24

तयोः पृष्ठे सीदतु जातवेदाः । शभूंः प्रजाभ्यं-स्तनुवै स्योनः ॥ प्राणं त्वाऽमृत आदधामि । अन्नादमन्नाद्याय । गोप्तां गुप्त्यै । यत्ते शुक्रं शुक्रं वचः शुक्रा तनूः । शुक्रं ज्योति-रजसम् । तेन मे दीदिहि तेन त्वाऽऽदधे । अग्निनाऽऽग्ने ब्रह्मणा । आनशे व्यानशे सर्वमायुर व्यानशे । 24

TB 1.2.1.25

नर्यं प्रजां मे गोपाय । अमृतत्वाय जीवसे । जातां जनिष्यमाणां च । अमृते सत्ये प्रतिष्ठिताम् ॥ अथर्वं पितुं मे गोपाय । रसमन्नमिहायुषे । अदब्धायो-ऽशीततनो । अविषं नः पितुं कृणु ॥ शशस्यं पशून् मे गोपाय । द्विपादो ये चतुष्पदः 25

TB 1.2.1.26

अष्टाशफाश्च य इहाग्रे । ये चैकशफा आशुगाः ॥ सप्रथं सुभां मे गोपाय । ये च सभ्याः सभासदः । तानिन्द्रियावतः कुरु । सर्वमायु-रुपासताम् ॥ अहेबुद्धिय मन्त्रं मे गोपाय । यमृषयस्त्रैविदा विदुः । ऋचः सामानि यजूंषि । सा हि श्रीरमृता सताम् । 26

TB 1.2.1.27

चतुः शिखण्डा युवतिः सुपेशाः । घृतप्रतीका भुवनस्य मद्भ्यै । मर्मृज्यमाना महते सौभगाय ।
मह्यं धुक्ष्व यजमानाय कामान् ॥ इहैव सन्तत्रं सतो वो अग्नयः । प्राणेन वाचा मनसा बिभर्मि
। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत् । ज्योतिषा वो वैश्वानरे-णोपतिष्ठे ॥ पञ्चधाऽग्नीन्-व्यक्रामत् ।
विराट् सृष्टा प्रजापतेः () । ऊर्द्धाऽऽरोहद्-रोहिणी । योनिरग्नेः प्रतिष्ठितिः । 27

(विशन्तु नः - पुरुचीर् - विधेम - निधाय - यत् ते - ऽप्रदाहाय - बृहत्यौ - ब्रह्मणा -
दुवस्यत - विश्ववार - इम - मृञ्जते - पुरोगां - प्रजनयिष्यथो - जनिष्यतेऽ - स्मै - मम - महिम्ना
- वर्चसे - दधत् - सुवर्गा - भाहि - संबभूवतु - रायुर् व्यानशे - चतुष्पदः - सतां - प्रजापतेर् द्वे
च) (A1)

1.2.2 अनुवाकं 2 -विषूवन्नामकं मुख्यमह, तदुभयपार्श्ववर्तीनि चत्वार्यहानि चोच्यन्ते

TB 1.2.2.1

नवैतान्यहानि भवन्ति । नव वै सुवर्गा लोकाः । यदेतान्यहानि-न्युपयन्ति । नवस्वेव तथ सुवर्गेषु
लोकेषु सत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ॥ अग्निष्टोमाः परः सामानः कार्या इत्याहुः । अग्निष्टोमसंमितः
सुवर्गो लोक इति । द्वादशा-ग्निष्टोमस्य स्तोत्राणि । द्वादश मासाः संवत्सरः ॥ तत् तत्र सूक्ष्मम्
। उक्थ्या एव सप्तदशाः परः सामानः कार्याः 28

TB 1.2.2.2

पशवो वा उक्थानि । पशूनामव-रुद्धयै ॥ विश्वजिदभिजिता-वग्निष्टोमौ ॥ उक्थ्याः सप्तदशाः परः
सामानः । ते सःस्तुता विराजमभि संपद्यन्ते । द्वे चर्चावति रिच्येते । एकया गौरतिरिक्तः ।
एकयाऽऽयुरूनः । सुवर्गो वै लोको ज्योतिः । ऊर्ग विराट् 29

TB 1.2.2.3

सुवर्गमेव तेन लोकमभि जयन्ति ॥ यत् परं राथन्तरम् । तत् प्रथमेऽहन्-कार्यम् । बृहद्-द्वितीयै
। वैरूपं तृतीयै । वैराजं चतुर्थे । शाक्रं पञ्चमे । रैवतं षष्ठे । तदु पृष्ठेभ्यो नयन्ति ॥ सतनय
एते ग्रहा गृह्यन्ते 30

TB 1.2.2.4

अतिग्राह्याः परः सामसु । इमानेवैतैर् लोकान्थ संतन्वन्ति ॥ मिथुना एते ग्रहा गृह्यन्ते ।
अतिग्राह्याः परः सामसु । मिथुनमेव तैर् यजमाना अवरुन्धते ॥ बृहत् पृष्ठं भवति । बृहद् वै
सुवर्गो लोकः । बृहतैव सुवर्गं लोकं यन्ति ॥ त्रयस्त्रिंशि नाम सामं । माद्व्यन्दिने पवमाने
भवति 31

TB 1.2.2.5

त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः । देवता एवावरुन्धते ॥ ये वा इतः पराञ्च संवत्सर-मुप यन्ति । न हैनं
ते स्वस्ति समश्नुवते । अथ येऽमुतोऽर्वाञ्चमुप यन्ति । ते हैनं स्वस्ति समश्नुवते । एतद्वा
अमुतोऽर्वाञ्चमुप यन्ति । यदेवम् । यो ह खलु वाव प्रजापतिः । स उ वेवेन्द्रः () । तदु
देवेभ्यो नयन्ति । 32

(कार्या-विराड् - गृह्यन्ते - पवमाने भवती - न्द्र एकं च) (A2)

1.2.3 अनुवाकं 3 - विषुवदिनेऽतिग्राह्यविशेषाः

TB 1.2.3.1

संततिर्वा एते ग्रहाः । यत् परः सामानः । विषुवान्-दिवाकीर्त्यम् । यथा शालायै पक्षसी ।
एवं संवत्सरस्य पक्षसी । यदेतेन गृह्येन्न । विषूची संवत्सरस्य पक्षसी व्यवस्रं सेयाताम् ।
आर्तिमाच्छेयुः । यदेते गृह्यन्ते । यथा शालायै पक्षसी मद्ध्यमं-वशमभि संमायच्छति 33

TB 1.2.3.2

ए॒व॒ सं॒व॒त्स॒र॒स्य॒ पक्ष॑सी दि॒वाकी॒र्त्यम॑भि॒ संत॑न्वन्ति । ना॒र्ति॒माच्छ॑न्ति ॥ ए॒क॒वि॒ंश॒-म॒हर्भ॑वति । शु॒क्रा॒ग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते । प्र॒त्युत्त॑ब्ध्यै स॒य॒त्वाय॑ ॥ सौ॒र्य ए॒तद॑हः प॒शुरा॑ल॒भ्यते॑ । सौ॒र्योऽति॑ग्रा॒ह्यो गृ॒ह्यते॑ । अ॒हरे॒व रू॒पेण॑ सम॑र्द्धयन्ति । अथो॒ अह॑ ए॒वैष ब॒लिर् हि॑यते ॥ स॒प्तै-तद॑हरति-ग्रा॒ह्या गृ॒ह्यन्ते ३४

TB 1.2.3.3

स॒प्त वै शी॑र॒ष॒ण्याः प्रा॒णाः । अ॒सावा॑दि॒त्यः शि॒रः प्र॒जाना॑म् । शी॒र॒ष॒न्नेव॑ प्र॒जाना॑ प्रा॒णान् द॑धाति । तस्मा॑त्स॒प्त शी॑र॒ष॒न् प्रा॒णाः ॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा । अ॒सुरा॑न् प॒राभा॑व्यं । स इ॒मोल्लो॑का-न॒भ्यज॑यत् । तस्या॒सौ लो॒कोऽन॑भिजित आसीत् । तं वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वाऽभ्य॑जयत् । यद्-वै॒श्वक॑र्म॒णो गृ॒ह्यते॑ ३५

TB 1.2.3.4

सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒-भि॒जित्यै॑ ॥ प्र वा ए॒तेऽस्मा॑ल् लो॒का-च्य॑वन्ते । ये वै॒श्वक॑र्म॒णं गृ॒ह्यते॑ । आ॒दि॒त्यश्चो॑ गृह्यते । इ॒यं वा अ॑दि॒तिः । अ॒स्यामे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति ॥ अ॒न्यो॒न्यो गृ॒ह्यते॑ । वि॒श्वान्ये॒वान्ये॑न॒ कर्मा॑णि कु॒र्वाणा॑ यन्ति । अ॒स्याम॑न्ये॒न प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्ति ॥ तावाऽप॑रा॒र्द्धाथ॑ सं॒व॒त्स॒रस्या॒-न्यो॒न्यो गृ॒ह्यते॑ () ॥ तावु॑भौ स॒ह म॑हाव्॒रते॑ गृह्यते । य॒ज्ञस्यै॒वान्तं॑ ग॒त्वा । उ॒भयो॑र् लो॒कयोः प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्ति ॥ अ॒क्य॑मु॒क्थं भ॑वति । अ॒न्नाद्य॑स्या-व॒रुद्ध॑यै । ३६

(स॒मा॒यच्छ॑ - त्यति॒ग्रा॒ह्या गृ॒ह्यन्ते॑ - गृ॒ह्यते॑ - सं॒व॒त्स॒रस्था॒न्यो॒न्यो गृ॒ह्यते॑ पञ्च च) (A3)

1.2.4 अनुवाकं 4 - तस्मिन्नेव दिने दिवाकीर्त्यनामानि सामानि

TB 1.2.4.1

ए॒क॒वि॒ंश ए॒ष भ॑वति । ए॒तेन॒ वै दे॒वा ए॑क॒वि॒ंशेन॑ । आ॒दि॒त्यमि॒त उ॑त्त॒मं सु॑व॒र्गं लो॒क-मा॑रो॒हय॑न् । स वा ए॒ष इ॒त ए॑क॒वि॒ंशः । तस्य॒ दशा॒वस्ता॑द॒हानि॑ । दशं॑ प॒रस्ता॑त् । स वा ए॒ष वि॒राज्यु॑भ॒यतः॑

प्रतिष्ठितः । विराजि हि वा एष उभयतः प्रतिष्ठितः । तस्मादन्तरेमौ लोकौ यन् । सर्वेषु सुवर्गेषु लोके-ष्वभितपन्नेति । 37

TB 1.2.4.2

देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य लोकस्य । पराचोऽतिपादादबिभयुः । तं छन्दोभिरदृष्टं हन्धृत्यै । देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य लोकस्य । अवाचोऽवपादादबिभयुः । तं पञ्चभी रश्मिभि-रुदवयन् । तस्मादेकविंशेऽहन् पञ्च दिवाकीर्त्यानि क्रियन्ते । रश्मयो वै दिवाकीर्त्यानि ॥ ये गायत्रे । ते गायत्रीषूत्तरयोः पवमानयोः 38

TB 1.2.4.3

महादिवाकीर्त्यं होतुः पृष्ठम् । विकर्णं ब्रह्मसामम् । भासोऽग्निष्टोमः ॥ अथैतानि पराणि । परैर्वै देवा आदित्यः सुवर्गं लोकमपारयन् । यदपारयन् । तत् पराणां परत्वम् । पारयन्त्येनं पराणि । य एवं वेद । अथैतानि स्पराणि () । स्परैर्वै देवा आदित्यः सुवर्गं लोकमस्पायन् । यदस्पायन् । तत् स्पराणां स्परत्वम् । स्पायन्त्येनं स्पराणि । य एवं वेद । 39

(एति-पवमानयोः-स्पराणी पञ्च च) (A4)

1.2.5 अनुवाकं 5 - पशवः वैष्णवाद्या नव

TB 1.2.5.1

अप्रतिष्ठां वा एते गच्छन्ति । येषां संवत्सरेऽनाप्तेऽथ । एकादुशिन्याप्यते ॥ वैष्णवं वा मन-मालभन्ते । यज्ञो वै विष्णुः । यज्ञमेवालभन्ते प्रतिष्ठित्यै । ऐन्द्राग्र-मालभन्ते । इन्द्राग्नी वै देवाना-मयातयामानौ । ये एव देवते अयातयाम्नी । ते एवालभन्ते 40

TB 1.2.5.2

वैश्वदेव-मालभन्ते । देवता एवाव-रुन्धते । द्यावापृथिव्यां धेनु-मालभन्ते । द्यावापृथिव्योरेव प्रति तिष्ठन्ति । वायव्यं वृथ्समालभन्ते । वायुरेवैभ्यो यथाऽऽयतनाद्-देवता अव-रुन्धे । आदित्यामविं वशा-मालभन्ते । इयं वा अदितिः । अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति । मैत्रावरुणी-मालभन्ते 41

TB 1.2.5.3

मित्रेणैव यज्ञस्य स्विष्टं शमयन्ति । वरुणेन दुरिष्टम् । प्राजापत्यं तूपरं महाव्रत आलभन्ते । प्राजापत्योऽतिग्राह्यो गृह्यते । अहरेव रूपेण समर्द्धयन्ति । अथो अहं एवैष बलिर् हियते । आग्नेयमालभन्ते प्रति प्रज्ञात्यै ॥ अजपेत्वान् वा एते पूर्वैर्मासैर-वरुन्धते । यदेते गुव्याः पशव आलभ्यन्ते । उभयेषां पशूना-मवरुद्धयै () । 42

TB 1.2.5.4

यदतिरिक्ता-मेकादशिनी-मालभेरन् । अप्रियं भ्रातृव्य-मभ्यतिरिच्येत । यद् द्वौ द्वौ पशू समस्येयुः । कनीय आयुः कुर्वीरन् । यदेते ब्राह्मणवन्तः पशव आलभ्यन्ते । नाप्रियं भ्रातृव्य-मभ्यतिरिच्यते । न कनीय आयुः कुर्वते । 43

(ते-एवालभन्ते-मैत्रावरुणीमालभन्ते-ऽवरुद्धयै- + सप्त च) (A5)

1.2.6 अनुवाकं 6 - महाव्रतम्

TB 1.2.6.1

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा वृत्तोऽशयत् । तं देवा भूतानां रसं तेजः सभृत्य । तेनैनमभिषज्यन् । महानववृत्तिं । तन् महाव्रतस्य महाव्रतत्वम् । महद्-व्रतमिति । तन् महाव्रतस्य महाव्रतत्वम् । महतो व्रतमिति । तन् महाव्रतस्य महाव्रतत्वम् ॥ पञ्चविंशः स्तोमो भवति 44

TB 1.2.6.2

चतुर्विंश-त्यर्द्धमासः सँवत्सुरः । यद् वा एतस्मिन् सँवत्सुरे ऽधिप्राजायत । तदन्नं पञ्चविंश-
मभवत् ॥ मृद्ध्यतः क्रियते । मृद्ध्यतो ह्यन्नमशितं धिनोति । अथो मृद्ध्यत एव प्रजानामूर्धायते
॥ अथ यद्वा इदमन्ततः क्रियते । तस्मादुदन्ते प्रजाः समेधन्ते । अन्ततः क्रियते प्रजननायैव
॥ त्रिवृच्छिरो भवति 45

TB 1.2.6.3

त्रेधा विहितः हि शिरः । लोमं छवीरस्थि ॥ परांचा स्तुवन्ति । तस्मात् तथ् सृद्गेव । न
मेद्यतोऽनु मेद्यति । न कृश्यतोऽनु कृश्यति ॥ पञ्चदशोऽन्यः पक्षो भवति । सप्तदशोऽन्यः ।
तस्माद्-वयांस्य-न्यतरमर्द्धमभि पर्यावर्तन्ते । अन्यतरतो हि तद्-गरीयः क्रियते । 46

TB 1.2.6.4

पञ्चविंश आत्मा भवति । तस्मान्-मृद्ध्यतः पशवो वरिष्ठाः ॥ एकविंशं पुच्छम् । द्विपदासु
स्तुवन्ति प्रतिष्ठित्यै ॥ सर्वेण सह स्तुवन्ति । सर्वेण ह्यात्मनोऽऽत्मन्वी । सहोत्पतन्ति ॥ एकैका-
मुच्छिषन्ति । आत्मन् ह्यङ्गानि ब्रह्मानि ॥ न वा एतेन सर्वः पुरुषः 47

TB 1.2.6.5

यदित इतो लोमानि द्रुतो नृखान् । परिमादः क्रियन्ते । तान्येव तेन प्रत्युप्यन्ते ॥ औदुम्बरस्तल्पो
भवति । ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः । ऊर्ज एवान्नाद्यस्या-वरुद्ध्यै ॥ यस्य तल्पसद्य-मनभिजितः स्यात्
। स देवानां साम्यक्षे । तल्पसद्य-मभिजयानीति तल्पमा-रुह्योद्-गायेत् । तल्पसद्य-मेवाभिजयति
48

TB 1.2.6.6

यस्य तल्पसद्य-मभिजितः स्यात् । स देवानां साम्यक्षे । तल्पसद्यं मा परां जेषीति तल्पमा-रुह्योद्-
गायेत् । न तल्पसद्यं परां जयते ॥ प्लेङ्गे शंसति । महो वै प्लेङ्गः । महस एवान्नाद्यस्या-वरुद्ध्यै

॥ देवा॒सुराः सँय॑न्ता आसन् । त आ॑दित्ये व्याय॑च्छन्त । तं दे॒वाः सम॑जयन् 49

TB 1.2.6.7

ब्रा॒ह्मणश्च॑ शू॒द्रश्च॑ चर्म॒कर्ते॑ व्याय॑च्छेते । दै॒व्यो वै व॑र्णो ब्रा॒ह्मणः॑ । अ॒सुर्यः॑ शू॒द्रः । इ॒मेऽरा॑थ
सुरि॒मे सु॑भूत-म॒क्र-न्त्रि॒त्यन्य॑त॒रो ब्रू॑यात् । इ॒म उ॑द्वासीक॒रिण॑ इ॒मे दु॑र्भूत-म॒क्र-न्त्रि॒त्यन्य॑त॒रः । यदे॒वैषां॑
सुकृ॑तं॒ या रा॑द्विः । तद॑न्यत॒रो-ऽभि॑श्रीणाति । यदे॒वैषां॑ दुष्कृ॑तं॒ याऽरा॑द्विः । तद॑न्यत॒रो-ऽप॑हन्ति
। ब्रा॒ह्मणः॑ सं ज॑यति () । अ॒मुमे॒वादि॑त्यं भ्रातृ॒व्यस्य॑ सँवि॑न्दन्ते । 50

(भव॑ति - भ॒वति॑ - क्रि॒यते॑ - पुरु॑षो - जय॑त्य - जय॑ - अ॒यत्ये॑कं च) (A6)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 6 anuvAkams :-

(उ॒द्ध॒न्यमा॑नं - नवै॒तानि॑ - सन्त॑ति - रेकवि॒ंश ए॒षो - ऽप्र॑तिष्ठां - प्र॒जाप॑तिर् वृ॒त्तः षट्)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(उ॒द्ध॒न्यमा॑नं - शो॒चिष्के॑शो - ऽग्ने॑ स॒पत्ना॑ - नति॒ग्रा॒ह्या - वै॒श्वदे॒वमाल॑भन्ते पञ्चा॒शत्)

first and last word of second prapAtakam :-

(उ॒द्ध॒न्यमा॑नं - सँवि॑न्दन्ते)

॥ हरिः॑ ॐ ॥ ॥ कृ॒ष्ण य॒जुर्वे॑दीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥

=====

1.3 प्रथमाष्टके तृतीय प्रपाठकः - वाजपेयब्राह्मणं

1.3.1 अनुवाकं 1 - पुनराधेयशेषः आज्यभागयोर्विशेषः

TB 1.3.1.1

देवा॒सुराः सं॒यत्ता आसन् । ते देवा वि॒जय॒-मु॒पयन्तः । अ॒ग्नीषो॒मयो॒-स्तेज॒स्विनी॑स्त॒नूः सं न्य॑दधत । इ॒दमु॑ नो भविष्यति । यदि॑ नो जे॒ष्यन्तीति॑ । तेना॒ग्नीषो॒मा-वपा॑क्रामताम् । ते देवा वि॒जित्य॑ । अ॒ग्नीषो॒मा-वन्वै॑च्छन् । तेऽग्नि॒-मन्व॑विन्दन्-नृ॒तुषू॑थ स॒न्नम् । तस्य॑ विभ॑क्तीभि॒-स्तेज॒स्विनी॑स्त॒नू-रवा॑रुन्धत 1

TB 1.3.1.2

ते सोम॒-मन्व॑विन्दन् । तम॑घ्नन् । तस्य॑ यथाऽभि॒ज्ञाय॑म् त॒नूर् व्य॑गृह्णत । ते ग्रहा॑ अभवन् । तद्-ग्रहा॑णां ग्रह॒त्वम् । यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ ग्रहा॑ गृह्यन्ते । तस्य॑ त्वेव गृ॒हीताः ॥ नाना॑ग्रेयं पुनरा॒धेये॑ कुर्यात् । यदना॑ग्रेयं पुनरा॒धेये॑ कुर्यात् । व्यृ॒द्धमे॒व तत् 2

TB 1.3.1.3

अना॑ग्रेयं॒ वा ए॒तत् क्रि॑यते । यथ॑ सु॒मिध॒-स्त॒नूना॑पातमि॒डो ब॒रु॒हिर्-य॑जति ॥ उ॒भावा॑ग्रेया-वाज्य॑भागौ स्याताम् ॥ अना॑ज्यभागौ-भवत् इत्याहुः । यदु॒भावा॑ग्रेयाव॒न्वञ्चा॒विति॑ । अ॒ग्नये॑ पव॑माना॒योत्तरः॑ स्यात् । यत् पव॑मानाय । तेनाज्य॑ भागः । तेन॑ सौ॒म्यः ॥ बुध॑न्वत्याग्रेय॒-स्याज्य॑-भागस्य पुरोऽनुवा॒क्या भ॑वति 3

TB 1.3.1.4

यथा॑ सु॒प्तं बो॒धय॑ति । ता॒दृगे॒व तत् ॥ अ॒ग्निन्य॑क्ताः पत्नी सं॒या॒जाना॒मृचः॑ स्युः । तेना॑ग्रेयः॒ सर्व॑ भवति ॥ ए॒क॒धा तेज॒स्विनी॑ दे॒वता॒-मु॒पैती॑त्याहुः । सैन॑मीश्वरा प्र॒दह॑ इति ॥ नेति॑ ब्रूयात् । प्र॒जन॑नं॒ वा अ॒ग्निः । प्र॒जन॑न-मे॒वोपै॑तीति ॥ कृ॒तय॑जुः संभृ॑त संभा॒र इत्याहुः 4

TB 1.3.1.5

न स॒भृ॒त्याः॑ संभा॒राः । न य॒जुः॑ का॒र्यमि॑ति ॥ अथो॒ खलु॑ । स॒भृ॒त्या ए॒व संभा॒राः । का॒र्यं॑
य॒जुः । पु॒नरा॒धेय॑स्य॒ समृ॑द्धयै ॥ तेनोपा॒शु प्रच॑रति । एष्यं॑ इ॒व वा ए॒षः । यत् पु॑न-रा॒धेयः॑ ।
यथोपा॒शु न॒ष्टमि॑च्छति ५

TB 1.3.1.6

ता॒द्ये॒व तत् ॥ उ॒च्चैः स्वि॑ष्ट॒कृत॑मु॒थ सृ॑जति । यथा॑ न॒ष्टं वि॑त्वा प्राहा॒यमि॑ति । ता॒द्ये॒व तत् ॥
ए॒क॒धा ते॒ज॒स्विनी॑ दे॒वता॑मु॒पैती॑त्याहुः । सैन॑मी॒श्वरा॑ प्र॒दह॑ इति । तत्तथा॑ नो॒पैति॑ । प्र॒या॒जा॒नूया॑जे॒ष्वे॒व
विभ॑क्तीः कुर्यात् । य॒था॒पूर्व॑-मा॒ज्यभा॑गौ स्याता॑म् । ए॒वं प॑त्नी सँया॒जाः () ६

TB 1.3.1.7

तद् वै॒श्वान॑र॒वत्-प्र॒जन॑न॒वत्त॑र-मु॒पैती॑ति ॥ तदा॑हुः । व्यृ॑द्धं॒ वा ए॒तत् । अना॑ग्रेयं॒ वा ए॒तत् क्रि॑यत्
इति ॥ नेति॑ ब्रूयात् । अ॒ग्निं प्र॑थ॒मं वि॑भ॒क्तीनां॑ य॒जति॑ । अ॒ग्निमु॑त्त॒मं प॑त्नी स॒म्या॑जाना॑म् ।
तेना॑ग्रेयम् । तेन॒ समृ॑द्धं क्रि॒यत् इति॑ । ७

(अ॒रु॒न्ध - तै॒व तद् - भ॑वति - संभृ॑तसंभा॒र इत्या॑हु - रि॒च्छति॑ - प॒त्नीस॑म्या॒जा - +न॑व
च) (आ1) (A1)

1.3.2 अनुवाकं 2 - वाजपेयस्य विधिः**TB 1.3.2.1**

दे॒वा वै यथा॑द॒र॒शं य॑ज्ञाना॒हर॑न्त । योऽ॒ग्नि॒ष्टोम॑म् । य उ॒क्थ्य॑म् । योऽति॑रा॒त्रम् । ते स॒है॒व सर्वे॑
वाज॑पेयं-मपश्यन् । ते । अ॒न्यो॒न्यस्मै॑ नाति॑ष्ठन्त । अ॒हम॑नेन॒ यजा॑ इति । तेऽब्रु॑वन् । आ॒जिम॑स्य
धा॒वामे॑ति ८

TB 1.3.2.2

तस्मिन्-नाजिमधावन् । तं बृहस्पति-रुदजयत् । तेनायजत । स स्वाराज्य-मगच्छत् । तमिन्द्रोऽब्रवीत्
 । मामुनेन याजयेति । तेनेन्द्र-मयाजयत् । सोऽग्रं देवतानां पर्यैत् । अगच्छथ-स्वाराज्यम् ।
 अतिष्ठन्तास्मै ज्यैष्ठ्याय । 9

TB 1.3.2.3

य एवं विद्वान् वाजपेयेन यजते । गच्छति स्वाराज्यम् । अग्रं समानानां पर्यैति । तिष्ठन्तेऽस्मै
 ज्यैष्ठ्याय ॥ स वा एष ब्राह्मणस्य चैव राजन्यस्य च यज्ञः ॥ तं वा एतं वाजपेय इत्याहुः ।
 वाजाप्यो वा एषः । वाजः ह्येतेन देवा ऐप्सन् ॥ सोमो वै वाजपेयः । यो वै सोमं वाजपेयं वेद 10

TB 1.3.2.4

वाज्येवैनं पीत्वा भवति । आऽस्य वाजी जायते ॥ अन्नं वै वाजपेयः । य एवं वेद । अत्यन्नम्
 । आऽस्यान्नादो जायते ॥ ब्रह्म वै वाजपेयः । य एवं वेद । अति ब्रह्मणाऽन्नम् । आऽस्य
 ब्रह्मा जायते । 11

TB 1.3.2.5

वाग्वै वाजस्य प्रसवः । य एवं वेद । कुरोति वाचा वीर्यम् । ऐनं वाचा गच्छति । अपि वती वाचं
 वदति ॥ प्रजापतिर् देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् । स आत्मन् वाजपेय-मधत् । तं देवा अब्रुवन्
 । एष वाव यज्ञः । यद्-वाजपेयः 12

TB 1.3.2.6

अप्येव नोऽत्रास्त्विति । तेभ्य एता उज्जितीः प्रायच्छत् ॥ ता वा एता उज्जितयो व्याख्यायन्ते ।
 यज्ञस्य सर्वत्वाय । देवताना-मनिर्भागाय ॥ देवा वै ब्रह्मणश्चान्नस्य च शर्मलमपीघ्नन् । यद्-ब्रह्मणः

शर्मल॑मासीत् । सा गाथा॑ नाराश॑स्य॒ भवत् । यदन्न॑स्य । सा सुरा॑ । 13

TB 1.3.2.7

तस्मा॑द्-गाय॑तश्च म॒त्तस्य॑ च॒ न प्र॑तिगृह्णी॑म् । यत् प्र॑तिगृह्णी॑यात् । शर्म॑लं प्र॑तिगृह्णी॑यात् ॥ सर्वा॑
वा ए॒तस्य॑ वाचो॑ ऽवरु॑द्धाः । यो वा॑जपेय॒याजी । या पृ॑थिव्यां॒ याऽग्नौ॑ या र॑थन्त॒रे । याऽन्त॑रिक्षे
या वा॒यौ या वा॑मदे॒व्ये । या दि॒वि याऽऽदि॑त्ये या बृ॑हति । याऽप्सु॑ यौष॑धीषु॒ या वन॑स्पतिषु ॥
तस्मा॑द् वाजपेय॒याज्या॑र्त्विजी॒नः () । सर्वा॑ ह्य॒स्य वाचो॑ ऽवरु॑द्धाः । 14

(धा॒वा॒मेति॑ - ज्यैष्ठ्या॑य - वेद॑ - ब्र॒ह्मा जा॑यते-वा॒ज॒पेयः॑-सुरा॑-ऽऽर्त्विजी॒न॒ एकं॑ च) (A2)

1.3.3 अनुवाकं 3 - तस्यग्रहविशेषाः

TB 1.3.3.1

दे॒वा वै यद॑न्यैर्-ग्रहै॑र्-य॒ज्ञस्य॑ नावा॑रुन्धत । तद॑तिग्रा॒ह्यै-रति॑गृह्या-वा॑रुन्धत । तद॑तिग्रा॒ह्याणा॑-मति॑ग्राह्यत्वम्
॥ यद॑तिग्रा॒ह्या गृ॑ह्यन्ते । यदे॒वान्यैर्-ग्रहै॑र् य॒ज्ञस्य॑ नाव॑रुन्धे । तदे॒व तैर॑तिगृह्या-व॑रुन्धे ॥ पञ्च॑
गृ॑ह्यन्ते । पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञः । यावा॑ने॒व य॒ज्ञः । तमा॑प्त्वा ऽवरु॑न्धे । 15

TB 1.3.3.2

सर्व॑ ऐ॒न्द्रा भ॑वन्ति । ए॒क॒धैव॑ यज॑मान इन्द्रि॒यं द॑धति ॥ स॒प्तद॑श प्राजाप॒त्या ग्रहा॑ गृह्यन्ते ।
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः । प्र॒जाप॑ते-रा॒स्यै ॥ ए॒क॒य॒र्चा गृ॑ह्णाति । ए॒क॒धैव॑ यज॑माने वी॒र्यं॑ दधाति ॥
सो॒म॒ग्रहा॑श्च॒ सुरा॑ग्रहा॑श्च॒ गृ॑ह्णाति । ए॒तद् वै दे॒वानां॑ प॒रम॑मन्नम् । यथ् सोमः॑ 16

TB 1.3.3.3

ए॒तन् म॑नु॒ष्या॑णाम् । यथ् सुरा॑ । प॒रमे॑णै॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्ये॑नाव॑र-म॒न्नाद्य॑-मवरु॑न्धे ॥ सो॒म॒ग्रहा॑न् गृ॑ह्णाति
। ब्रह्म॑णो॒ वा ए॒तत् तेजः॑ । यथ् सोमः॑ । ब्रह्म॑ण ए॒व तेज॑सा॒ तेजो॑ यज॑माने दधाति । सुरा॑ग्रहा॑न्

गृह्णाति । अन्नस्य वा एतच्छमलम् । यथ सुरा 17

TB 1.3.3.4

अन्नस्यैव शमलेन शमलं यजमाना-दपहन्ति ॥ सोमग्रहाश्च सुराग्रहाश्च गृह्णाति । पुमान् वै सोमः । स्त्री सुरा । तन् मिथुनम् । मिथुनमेवास्य तद्-यज्ञे करोति प्रजननाय । आत्मानमेव सोमग्रहैः स्पृणोति । जायाः सुरा ग्रहैः । तस्माद्-वाजपेययाज्यमुष्मिल्लोके स्त्रियः संभवति । वाजपेया-भिजितः ह्यस्य । 18

TB 1.3.3.5

पूर्वे सोमग्रहा गृह्यन्ते । अपरे सुराग्रहाः । पुरोक्षः सोमग्रहान्ध- सादयति । पश्चादक्षः सुराग्रहान् । पापवस्यस्य विधृत्यै ॥ एष वै यजमानः । यथ सोमः । अन्नः सुरा । सोमग्रहाश्च सुराग्रहाश्च व्यतिषजति । अन्नाद्येनैवैनं व्यतिषजति । 19

TB 1.3.3.6

सप्तचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्केत्याह । अन्नं वै भद्रम् । अन्नाद्येनैवैनः सःसृजति ॥ अन्नस्य वा एतच्छमलम् । यथ सुरा । पाप्मेव खलु वै शमलम् । पाप्मना वा एनमेतच्छमलेन व्यतिषजति । यथ सोमग्रहाश्च सुराग्रहाश्च व्यतिषजति ॥ विपृचः स्थ वि मा पाप्मना पृङ्केत्याह । पाप्मनैवैनः शमलेन व्यावर्तयति 20

TB 1.3.3.7

तस्माद् वाजपेययाजी पूतो मेद्ध्यो दक्षिण्यः ॥ प्रादुद्-द्रवति सोमग्रहैः । अमुमेव तैर् लोक-मभिजयति । प्रत्यङ्मुखसुरा ग्रहैः । इममेव तैर् लोक-मभिजयति ॥ प्रतिष्ठन्ति सोमग्रहैः । यावदेव सत्यम् । तेन सूयते ॥ वाजसृद्ध्यः सुराग्रहान् हरन्ति । अनृतेनैव विशः सःसृजति () ॥ हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति । मध्व्योऽसानीति ॥ एकधा ब्रह्मण उप हरति । एकधैव यजमान

आयुस्तेजो दधाति । 21

(आ॒स्वाऽव॑रुन्धे - सोमः - शम॑लं यथ॒ सुरा॒ - ह्य॑-स्यै॒नं व्य॑तिष॒जति॒ - व्या॑वर्तयति - सृजति
च॒त्वारि॑ च) (A3)

1.3.4 अनुवाकं 4 - पशवः सप्तदश

TB 1.3.4.1

ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति । नाग्नि॑ष्टोमो नोक्थ्यः । न षोड॑शी नाति॑रात्रः । अथ॒ कस्मा॑द् वाज॒पेये॑ सर्वे
यश्कृ॑तवोऽव॑रुद्धयन्त॒ इति॑ । प॒शुभि॑रिति॒ ब्रूयात् ॥ आ॒ग्नेयं॑ प॒शुमाल॑भते । अ॒ग्निष्टो॑ममे॒व तेना॑व॑रुन्धे
। ऐ॒न्द्रा॒ग्नेनो॑क्थ्यम् । ऐ॒न्द्रेण॑ षोड॒शिनः॑ स्तोत्रम् । सा॒र॒स्व॒त्या-ऽति॑रात्रम् 22

TB 1.3.4.2

मा॒रु॒त्या बृ॑हतः स्तोत्रम् । ए॒ताव॑न्तो॒ वै य॑श्कृ॒तवः॑ । तान् प॒शुभि॑रे॒वा-व॑रुन्धे ॥ आ॒त्मान॑मे॒व
स्पृ॑णो-त्यग्नि॑ष्टोमेन॑ । प्रा॒णापा॒ना-वु॑क्थ्येन । वी॒र्य॑श् षोड॒शिनः॑ स्तोत्रेण॑ । वाच॑-मति॑रात्रेण॑ । प्र॒जां
बृ॑हतः स्तोत्रेण॑ । इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि ज॑यत्यग्नि॑ष्टोमेन॑ । अ॒न्तरि॑क्ष-मु॒क्थ्येन॑ 23

TB 1.3.4.3

सु॒वर्गं लो॒कश् षो॑ड॒शिनः॑ स्तोत्रेण॑ । दे॒व्याना॑ने॒व प॑थ आ॒रोह॑-त्यति॑रात्रेण॑ । नाक॑श् रो॒हति॑ बृ॒हतः॑
स्तोत्रेण॑ । तेज॑ ए॒वात्म॑न् ध॒त्त आ॒ग्नेयेन॑ प॒शुना॑ । ओजो॑ बल॑मै॒न्द्रा॒ग्नेन॑ । इ॒न्द्रि॒य-मै॒न्द्रेण॑ । वाच॑श्
सा॒र॒स्व॒त्या । उ॒भावे॒व दे॒वलो॒कं च॑ मनु॒ष्यलो॒कं चा॑भिज॑यति मा॒रु॒त्या व॑श्या॑ ॥ स॒प्तद॑श प्रा॒जाप॑त्यान्
प॒शूनाल॑भते । स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः 24

TB 1.3.4.4

प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑ ॥ श्या॒मा ए॒करू॒पा भ॑वन्ति । ए॒वमि॑व॒ हि प्र॒जाप॑तिः॒ समृ॑द्ध्यै ॥ तान् पर्य॑ग्निकृ॒ता-

नुश्मृजति ॥ मरुतो यश्मजिघांसन् प्रजापतेः । तेभ्य एतां मारुतीं वृशामालभत । तयैवैना-
नशमयत् ॥ मारुत्या प्रचर्य । एतान्त्वं संज्ञपयेत् । मरुत एव शमयित्वा 25

TB 1.3.4.5

एतैः प्रचरति । यज्ञस्याघाताय ॥ एकधा वृषा जुहोति । एकदेवत्यां हि । एते । अथो एकधैव
यजमाने वीर्यं दधाति ॥ नैवारेण सप्तदशशरावेणैतरहि प्रचरति । एतत् पुरोडाशा ह्येते । अथो
पशूनामेव छिद्रमपि दधाति ॥ सारस्वत्योत्तमया प्रचरति () । वाग् वै सरस्वती । तस्मात्
प्राणानां वागुत्तमा । अथो प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति । प्रजापतिरु हि वाक् ॥ अपन्नदती
भवति । तस्मान्-मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्ति । 26

(अतिरात्र - मन्तरिक्षमुक्थ्येन - प्रजापतिः - शमयित्वोत् - तमया प्रचरति षट् च) (A4)

1.3.5 अनुवाकं 5 - रथयाजनम्

TB 1.3.5.1

सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्तात् ॥ कस्तद्-वेदेत्याहुः । यद्-वाजपेयस्य पूर्वं यदपरमिति
। सवितृप्रसूत एव यथापूर्वं कर्माणि करोति ॥ सर्वने सवने जुहोति । आक्रमणमेव तत् सेतुं
यजमानः कुरुते । सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ वाचस्पतिर्-वाचमद्य स्वदाति न इत्याह । वाग्वै
देवानां पुराऽन्नमासीत् । वाचमेवास्मा अन्नं स्वदयति । 27

TB 1.3.5.2

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै ॥ वाजस्य नु प्रसूवे मातरं महीमित्याह
। यच्चैवेयम् । यच्चास्यामधि । तदेवा-वरुन्धे । अथो तस्मिन्नेवोभयेऽभिषिच्यते ॥ अफस्वन्तर-
मृतमप्सु भेषजमित्यश्वांन् पल्पूलयति । अप्सु वा अश्वस्य तृतीयं प्रविष्टम् । तदनुवेनन्ववप्लवते
। यदप्सु पल्पूलयति 28

TB 1.3.5.3

यदे॒वास्या॒प्सु प्रवि॑ष्टम् । तदे॒वावरु॑न्धे ॥ बहु॒ वा अश्वो॑-ऽमे॒द्व्य-मुप॑गच्छति । यद॒प्सु प॑ल्पूलयति । मे॒द्व्याने॒वैनान्॑ करोति ॥ वा॒युर्वा॑ त्वा॒ मनु॑र्वा॒ त्वेत्या॑ह । ए॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॑ अश्व॑मयुञ्जन् । ताभि॑रे॒वैनान्॑ युनक्ति । सु॒वस्यो॑ज्जित्यै ॥ यजु॑षा युनक्ति॒ व्यावृ॑त्त्यै । 29

TB 1.3.5.4

अपां॑ न पा॒दाशु॑हेम॒न्निति॑ संमो॑ष्टि । मे॒द्व्याने॒वैनान्॑ करोति । अथो॒ स्तौत्ये॒वैनाना॑जिः संरि॑ष्यतः ॥ वि॒ष्णु क्र॑मान् क्र॑मते । वि॒ष्णुरे॒व भू॒त्वेमा॑ल्लो॒का-न॒भिज॑यति ॥ वैश्व॑दे॒वो वै रथः॑ । अ॒ङ्गौ न्य॒ङ्गाव॑भितो॒ रथं॑ या॒वित्या॑ह । या ए॒व दे॒वता॒ रथे॑ प्रवि॑ष्टाः । ताभ्य॑ ए॒व नम॑स्करोति । आ॒त्मनो॑ऽनो॒त्यै () ॥ अश॑मरथं भावु॒कोऽस्य॑ रथो भवति । य ए॒वं वेद॑ । 30

(स्व॒द॒यति॑ - प॒ल्पूल॑यति - व्यावृ॑त्त्या - अ॒नो॒त्यै द्वे च॑) (A5)

1.3.6 अनुवाकं 6 - रथधावनम्**TB 1.3.6.1**

दे॒वस्या॒हः स॑वितुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वा॒ज॒जिता॒ वाजं॑ जेष॑मित्या॒ह । स॒वितृ॑प्र॑सूत ए॒व ब्र॒ह्मणा॑ वा॒जमु॑ज्जयति ॥ दे॒वस्या॒हः स॑वितुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वा॒ज॒जिता॒ वर॑षि॒ष्ठं नाकः॑ रुहे॒यमि॑त्या॒ह । स॒वितृ॑प्र॑सूत ए॒व ब्र॒ह्मणा॑ वर॑षि॒ष्ठं नाकः॑ रोहति ॥ चा॒त्वा॒ले रथ॑च॒क्रं नि॑मितः रोहति । अतो॒ वा अ॒ङ्गिर॑स उत्त॒माः सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑यन् । सा॒क्षादे॒व यज॑मानः सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति ॥ आ॒वैष्ट॑यति । वज्रो॒ वै रथः॑ । वज्रे॒णैव॑ दि॒शोऽभि॑जयति । 31

TB 1.3.6.2

वा॒जिनाः॑ सामं गायते । अ॒न्नं वै वाजः॑ । अ॒न्नमे॒वावरु॑न्धे ॥ वा॒चो वर्ष॑ दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामत् ।

तद्-वनस्पतीन् प्राविशत् । सैषा वाग्-वनस्पतिषु वदति । या दुन्दुभौ । तस्माद्-दुन्दुभिः सर्वा वाचोति वदति ॥ दुन्दुभीन्त् समाघ्नन्ति । परमा वा एषा वाक् 32

TB 1.3.6.3

या दुन्दुभौ । परमयैव वाचाऽवरां वाचम-वरुन्धे । अथो वाच एव वर्ष्म यजमानो ऽवरुन्धे ॥ इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयि-दित्याह । एष वा एतर-हीन्द्रः । यो यजते । यजमान एव वाजमुज्जयति ॥ सप्तदश प्रव्याधानाजिं धावन्ति । सप्तदशः स्तोत्रं भवति । सप्तदश दीयन्ते 33

TB 1.3.6.4

सप्तदशः प्रजापतिः । प्रजापते-रास्यै ॥ अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यंसीत्याह । अग्निर्वा अर्वा । वायुः सप्तिः । आदित्यो वाजी । एताभिरेवास्मै देवताभिर्-देवरथं युनक्ति ॥ प्रष्टिवाहिनं युनक्ति । प्रष्टिवाही वै देवरथः । देवरथमेवास्मै युनक्ति । 34

TB 1.3.6.5

वाजिनो वाजं धावत काष्ठां गच्छतेत्याह । सुवर्गो वै लोकः काष्ठा । सुवर्गमेव लोकं यन्ति ॥ सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति । य आजिं धावन्ति ॥ प्राञ्चो धावन्ति । प्राडिव हि सुवर्गो लोकः ॥ चतसृभिरनु मन्त्रयते । चत्वारि छन्दांसि । छन्दाभिरेवैनान्त् सुवर्गं लोकं गमयति । 35

TB 1.3.6.6

प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्चयन्ते । य आजिं धावन्ति । उदञ्च आवर्तन्ते । अस्मादेव तेन लोकान्नयन्ति ॥ रथविमोचनीयं जुहोति प्रतिष्ठित्यै ॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादित्याह । अन्नं वै वाजः । अन्नमेवावरुन्धे ॥ यथालोकं वा एत उज्जयन्ति । य आजिं धावन्ति । 36

TB 1.3.6.7

कृष्णलं कृष्णलं वाजसृद्ध्यः प्रयच्छति । यमेव ते वाजं लोकमुज्जयन्ति । तं परिक्रीया-वरुन्धे ॥ एकधा ब्रह्मण उपहरति । एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति ॥ देवा वा ओषधीष्वजिमयुः । ता बृहस्पति-रुदजयत् । स नीवाराचिरवृणीत । तन्नीवाराणां नीवारत्वम् ॥ नैवारश्चरुर्भवति 37

TB 1.3.6.8

एतद्वै देवानां परममन्नम् । यन्नीवाराः । परमेणैवास्मा अन्नाद्ये-नावर-मन्नाद्यमवरुन्धे ॥ सप्तदशशरावो भवति । सप्तदशः प्रजापतिः । प्रजापते-रास्यै ॥ क्षीरे भवति । रुचमेवास्मिन्-दधाति ॥ सर्पिष्वान् भवति मेद्ध्यत्वाय ॥ बारुहस्पत्यो वा एष देवतया () 38

TB 1.3.6.9

यो वाजपेयेन यजते । बारुहस्पत्य एष चरुः ॥ अश्वान्थ-सरिष्यतः ससुषश्चाव-घ्रापयति । यमेव ते वाजं लोकमुज्जयन्ति । तमेवावरुन्धे ॥ अजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यद्धमिति दुन्दुभीन् विमुञ्चति । यमेव ते वाजं लोकमिन्द्रियं दुन्दुभयं उज्जयन्ति । तमेवावरुन्धे । 39

(अभिजयति - वा एषा वाग् - दीयन्ते - ऽस्मै युनक्ति - गमयति - य आजिं धावन्ति - भवति - देवतया - + ऽष्टौ च) (A6)

1.3.7 अनुवाकं 7 - यूपारोहणम्**TB 1.3.7.1**

ताप्यं यजमानं परिधापयति । यज्ञो वै ताप्यम् । यज्ञेनैवैनं समर्द्धयति । दुर्भमयं परिधापयति । पवित्रं वै दुर्भाः । पुनात्येवैनम् । वाजं वा एषोऽवरुरुत्सते । यो वाजपेयेन यजते । ओषधयः खलु वै वाजः । यद्-दुर्भमयं परिधापयति 40

TB 1.3.7.2

वाज॒स्याव॑-रुद्धयै ॥ जाय॒ एहि॒ सुवो॒ रोहा॑वेत्या॒ह । पत्न्या॑ ए॒वैष॒ य॒ज्ञ॒स्यान्-वार॑म्भोऽन॑वच्छित्यै
॥ सप्त॑द॒शा-रत्नि॑र्यूपो भवति । सप्त॑द॒शः प्र॒जाप॑तिः । प्र॒जाप॑ते॒रास्यै ॥ तूप॑र-श्चतु॑र॒श्रिर्-भवति ॥
गौ॒धूमं॑ च॒षाल॑म् । न वा ए॒ते व्री॒हयो॒ न यवाः॑ । यद्-गो॒धूमाः॑ ॥ 41

TB 1.3.7.3

ए॒वमि॑व॒ हि प्र॒जाप॑तिः॒ समृ॑द्धयै । अथो॑ अ॒मुमे॑वास्मै लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति ॥ वा॒सोभि॑र॒वेष्ट॑यति
। ए॒ष वै यज॑मानः । यद्व॒पुः । स॒र्वदे॒वत्यै॑ वा॒सः । सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः॒ सम॑र्द्धयति । अथो॑
आ॒क्रम॑णमे॒व तथ्से॑तुं यज॑मानः कुरु॒ते । सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै ॥ द्वा॒द॒श वा॒जप्र॑सू॒वीया॑नि
जुहोति ॥ 42

TB 1.3.7.4

द्वा॒द॒श मा॒साः स॑व॒त्सुरः॑ । स॒व॒त्सुर॑मे॒व प्री॑णाति । अथो॑ स॒व॒त्सुर॑मे॒वास्मा॒ उप॑ दधाति । सु॒वर्ग॑स्य
लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै ॥ दु॒शभिः॑ कल्पै॒ रोह॑ति । न॒व वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः । नाभि॑र्द॒शमी॑ । प्रा॒णाने॒व
यथा॑स्था॒नं क॑ल्पयित्वा । सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति । ए॒ताव॑द्वै पु॒रुष॑स्य॒ स्वम् ॥ 43

TB 1.3.7.5

याव॑त्-प्रा॒णाः । याव॑दे॒वास्या॑स्ति । तेन॑ स॒ह सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति ॥ सु॒वर्दे॒वा अ॑ग॒न्मेत्या॑ह ।
सु॒वर्ग॑मे॒व लो॒कमे॑ति । अ॒मृता॑ अ॒भूमे॑त्या॒ह । अ॒मृता॑मि॒व हि सु॒वर्गो॑ लो॒कः । प्र॒जाप॑तेः प्र॒जा
अ॒भूमे॑त्या॒ह । प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒यं लो॒कः । अ॒स्मादे॒व तेन॑ लो॒काच्चै॑ति । ॥ 44

TB 1.3.7.6

सम॑हं प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जेत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैता॑-माशा॑स्ते ॥ आ॒सृ॒पुटै॑र् घ्नन्ति । अ॒न्नं वा॑ इ॒यम् ।
अ॒न्नाद्ये॑नै॒वैनं॑ सम॑र्द्धयन्ति । ऊ॒षैर् घ्नन्ति॑ । ए॒ते हि सा॒क्षाद॑न्नम् । यदू॒षाः॑ । सा॒क्षादे॒वैनं॑-म॒न्नाद्ये॑न

समर्द्धयन्ति ॥ पुरस्तात्-प्रत्यञ्चं घ्नन्ति 45

TB 1.3.7.7

पुरस्ताद्धि प्रतीचीन-मन्नमृद्यते ॥ शीरुषतो घ्नन्ति । शीरुषतो ह्यन्नमृद्यते ॥ दिग्भ्यो घ्नन्ति । दिग्भ्य एवास्मा अन्नाद्य-मवरुन्धते ॥ ईश्वरो वा एष पराङ्-प्रदघः । यो यूपः रोहति ॥ हिरण्यमृद्धय-वरोहति । अमृतं वै हिरण्यम् । अमृतं सुवर्गो लोकः () 46

TB 1.3.7.8

अमृत एव सुवर्गो लोके प्रति तिष्ठति ॥ शतमानं भवति । शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः । आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति ॥ पुष्ट्यै वा एतद्-रूपम् । यदुजा । त्रिः संवत्सरस्यान्यान्-पशून् परि प्रजायते ॥ बस्ताजिन-मृद्धयव रोहति । पुष्ट्यामेव प्रजनने प्रति तिष्ठति । 47

(परिधापयति - गोधूमा - जुहोति - स्वं - नैति - प्रत्यञ्चं घ्नन्ति - लोको - + नव च (A7))

1.3.8 अनुवाकं 8 - अन्नहोमाः, अभिषेकश्च

TB 1.3.8.1

सप्तान्न-होमाञ्जुहोति । सप्त वा अन्नानि । यावन्त्येवान्नानि । तान्येवावरुन्धे । सप्त ग्राम्या ओषधयः । सप्तरण्याः । उभयीषा-मवरुद्धयै ॥ अन्नस्या-न्नस्य जुहोति । अन्नस्यान्नस्या-वरुद्धयै ॥ यद्-वाजपेययाज्य-नवरुद्धस्याश्जीयात् 48

TB 1.3.8.2

अवरुद्धेन व्युद्धयेत । सर्वस्य समवदाय जुहोति । अनवरुद्ध-स्यावरुद्धयै ॥ औदुम्बरेण सुवेण जुहोति । ऊर्वा अन्न-मुदुम्बरः । ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुद्धयै ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह । सवितु प्रसूत एवैनं ब्रह्मणा देवताभि-रभिषिञ्चति ॥ अन्नस्यान्नस्याभिषिञ्चति । अन्नस्यान्नस्यावरुद्धयै

| 49

TB 1.3.8.3

पुरस्तात्-प्रत्यञ्च-मभिषिञ्चति । पुरस्ताद्वि-प्रतीचीन-मन्नमद्यते । शीरूषतोऽभिषिञ्चति । शीरूषतो ह्यन्नमद्यते ॥ आमुखादुन्वव स्रावयति । मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधाति ॥ अग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह । एष वा अग्नेः स्रवः । तेनैवैन-मभिषिञ्चति । इन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह 50

TB 1.3.8.4

इन्द्रिय-मेवास्मिन्नेतेन दधाति । बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह । ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः । ब्रह्मणैवैन-मभिषिञ्चति ॥ सोमग्रहाश्चा-वदानीयानि चत्विर्गभ्य उप हरन्ति । अमुमेव तैर् लोक-मन्नवन्तं करोति । सुराग्रहाश्चा-नवदानीयानि च वाजसृद्भ्यः । इममेव तैर् लोक-मन्नवन्तं करोति । अथो उभयीष्वेवाभिषिच्यते ॥ विमाथं कुर्वते वाजसृतः 51

TB 1.3.8.5

इन्द्रियस्यावरुद्धयै ॥ अनिरुक्ताभिः प्रातस्सवने स्तुवते । अनिरुक्तः प्रजापतिः । प्रजापतेरास्यै । वाजवतीभिर्-माद्व्यन्दिने । अन्नं वै वाजः । अन्नमेवा-वरुन्धे । शिपिविष्टवंतीभि-स्तृतीयसवने । यज्ञो वै विष्णुः । पशवः शिपिः () । यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति ॥ बृहदन्त्यं भवति । अन्तमेवैनश् श्रियै गमयति । 52

(अश्नीया - दन्नस्यान्नस्या वरुद्धया - इन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह-वाजसृतः - शिपि स्त्रीणि च) (A8)

1.3.9 अनुवाकं 9 - अतिग्राह्याः, पञ्चैन्द्राः**TB 1.3.9.1**

नृषदुं त्वेत्याह । प्रजा वै नृन् । प्रजानामेवैतेन सूयते । द्रुषदमित्याह । वनस्पतयो वै द्रु । वनस्पतीनामेवै तेन सूयते । भुवनसदमित्याह । यदा वै वसीयान् भवति । भुवनमग्निति वै तमाहुः । भुवनमेवैतेन गच्छति । 53

TB 1.3.9.2

अप्सुषदं त्वा घृतसदमित्याह । अपामेवैतेन घृतस्य सूयते । व्योमसदमित्याह । यदा वै वसीयान् भवति । व्योमाग्निति वै तमाहुः । व्योमेवैतेन गच्छति ॥ पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदमित्याह । एषामेवैतेन लोकानां सूयते । तस्माद् वाजपे-ययाजी न कं च न प्रत्यवरोहति । अपीव हि देवतानां सूयते () 54

TB 1.3.9.3

नाकसदमित्याह । यदावै वसीयान् भवति । नाकमग्निति वै तमाहुः । नाकमेवैतेन गच्छति ॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना इत्याह । पञ्चजनानामेवैतेन सूयते ॥ अपा रसमुद्वयसमित्याह । अपामेवैतेन रसस्य सूयते । सूर्यरश्मिः समाभूतमित्याह सशुक्रत्वाय । 55

(गच्छति - सूयते - + नव च) (A9)

1.3.10 अनुवाकं 10 - पिण्डपितृयज्ञः दर्शपूर्णमासब्राह्मणशेषः**TB 1.3.10.1**

इन्द्रो वृत्रं हत्वा । असुरान् पराभाव्य । सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत् । ते पितरः पूर्वेष्वु-रागच्छन् । पितृन् यज्ञोऽगच्छत् । तं देवाः पुनरयाचन्त । तमेभ्यो न पुनरददुः । तेऽब्रुवन् वरं वृणामहे । अथ वः पुनर्दास्यामः । अस्मभ्यमेव पूर्वेषु क्रियाता इति 56

TB 1.3.10.2

तमैभ्यः पुनरददुः । तस्मात्-पितृभ्यः पूर्वेषुः क्रियते । यत् पितृभ्यः पूर्वेषुः करोति । पितृभ्य एव तद्-यज्ञं निष्क्रीय यजमानः प्रतनुते ॥ सोमाय पितृपीताय स्वधा नम इत्याह । पितुरेवाधि सोमपीथमव रुन्धे । न हि पिता प्रमीयमाण आहैष सोमपीथ इति । इन्द्रियं वै सोमपीथः । इन्द्रियमेव सोमपीथमव-रुन्धे । तेनैन्द्रियेण द्वितीयां जायामभ्यश्नुते । 57

TB 1.3.10.3

एतद् वै ब्राह्मणं पुरा वाजश्रवसा विदामक्रन् । तस्मात् ते द्वेद्वे जाये अभ्याक्षत । य एवं वेद । अभि द्वितीयां जायामश्नुते ॥ अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इत्याह । य एव पितृणामग्निः । तं प्रीणाति ॥ तिस्र आहुतीर् जुहोति ॥ त्रिर्निदधाति ॥ षट्थ संपद्यन्ते 58

TB 1.3.10.4

षड्वा ऋतवः । ऋतून्नेव प्रीणाति ॥ तूष्णीं मेक्षण-मादधाति । अस्ति वा हि षष्ठ ऋतुर्न वा ॥ देवान् वै पितृन् प्रीतान् । मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते । तिस्र आहुतीर् जुहोति । त्रिर्निदधाति । षट्थ संपद्यन्ते । षड्वा ऋतवः 59

TB 1.3.10.5

ऋतवः खलु वै देवाः पितरः । ऋतून्नेव देवान् पितृन् प्रीणाति । तान्प्रीतान् । मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते ॥ सकृदाच्छिन्नं बरुहिर् भवति । सकृदिव हि पितरः ॥ त्रिर्निदधाति । तृतीये वा इतो लोके पितरः । तानेव प्रीणाति ॥ पराडावर्तते 60

TB 1.3.10.6

ह्रीका हि पितरः ॥ ओष्मणो व्यावृत उपोस्ते । ऊष्मभागा हि पितरः ॥ ब्रह्मवादिनो वदन्ति । प्राश्या(3)न प्राश्या(3)मिति । यत् प्राशजीयात् । जन्यमन्नमद्यात् । प्रमायुकः स्यात् । यन्न प्राशजीयात् । अहविः स्यात् 61

TB 1.3.10.7

पितृभ्य आर्वृश्येत । अवृष्टेयमेव । तन्नेव प्राशितं नेवाप्राशितम् ॥ वीरं वा वै पितरः प्रयन्तो
हरन्ति । वीरं वा ददति । दुशां छिनत्ति । हरणभागा हि पितरः । पितृनेव निरवदयते ॥ उत्तर
आयुषि लोमं छिन्दीत । पितृणां ह्येतरहि नेदीयः । 62

TB 1.3.10.8

नमस्करोति । नमस्कारो हि पितृणाम् ॥ नमो वः पितरो रसाय । नमो वः पितरः शुष्माय ।
नमो वः पितरो जीवाय । नमो वः पितरः स्वधायै । नमो वः पितरो मन्यवै । नमो वः पितरो
घोराय । पितरो नमो वः । य एतस्मिन् लोके स्थ 63

TB 1.3.10.9

युष्मास्तेऽनु । येऽस्मिँल्लोके । मां ते नु । य एतस्मिँल्लोके स्थ । यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त ।
येऽस्मिँल्लोके । अहं तेषां वसिष्ठो भूयासमित्याह । वसिष्ठः समानानां भवति । य एवं विद्वान्-
पितृभ्यः करोति ॥ एष वै मनुष्याणां यज्ञः 64

TB 1.3.10.10

देवानां वा इतरे यज्ञाः । तेन वा एतत् पितृलोके चरति ॥ यत् पितृभ्यः करोति । स ईश्वरः
प्रमेतोः । प्राजापत्ययर्चा पुनरैति । यज्ञो वै प्रजापतिः । यज्ञेनैव सह पुनरैति । न प्रमायुको
भवति ॥ पितृलोके वा एतद् यजमानश्चरति । यत् पितृभ्यः करोति () । स ईश्वर आर्तिमार्तोः
। प्रजापति-स्त्वावैनं तत् उन्नेतुमरहतीत्याहुः । यत् प्राजापत्ययर्चा पुनरैति । प्रजापतिरेवैनं तत्
उन्नयति । नार्तिमाच्छति यजमानः । 65

(इत्यं - श्रुते - पद्यन्ते - पद्यन्ते षड्वा ऋतवो - वर्ततेऽ - हविः स्यान् - नेदीयः - स्थ -

यज्ञो - यजमानश्चरति यत् पितृभ्यः करोति पञ्च च) (A10)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 10 anuvAkams :-

(देवा॒सुरा अ॒ग्नीषोम॑योर् - दे॒वा वै यथा॑ द॒र्शं॑ - दे॒वा वै यद॑न्यैर् ग्र॒हैर् - ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ नाग्नि॑ष्टोमो न
- सा॒वि॒त्रं - दे॒वस्या॑हं - ता॒प्य॑ - स॒प्तान्न॑होमान् - नृ॒षदं॑ - त्वेन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा द॑श)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(दे॒वा॒सुरा - वा॒ज्यै॑वैनं - तस्मा॑द् वाजपेयया॒जी - दे॒वस्या॑हं - वा॒ज॒स्याव॑रुद्ध्या- इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्. -
ह्रीका॑ हि पि॒तरः॑ पञ्च॑षष्टिः)

first and last words of 3rd prapAtakam :-

(दे॒वा॒सुरा - यज॑मानः)

॥ हरिः॑ ॐ ॥ ॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके तृतीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥

=====

1.4 प्रथमाष्टके चतुर्थः प्रपाठकः - सोमादिब्राह्मणं

1.4.1 अनुवाकं 1 - ग्रहणा ग्रहणम्

TB 1.4.1.1

उभये वा एते प्रजापतेरद्वय-सृज्यन्त । देवाश्चासुराश्च । तान्न व्यजानात् । इमेऽन्य इमेऽन्य इति । स देवान् शूनकरोत् । तान्भ्यषुणोत् । तान् पवित्रेणा-पुनात् । तान्-परस्तात्-पवित्रस्य-व्यगृह्णात् । ते ग्रहा अभवन् । तद्ग्राणां ग्रहत्वम् 1

TB 1.4.1.2

देवता वा एता यजमानस्य गृहे गृह्यन्ते । यद् ग्रहाः । विदुरेन देवाः । यस्यैवं विदुष एते ग्रहा गृह्यन्ते ॥ एषा वै सोमस्याहुतिः । यदुपाशुः । सोमेन देवाः स्तर्पयाणीति खलु वै सोमेन यजते । यदुपाशुं जुहोति । सोमेनैव तद्-देवाः स्तर्पयति ॥ यद्ग्राञ्जुहोति 2

TB 1.4.1.3

देवा एव तद्-देवान्-गच्छन्ति ॥ यच्चमसाञ्जुहोति । तेनैवानुरूपेण यजमानः सुवर्गं लोकमेति ॥ किं न्वेतदग्रं आसीदित्याहुः । यत् पात्राणीति । इयं वा एतदग्रं आसीत् । मृन्मयानि वा एतान्यासन् । तैर्देवा न व्यावृत-मगच्छन् । त एतानि दारुमयाणि पात्राण्य-पश्यन् । तान्यकुर्वत 3

TB 1.4.1.4

तैर्वै ते व्यावृत-मगच्छन् । यद्-दारुमयाणि पात्राणि भवन्ति । व्यावृतमेव तैर् यजमानो गच्छति ॥ यानि दारुमयाणि पात्राणि भवन्ति । अमुमेव तैर्-लोक-मभिजयति । यानि मृन्मयानि । इमेव तैर्-लोक-मभिजयति ॥ ब्रह्मवादिनो वदन्ति । काश्चतस्रः स्थालीर्वायव्याः सोमग्रहणीरिति । देवा वै पृश्निमदुहन् 4

TB 1.4.1.5

तस्या॑ ए॒ते स्त॒ना आस॑न् । इ॒यं वै पृ॒श्निः । तामा॑दि॒त्या आ॑दि॒त्यस्था॒ल्या च॑तु॒ष्पदः॑ प॒शून् दु॑हन् ।
 यदा॑दि॒त्यस्था॒ली भ॑वति । च॒तु॒ष्पद ए॒व तया॑ प॒शून् यज॑मान इ॒मां दु॑हे । तामिन्द्र॑ उक्थ्य॒स्था॒ल्येन्द्रि॒य-
 म॑दुहत् । यदु॑क्थ्य॒स्था॒ली भ॑वति । इन्द्रि॒यमे॒व तया॑ यज॑मान इ॒मां दु॑हे । तां वि॒श्वे दे॒वा
 आ॑ग्रयण॒स्था॒ल्योर्ज॑-मदुहन् । यदा॑ग्रयण॒स्था॒ली भ॑वति () 5

TB 1.4.1.6

ऊ॒र्जमे॒व तया॑ यज॑मान इ॒मां दु॑हे । तां म॑नु॒ष्या॑द् ध्रु॒वस्था॒ल्या ऽऽयु॑रदुहन् । यदु॑व॒स्था॒ली भ॑वति
 । आ॒युरे॒व तया॑ यज॑मान इ॒मां दु॑हे । स्था॒ल्या गृ॒हाति॑ । वा॒य॒व्येन॑ जुहोति । तस्मा॑दन्ये॒न पात्रे॑ण
 प॒शून् दु॑हन्ति । अ॒न्येन॑ प्र॒तिगृ॑हन्ति । अथो॑ व्या॒वृ॒तमे॒व तद्-यज॑मानो गच्छति । 6

(ग्रह॒त्वं - ग्रहा॑न् जुहोत्य॑-कुर्व॑-तादुहन्-नाग्रयण॒स्था॒ली भ॑वति- + नव॑ च) (A1)

1.4.2 अनुवाकं 2 - सोत्रामणीशेषा मन्त्राः**TB 1.4.2.1**

यु॒वः सु॒राम॑म॒श्विना॑ । नमु॑चावाऽसु॒रे स॒चा । वि॒पिपा॑ना शु॒भस्प॑ती । इन्द्रं॑ कर्म॒स्वाव॑तम् ॥ पु॒त्रमि॑व
 पि॒तरा॑व॒श्विनो॒भा । इन्द्रा॑व॒तं क॑र्मणा द॒ःस॒नाभिः॑ । यथ॑ सु॒राम॑ व्य॒पिब॑ः श॒चीभिः॑ । सर॑स्वती त्वा
 मघ॑वन्नभीष्णात् ॥ अहा॑व्यग्रे ह॒विरा॒स्ये ते । सु॒चीव॑ घृ॒तं च॒मू इ॒व सोमः॑ 7

TB 1.4.2.2

वा॒ज॒सनि॑ः र॒यिम॑स्मे सु॒वीर॑म् । प्र॒शस्तं॑ धेहि य॒शसं॑ बृ॒हन्त॑म् ॥ यस्मि॑न्नश्वा॑स ऋष॒भासं॑ उ॒क्षणः॑
 । व॒शा मे॒षा अ॑वसृष्टास॒ आहु॑ताः । की॒ला॒ल॒पे सोम॑पृ॒ष्ठाय॑ वे॒धसै॑ । हृ॒दाम॑तिं ज॒नय॑ चारु॒म॒ग्रये॑ ॥
 नाना॑ हि वां दे॒वहि॑तः स॒दो मि॑तम् । मा स॑ऽसृ॒क्षाथां॑ पर॒मे व्यो॑मन् । सुरा॑ त्वमसि॑ शु॒ष्मिणी॑ सोम॑

एषः । मा मां हिंसीः स्वां योनिमाविशन् 8

TB 1.4.2.3

यदत्र शिष्टं रसिनः सुतस्य । यदिन्द्रो अपिबृच्छचीभिः । अहं तदस्य मनसा शिवेन । सोमं राजानमिह भक्षयामि ॥ द्वे सुती अशृणवं पितृणाम् । अहं देवानामुत मर्त्यानाम् । ताभ्यामिदं विश्वं भुवनं समेति । अन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥ यस्ते देव वरुण गायत्रछन्दाः पाशः । तं त एतेनावयजे । 9

TB 1.4.2.4

यस्ते देव वरुण त्रिष्टुछन्दाः पाशः । तं त एतेनावयजे । यस्ते देव वरुण जगतीछन्दाः पाशः । तं त एतेनावयजे ॥ सोमो वा एतस्य राज्यमादत्ते । यो राजा सन् राज्यो वा सोमेन यजते । देवसुवामेतानि हवींषि भवन्ति । एतावन्तो वै देवानां सुवाः । त एवास्मै सुवान् प्रयच्छन्ति । त एनं पुनः सुवन्ते राज्याय () । देवसू राजा भवति । 10

(सोमं - आविशन्. - यजे - राज्यायैकं च) (A2)

1.4.3 अनुवाकं 3 - दोहप्रायश्चित्तम्, अग्निहोत्रे

TB 1.4.3.1

उदस्थाद्-देव्यदितिर्-विश्वरूपी । आयुर्यज्ञपतावधात् । इन्द्राय कृण्वती भागम् । मित्राय वरुणाय च ॥ इयं वा अग्निहोत्री । इयं वा एतस्य निषीदति । यस्याग्निहोत्री निषीदति । तामुत्थापयेत् । उदस्थाद्-देव्यदितिरिति । इयं वै देव्यदितिः 11

TB 1.4.3.2

इमामेवास्मा उत्थापयति ॥ आयुर्यज्ञपतावधादित्याह । आयुरेवास्मिन् दधाति ॥ इन्द्राय कृण्वती

भा॒गं मि॒त्राय॑ वरु॑णाय॑ चे॒त्याह॑ । य॒था य॒जुरे॒वैतत् ॥ अ॒वर्ति॑ँ वा ए॒षैत॑स्य॒ पा॒प्मानं॑ प्र॒ति॒ख्याय॑
नि॒षीद॑ति । य॒स्याँ-ग्नि॑हो॒त्र्युप॑सृष्टा नि॒षीद॑ति । तां दु॒ग्ध्वा ब्रा॑ह्म॒णाय॑ दद्यात् । य॒स्यान्नं॑ नाद्यात् ।
अ॒वर्ति॑मे॒वास्मिन्॑ पा॒प्मानं॑ प्र॒तिमु॑ञ्चति । 12

TB 1.4.3.3

दु॒ग्ध्वा द॑दाति । न ह्यदृ॑ष्टा दक्षि॑णा दी॒यते ॥ पृ॒थि॒र्वीँ वा ए॒तस्य॑ प॒यः प्र॑वि॒शति॑ । य॒स्याँ-ग्नि॑हो॒त्रं
दु॒ह्यमा॑नः॒ स्कन्द॑ति ॥ यदु॒द्य दु॒ग्धं पृ॑थि॒वीम॑स॒क्त । यदो॑ष॒धी-र॒प्यस॑र॒द्-यदा॑पः । प॒यो गृ॑हेषु प॒यो
अ॒घ्निया॑सु । प॒यो व॒थ्सेषु॑ प॒यो अ॑स्तु तन्मयी॒त्याह॑ । प॒य ए॒वात्म॑न् गृ॒हेषु॑ प॒शुषु॑ धत्ते ॥ अ॒प
उप॑सृजति 13

TB 1.4.3.4

अ॒द्भिरे॒वैन॑दाप्नोति ॥ यो वै य॒ज्ञस्या॑र्ते॒नाना॑र्तः सः सृ॒जति॑ । उ॒भे वै ते त॒र्ह्याच्छ॑तः । आ॒च्छति॑
खलु॒ वा ए॒तद॑ग्नि॒होत्र॑म् । यद्-दु॒ह्यमा॑नः॒ स्कन्द॑ति । यद॑भि॒दुह्या॑त् । आ॒र्ते॒नाना॑र्तं य॒ज्ञस्य॑ सः सृ॒जेत्
। तदे॒व या॒दृक्की॒दृक्च॑ होत॒व्यम् । अथा॒न्यां दु॒ग्ध्वा पुन॑र॒-होत॒व्यम् । अना॑र्ते॒नैवा॑र्तं य॒ज्ञस्य॑ निष्क॑रोति
। 14

TB 1.4.3.5

यद्-यु॒हु॑तस्य॒ स्कन्द॑त् । यत् ततोऽहु॑त्वा पुन॑रे॒यात् । य॒ज्ञं वि॒च्छि॑न्ध्यात् । यत्र॒ स्कन्द॑त् । तन्नि॒षद्य॑
पुन॑र्गृ॒ह्णीया॑त् । यत्रै॒व स्कन्द॑ति । तत् ए॒वैत॑त्-पुन॑र्गृ॒ह्णाति॑ । तदे॒व या॒दृक्-की॒दृक्च॑ होत॒व्यम् ।
अथा॒न्यां दु॒ग्ध्वा पुन॑र॒-होत॒व्यम् । अना॑र्ते॒नैवा॑र्तं य॒ज्ञस्य॑ निष्क॑रोति । 15

TB 1.4.3.6

वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञिच्छ॑द्यते । य॒स्याँ-ग्नि॑हो॒त्रेऽधि॑श्रि॒ते श्वाऽन्त॑रा धा॒वति॑ । रु॒द्रः खलु॒ वा ए॒षः ।
यदु॒ग्निः । यद्-गा॑म॒न्वत्या॑व॒र्तये॑त् । रु॒द्राय॑ प॒शू-न॑र्पि॒दद्भ्या॑त् । अ॒प॒शुर॑-यज॑मानः स्यात् । यदु॒पो

ऽन्वतिषिञ्चेत् । अ॒ना॒द्य-म॒ग्नेरापः । अ॒ना॒द्यमा॑भ्या॒-मर्पि॑द॒द्ध्यात् () । गा॒र॒ह॒पत्या॑द्-भस्मा॒दाय॑ ।
इ॒दं वि॒ष्णुर्-विच॑क्रम॒ इति॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑ ऽऽह॒वनीया॑द्धः॒ सय॑न्नु॒द्वरेत् । य॒ज्ञो वै वि॒ष्णुः । य॒ज्ञेनै॒व
य॒ज्ञः सन्त॑नोति । भस्म॑ना प॒दमर्पि॑वपति॒ शान्त्यै॑ । 16

(वै दे॒व्यदि॑तिर् - मुञ्चति - सृजति - करोति - करोत्या - भ्या॒मर्पि॑द॒द्ध्यात् पञ्च॑ च) (A3)

1.4.4 अनुवाकं 4 - अग्निप्रायश्चित्तम् अग्निहोत्रे

TB 1.4.4.1

नि वा ए॒तस्या॑ह॒वनीयो॑ गा॒र॒ह॒पत्यं॑ का॒मय॑ते । नि गा॒र॒ह॒पत्य॑ आ॒ह॒वनीय॑म् । यस्या॒ग्निमनु॑द्धृतः॒
सूर्यो॑ऽभिनि॒म्रोच॑ति । दु॒र्भेण॑ हि॒रण्यं॑ प्र॒बद्ध्य॑ पु॒रस्ता॑द्धरेत् । अथा॒ग्निम् । अथा॑ग्निहो॒त्रम् । यद्धि॑रण्यं
पु॒रस्ता॑द्धरति । ज्योति॑र्वै हि॒रण्यम् । ज्योति॑रे॒वैनं॑ पश्यन्-नु॒द्वरति॑ । यद॒ग्निं पूर्वं॑ ह॒रत्य॑था॒-ग्निहो॒त्रम्
17

TB 1.4.4.2

भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनं॑ प्रण॑यति ॥ ब्रा॒ह्म॒ण आ॑र॒षेय॑ उ॒द्वरेत् । ब्रा॒ह्म॒णो वै सर्वा॑ दे॒वताः॑ । सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
दे॒वता॑भि॒रुद्व॑रति ॥ अ॒ग्निहो॒त्र-मु॑प॒सा-द्या॑तमि॒तो-रा॑सीत । व्र॒तमे॒व ह॒तमनु॑ म्रियते ॥ अन्तुं॑ वा ए॒ष
आ॒त्मनो॑ गच्छति । यस्ता॑म्यति । अन्त॑मेष॒ यज्ञ॑स्य गच्छति । यस्या॒ग्निमनु॑द्धृतः॒ सूर्यो॑ऽभिनि॒म्रोच॑ति
18

TB 1.4.4.3

पुनः॑ स॒मन्य॑ जुहोति । अन्ते॑नै॒वान्तं॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्क॑रोति ॥ वरु॑णो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञं गृ॑ह्णाति ।
यस्या॒ग्नि-मनु॑द्धृतः॒ सूर्यो॑ऽभिनि॒म्रोच॑ति । वा॒रु॒णं च॒रुं निर्व॑पेत् । तेनै॒व य॒ज्ञं निष्क्री॑णीते ॥ नि
वा ए॒तस्या॑ह॒वनीयो॑ गा॒र॒ह॒पत्यं॑ का॒मय॑ते । नि गा॒र॒ह॒पत्य॑ आ॒ह॒वनीय॑म् । यस्या॒ग्नि-मनु॑द्धृतः॒
सूर्यो॑ऽभ्यु॒देति॑ । च॒तुर्गृ॑ही॒त-माज्यं॑ पु॒रस्ता॑द्धरेत् 19

TB 1.4.4.4

अथा॑ग्निम् । अथा॑ग्निहोत्रम् । यदाज्यं॑ पुरस्ताद्धरति॑ । एतद्वा अ॒ग्नेः प्रियं॑ धाम । यदाज्यम् । प्रियेणै॒वैनं॑ धाम्ना सम॑र्द्धयति । यदग्निं॑ पूर्व॑ ह॒रत्यथा॑-ग्निहोत्रम् । भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनं॑ प्रणयति । ब्रा॒ह्म॒ण आ॒र॒षेय॑ उद्धरेत् । ब्रा॒ह्म॒णो वै सर्वा॑ दे॒वताः॑ ॥ 20

TB 1.4.4.5

सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वताभि॑रुद्धरति॑ ॥ परा॑ची वा एतस्मै॑ व्युच्छन्ती व्युच्छति । यस्या॒ग्नि-मनु॑द्धृतः सूर्योऽभ्यु॑देति । उ॒षाः के॒तुना॑ जुषताम् । य॒ज्ञं दे॒वेभि॑रिन्वितम् । दे॒वेभ्यो॑ मधु॑मत्तमः स्वाहेति॑ प्रत्यङ्-निषद्याज्येन जुहुयात् । प्र॒तीची॑मे॒वास्मै॑ विवा॑सयति ॥ अ॒ग्निहोत्र-मु॑पसाद्यातमि॑तो-रासीत । व्रतमे॒व ह॒तमनु॑ म्रियते । अन्तं॑ वा ए॒ष आ॒त्मनो॑ गच्छति ॥ 21

TB 1.4.4.6

यस्ताम्य॑ति । अन्त॑मेष य॒ज्ञस्य॑ गच्छति । यस्या॒ग्नि-मनु॑द्धृतः सूर्योऽभ्यु॑देति । पुनः॑ सु॒मन्य॑ जुहोति । अन्ते॑नै॒वान्तं॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्करोति । मि॒त्रो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञं गृ॑हाति । यस्या॒ग्नि-मनु॑द्धृतः सूर्योऽभ्यु॑देति । मै॒त्रं च॒रुं निर्व॑पेत् । तेनै॒व य॒ज्ञं निष्क्री॑णीते ॥ यस्या॑-ह॒वनी॑येऽनु॑द्धाते गार्ह॑पत्य उ॒द्वाये॑त् ॥ 22

TB 1.4.4.7

यदा॑ह॒वनी॑य-मनु॑द्धाप्य गार्ह॑पत्यं मन्थेत् । विच्छि॑न्ध्यात् । भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत् । यद्वै य॒ज्ञस्य॑ वास्त॒व्यं क्रि॑यते । तदनु॑ रु॒द्रोऽव॑चरति । यत् पूर्व॑-मन्व॒वस्ये॑त् । वास्त॒व्य-म॒ग्निमु॑पासीत । रु॒द्रोऽस्य॑ प॒शून् घातु॑कः स्यात् । आ॒ह॒वनी॑य-मु॒द्धाप्य॑ । गार्ह॑पत्यं मन्थेत् । ॥ 23

TB 1.4.4.8

इतः प्रथमं जज्ञे अग्निः । स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या । देवेभ्यो हव्यं
वेहतु प्रजानन्निति । छन्दोभिरेवैनः स्वाद्योनेः प्रजनयति ॥ गारूहपत्यं मन्थति । गारूहपत्यं वा
अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्ते । स यदुद्वारयति । तदनु पशवोऽपक्रामन्ति । इषे रय्यै रमस्व 24

TB 1.4.4.9

सहसे द्युम्नाय । ऊर्जे पत्यायेत्याह । पशवो वै रयिः । पशूनेवास्मै रमयति ॥ सारस्वतौ त्वोथ्सौ
समिन्धातामित्याह । ऋख सामे वै सारस्वतावुथ्सौ । ऋख-सामाभ्यामेवैनः समिन्धे ॥ सम्राडसि
विराडसीत्याह । रथन्तरं वै सम्राट् । बृहद्-विराट् 25

TB 1.4.4.10

ताभ्यामेवैनः समिन्धे ॥ वज्रो वै चक्रम् । वज्रो वा एतस्य यज्ञं विच्छिनत्ति । यस्यानो वा रथो
वाऽन्तराऽग्नी याति । आहवनीयं-मुद्गाप्यं । गारूहपत्या-दुद्धरेत् । यदग्ने पूर्वं प्रभृतं पदं हि ते
। सूर्यस्य रश्मीन-न्वातुतानं । तत्र रयिष्ठामनु संभरैतम् । सं नः सृज सुमत्या वाजवत्येति () 26

TB 1.4.4.11

पूर्वैवास्मै यज्ञेन यज्ञमनु सं तनोति ॥ त्वमग्ने सप्रथां असीत्याह । अग्निः सर्वा देवताः ।
देवताभिरेव यज्ञः सं तनोति ॥ अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत् । अग्निमेव पथिकृतः
स्वेन भागधेयेनोप धावति । स एवैनं यज्ञियं पन्थामपि-नयति । अनुद्वान्-दक्षिणा । वही ह्येष
समृद्धयै । 27

special korvai

(नि वै पूर्वं त्रीणि निम्रोचति दुर्भेण यद्विरण्यमग्निहोत्रं पुनर्वरुणो वारुणं नि वा एतस्याभ्युदेति
चतुर्गृहीतमाज्यं यदाज्यं परीच्युषाः पुनर्मित्रो मेत्रं यस्याहवनीयेऽनुद्वान्ते गारूहपत्यो यद्वै मन्थेदुद्धरेत्)
(हरत्यथाग्निहोत्रं - निम्रोचति - हरेद् - देवता - गच्छ - त्युद्वायैन्-मन्थेद्-रमस्व-बृहद् विराट्-इति-

नव च) (A4)

1.4.5 अनुवाकं 5 - सोमातिरेकप्रायश्चित्तम्

TB 1.4.5.1

यस्य॑ प्रा॒तस्स॒व॒ने सोमो॑ऽति॒रिच्य॑ते । मा॒द्व्य॑न्दि॒नः॑ स॒र्व॒नं का॒मय॑मानो-ऽभ्यति॑रिच्यते । गौ॒र्द्व्य॑ति म॒रुता॑मि॒ति ध॑य॒द्वती॑षु कुर्वन्ति । हि॒नस्ति॒ वै स॒न्ध्य॑धी॒तम् । स॒न्धी॒व ख॒लु वा ए॒तत् । य॒थ॒ स॒र्व॒न॒ स्या॑तिरिच्यते । य॒द्व्य॑द्वतीषु कुर्वन्ति । स॒न्धेः॑ शान्त्यै ॥ गा॒य॒त्रः॑ सा॒मं भ॑वति पञ्चद॒शः स्तोमः॑ । तेनै॒व प्रा॑तस्स॒व॒नान्न॑यन्ति । 28

TB 1.4.5.2

म॒रुत्वंती॑षु कुर्वन्ति । तेनै॒व मा॒द्व्य॑न्दि॒ना॒थ-स॒र्व॒नान्न॑यन्ति ॥ हो॒तु॑श्च म॒सम॑नू॒न्नय॑न्ते । हो॒ताऽनु॑श॒सति॑ । म॒द्व्य॒त ए॒व य॒ज्ञः॑ स॒माद॑धाति ॥ यस्य॑ मा॒द्व्य॑न्दि॒ने स॒र्व॒ने सोमो॑ऽति॒रिच्य॑ते । आ॒दि॒त्यं तृ॒तीय॑स॒र्व॒नं का॒मय॑मानो-ऽभ्यति॑रिच्यते । गौ॒रि॒वी॒तः॑ सा॒मं भ॑वति । अ॒ति॒रि॒क्तं॑ वै गौ॒रि॒वी॒तम् । अ॒ति॒रि॒क्तं॑ य॒थ॒ स॒र्व॒न॒स्या-ति॑रिच्यते 29

TB 1.4.5.3

अ॒ति॒रि॒क्तस्य॑ शान्त्यै ॥ ब॒ण्म॒हाः॑ अ॒सि सूर्ये॑ति॒ कुर्व॑न्ति । यस्यै॒वादि॑त्यस्य॒ स॒र्व॒नस्य॑ का॒मे॒नाति॑रिच्यते । तेनै॒वै॒नं का॒मे॒न॒ सम॑र्द्धयन्ति ॥ गौ॒रि॒वी॒तः॑ सा॒मं भ॑वति । तेनै॒व मा॒द्व्य॑न्दि॒ना॒थ-स॒र्व॒नान्न॑यन्ति ॥ स॒प्त॒द॒शः स्तोमः॑ । तेनै॒व तृ॒तीय॑स॒र्व॒नान्न॑यन्ति ॥ हो॒तु॑श्च म॒सम॑नू॒न्नय॑न्ते । हो॒ताऽनु॑श॒सति॑ 30

TB 1.4.5.4

म॒द्व्य॒त ए॒व य॒ज्ञः॑ स॒माद॑धाति ॥ यस्य॑ तृ॒तीय॑स॒र्व॒ने सोमो॑ऽति॒रिच्ये॑त । उ॒क्थ्यं॑ कुर्वीत । यस्यो॒क्थ्ये॑ऽति॒रिच्ये॑त । अ॒ति॒रा॒त्रं कु॑र्वीत । यस्या॑-ति॒रा॒त्रेऽति॑रिच्यते । तत्त्वै॑ दु॒ष्प्र॒ज्ञान॑म् । यज॑मानं वा ए॒तत् प॒श॒वं आ॒साह्य॑ यन्ति । बृ॒ह॒थ॒ सा॒मं भ॑वति । बृ॒ह॒द्वा इ॒मां लो॒कान् दा॑धार () । बा॒रू॒ह॒ताः॑

प॒शवः । बृ॒ह॒तै॒वास्मै॑ प॒शून् दा॑धार ॥ शि॒पि॒वि॒ष्ट॒व॒न्ती॑षु कुर्वन्ति । शि॒पि॒वि॒ष्टो॑ वै दे॒वानां॑ पु॒ष्टम् ।
पु॒ष्ट्यै॒वैन॑ः सम॑र्द्धयन्ति ॥ हो॒तुं॑श्चम॒सम॑नू॒न्नय॑न्ते । हो॒ताऽनु॑श॒सति॑ । म॒द्व्य॒त ए॒व य॒ज्ञः सु॑माद॑धाति
। 31

(य॒न्ति - स॒र्व॒न॒स्याति॑रिच्य॒न्ते - श॒सति॑ - दा॒धा॒रा॒ष्टौ च) (A5)

1.4.6 अनुवाकं 6 - सवननिमित्तं प्रायश्चित्तम्

TB 1.4.6.1

ए॒कै॒को॒ वै ज॒न॒ता॒या॒-मि॒न्द्रः॑ । ए॒कं॑ वा ए॒ता॒वि॒न्द्र॑म॒भि स॑सु॒नुतः॑ । यौ द्वौ स॑सु॒नुतः॑ । प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ए॒ष वि॑ता॒यते॑ । यद्-य॒ज्ञः । तस्य॑ ग्रा॒वा॒णो द॑न्ताः । अ॒न्य॒त॒रं वा ए॒ते स॑सु॒न्वतो॑र्-नि॒र्ब॒प्स॒ति ।
पूर्वे॑णोप॒सृ॒त्या दे॒वता॑ इ॒त्याहुः॑ । पूर्॒वोप॑सृ॒तस्य॑ वै श्रे॒या॒न् भ॒वति॑ । ए॒ति॒व॒न्त्या॒ज्या॒नि भ॒वन्त्य॒-भि॒जि॒त्यै
। 32

TB 1.4.6.2

म॒रु॒त्वंतीः॑ प्र॒ति॒पदः॑ । म॒रु॒तो॒ वै दे॒वाना॑-म॒प॒रा॒जित॑-मा॒य॒त॒नम् । दे॒वाना॑-मे॒वाप॑रा॒जित॑ आ॒य॒त॒ने य॒तते॑
॥ उ॒भे बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे भ॑वतः । इ॒यं वा॒व र॑थ॒न्त॒रम् । अ॒सौ बृ॑हत् । आ॒भ्यामे॒वैन॑-म॒न्त॒रेति॑ । वा॒चश्च॑
म॒न॑सश्च । प्रा॒णाच्चा॑-पा॒नाच्च॑ । दि॒वश्च॑ पृ॒थि॒व्याश्च॑ 33

TB 1.4.6.3

स॒र्व॒स्माद्-वि॒त्ताद्-वे॒द्यात् ॥ अ॒भि॒व॒र्तो ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वति । सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑-भि॒वृ॒त्त्यै ॥ अ॒भि॒जि॒द्-
भ॑वति । सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑-भि॒जि॒त्यै । वि॒श्व॒जि॒द्-भ॑वति । वि॒श्व॒स्य॑ जि॒त्यै ॥ यस्य॑ भू॒याऽसो॑
य॒ज्ञ॒क॒तव॑ इ॒त्याहुः॑ । स दे॒वता॑ वृ॒द्ध इति॑ । यद्य॑ग्नि॒ष्टोमः॑ सोमः॑ प॒र॒स्ता॒थ॒-स्यात् 34

TB 1.4.6.4

उक्थ्यं कुर्वीत । यद्युक्थ्यः स्यात् । अतिरात्रं कुर्वीत । यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे ॥ यो वै छन्दोभि-रभिभवति । स सः सुन्वतो-रभिभवति । सम्वेशाय त्वोपवेशाय-त्वेत्याह । छन्दाश्सि वै सम्वेश उपवेशः । छन्दोभिरेवास्य छन्दाश्स्य-भिभवति ॥ इष्टर्गो वा ऋत्विजा-मद्भ्युः 35

TB 1.4.6.5

इष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्घुः क्षीयते । प्राणापानौ मृत्योर्मा पातमित्याह । प्राणापानयोरेव श्रयते । प्राणापानौ मा मा हासिष्टमित्याह । नैनं पुराऽऽयुषः प्राणापानौ जंहितः ॥ आर्तिं वा एते नियन्ति । येषां दीक्षितानां प्रमीयते । तं यदववर्जयुः । क्रूरकृतामिवैषां लोकः स्यात् । आहर दहेति ब्रूयात् 36

TB 1.4.6.6

तं दक्षिणतो वेद्यै निधाय । सर्पराज्ञियां ऋग्भिः स्तुयुः । इयं वै सर्पतो राज्ञी । अस्या एवैनं परिददति ॥ व्यृद्धं तदित्याहुः । यथ स्तुत-मननुशस्तु-मिति । होतां प्रथमः प्राचीनावीती मौर्जालीयं परीयात् । यामीरनु-ब्रुवन् । सर्पराज्ञीनां कीर्तयेत् । उभयोरेवैनं लोकयोः परिददति 37

TB 1.4.6.7

अथो धुवन्त्येवैनम् । अथो न्येवास्मै हुवते ॥ त्रिः परियन्ति । त्रयं इमे लोकाः । एभ्य एवैनं लोकेभ्यो धुवते । त्रिः पुनः परियन्ति । षट्थं संपद्यन्ते । षड्वा ऋतवः । ऋतुभिरेवैनं धुवते ॥ अग्न आयूषि पवसु इति प्रतिपदं कुर्वीरन् () । रथन्तरसामैषाः सोमः स्यात् । आयुरेवात्मन्-दधते । अथो पाप्मानमेव विजहतो यन्ति । 38

(अभिजित्यै - पृथिव्याश्च - स्या - दंद्भ्युर् - ब्रूयात् - लोकयोः परिददति - कुर्वरः स्त्रीणि च) (A6)

1.4.7 अनुवाकं 7 - यूपविरोहणादिप्रायश्चित्तम्

TB 1.4.7.1

अ॒सुर्य॑ वा ए॒तस्मा॑द्-व॒र्णं कृ॒त्वा । प॒शवो॑ वी॒र्य॑-मप॑क्रामन्ति । यस्य॑ यू॒पो वि॒रोह॑ति । त्वा॒ष्ट्रं
ब॑हु॒रूप॑-माल॑भेत । त्वष्टा॑ वै रू॒पाणा॑मीशे । य ए॒व रू॒पाणा॑मीशे । सोऽस्मिन्॑ प॒शून् वी॒र्यं॑ यच्छति
। नास्मा॑त्-प॒शवो॑ वी॒र्य॑-मप॑क्रामन्ति ॥ आ॒र्ति॒ वा ए॒ते नि॒यन्ति॑ । येषां॑ दी॒क्षिता॑नां-म॒ग्नि-रु॒द्वाय॑ति 39

TB 1.4.7.2

यदा॑ह॒वनी॑यं उ॒द्वाये॑त् । यत्तं॑ मन्थे॑त् । वि॒च्छि॒न्धात् । भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत् । यदा॑ह॒वनी॑यं उ॒द्वाये॑त्
। आ॒ग्नी॒द्वा-दु॒द्धरे॑त् । यदा॑ग्नी॒द्वा उ॒द्वाये॑त् । गा॒रु॒ह॒पत्या॑-दु॒द्धरे॑त् । यद् गा॒रु॒ह॒पत्य॑ उ॒द्वाये॑त् । अतं॑
ए॒व पुन॑र् मन्थे॑त् 40

TB 1.4.7.3

अत्र॑ वाव स नि॒ल॑यते । यत्र॑ खलु॒ वै नि॒ली॒न-मु॒त्त॒मं प॒श्य॑न्ति । तदे॑न-मिच्छन्ति ॥ यस्मा॑द्-
दा॒रोरु॒द्वाये॑त् । तस्या॒रणी॑ कुर्यात् । ऋ॒मु॒कम॑पि कुर्यात् । ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः । यत्-ऋ॒मु॒कः
। प्रि॒ययै॑वेनं त॒नुवा॑ सम॑र्द्धयति ॥ गा॒रु॒ह॒पत्यं॑ मन्थति 41

TB 1.4.7.4

गा॒रु॒ह॒पत्यो॑ वा अ॒ग्न्योनिः॑ । स्वा॒दे॒वैनं॑ योने॒र्-ज॒नय॑ति । नास्मै॑ भ्रातृ॑व्यं जनयति ॥ यस्य॑ सोमं
उ॒प॒द॒स्ये॑त् । सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्यं द्वेधा वि॒च्छि॒द्य । ऋ॒जी॒षेऽन्य॑दा॒धूनु॑यात् । जुहु॑याद॒न्यत् । सोमं॑मे॒वा-
भि॒षु॒णोति॑ । सोमं॑ जुहोति ॥ सोम॑स्य॒ वा अ॒भिषू॑यमाणस्य प्रि॒या त॒नू-रु॒द॒क्राम॑त् 42

TB 1.4.7.5

तथ् सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्य-मभवत् । यथ् सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्यं कुर्वन्ति । प्रि॒ययै॑वेनं त॒नुवा॑ सम॑र्द्धयन्ति ॥
यस्या॑क्री॒तः सोमं॑-म॒प॒हरे॑युः । क्री॒णी॒यादे॒व । सैव॑ ततः प्रायश्चित्तिः ॥ यस्य॑ क्री॒तम॑प॒हरे॑युः ।
आ॒दा॒राश्च॑ फाल्गु॒नानि॑ चा॒भिषु॑णुयात् । गा॒य॒त्री यश्च॑ सोम॑माहरत् । तस्य॑ योऽश्शुः॑ प॒राऽप॑तत् 43

TB 1.4.7.6

त आ॑दारा॑ अ॒भवन् । इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन् । तस्य॑ वृ॒ल्कः परा॑ऽपतत् । तानि॑ फाल्गु॒नान्य॑भवन् । प॒शवो॑ वै फाल्गु॒नानि॑ । प॒शवः॑ सोमो॑ राजा॑ । यदा॑दारा॒श्च फाल्गु॒नानि॑ चाभिषु॒णोति॑ । सोम॑मे॒व राजा॑नम॒भिषु॑णोति ॥ शृ॒तेन॑ प्रा॒तस्स॒वने॑ श्रीणीयात् । दु॒द्धा मु॒द्ध्यन्दि॑ने 44

TB 1.4.7.7

नी॒तमि॒श्रेण॑ तृतीयस॒वने॑ । अ॒ग्नि॒ष्टोमः॑ सोमः॑ स्याद् रथन्त॒रसा॑मा । य ए॒वत्वि॑जो वृ॒ताः स्युः । त ए॒नं या॒जये॑युः । एकां॑ गां दक्षि॑णां दद्या॒त्तेभ्य॑ ए॒व । पुनः॑ सोमं॑ क्रीणीयात् । य॒ज्ञेनै॒व तद्-य॒ज्ञ-मि॑च्छति । सै॒व ततः॑ प्रायश्चि॒त्तिः ॥ सर्वा॑भ्यो॒ वा ए॒ष दे॒वता॑भ्यः॒ सर्वे॑भ्यः पृ॒ष्ठेभ्य॑ आ॒त्मान॑-मागु॒रते॑ । यः स॒त्राया॑गु॒रते॑ () । ए॒तावा॑न॒-खलु॑ वै पु॒रुषः॑ । याव॑दस्य वि॒त्तम् । सर्व॑वेद॒सेन॑ यजेत । सर्व॑पृ॒ष्ठोऽस्य॑ सोमः॑ स्यात् । सर्वा॑भ्य ए॒व दे॒वता॑भ्यः॒ सर्वे॑भ्यः पृ॒ष्ठेभ्य॑ आ॒त्मानं॑ निष्क्रीणीते । 45

(उ॒द्वाय॑ति - मन्थेन् - मन्थ - त्यक्रामत् - प॒राऽप॑तन् - मु॒द्ध्यन्दि॑न - आगु॒रते॑ पञ्च च) (A7)

1.4.8 अनुवाकं 8 - पावमानीमन्त्राः (स्मार्ते श्चानादौ मार्जनार्थाश्च)**TB 1.4.8.1**

प॒वमा॑नः सुव॒र्जनः॑ । प॒वित्रे॑ण विच॒र॒षणिः॑ । यः पो॒ता स पु॑नातु मा ॥ पु॒नन्तु॑ मा दे॒वज॒नाः । पु॒नन्तु॑ मन॑ वो धि॒या । पु॒नन्तु॑ विश्वं आ॒यवः॑ ॥ जा॒तवे॑दः प॒वित्र॑वत् । प॒वित्रे॑ण पु॒नाहि॑ मा । शु॒क्रेण॑ दे॒व दी॒द्यत् । अ॒ग्ने क्र॒त्वा क्र॒तूँ र॒नु । 46

TB 1.4.8.2

यत्ते॑ प॒वित्र॑-म॒र्चिषि॑ । अ॒ग्ने वि॒त॑तमन्त॒रा । ब्र॒ह्म ते॑न॑ पु॒नीम॑हे ॥ उ॒भाभ्या॑ दे॒व स॒वितः॑ । प॒वित्रे॑ण स॒वेन॑ च । इ॒दं ब्र॒ह्म पु॒नीम॑हे ॥ वै॒श्वदे॒वी पु॑न॒ती दे॒व्यागा॑त् । यस्यै॑ ब॒ह्वी-स्त॑नुवो॒ वीत॑पृ॒ष्ठाः ।

तया मदन्तः सधमाद्येषु । वयः स्याम पतयो रयीणाम् । 47

TB 1.4.8.3

वैश्वानरो रश्मिभिर्मा पुनातु । वातः प्राणेनेषिरो मयोभूः । द्यावापृथिवी पयसा पयोभिः । ऋतावरी यज्ञिये मा पुनीताम् ॥ बृहद्भिः सवितस्तृभिः । वरुषिष्ठैर् देव मन्मभिः । अग्रे दक्षैः पुनाहि मा ॥ येन देवा अपुनत । येनापो दिव्यं कशः । तेन दिव्येन ब्रह्मणा 48

TB 1.4.8.4

इदं ब्रह्म पुनीमहे ॥ यः पावमानीरद्वयेति । ऋषिभिः संभृतः रसम् । सर्वः स पूतमंश्वाति । स्वदितं मातरिश्वना ॥ पावमानीर्यो अद्वयेति । ऋषिभिः संभृतः रसम् । तस्मै सरस्वती दुहे । क्षीरः सर्पिर्-मधूदुकम् ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीः 49

TB 1.4.8.5

सुदुघा हि पयस्वतीः । ऋषिभिः संभृतो रसः । ब्राह्मणेष्वमृतं हितम् ॥ पावमानीर् दिशन्तु नः । इमं लोकमथो अमुम् । कामान्थ समर्द्धयन्तु नः । देवीर् देवैः समाभृताः ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीः । सुदुघाहि घृतश्चुतः । ऋषिभिः सम्भृतो रसः 50

TB 1.4.8.6

ब्राह्मणेष्वमृतं हितम् ॥ येन देवाः पवित्रेण । आत्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण । पावमान्यः पुनन्तु मा ॥ प्राजापत्यं पवित्रम् । शतोद्यामः हिरण्मयम् । तेन ब्रह्म विदो वयम् । पूतं ब्रह्म पुनीमहे ॥ इन्द्रः सुनीती सह मा पुनातु () । सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या । यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा । जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु । 51

(अनु - रयीणां - ब्रह्मणा - स्वस्त्ययनीः - सुदुघा हि घृतश्चुत ऋषिभिः सम्भृतो रसः - पुनातु

त्रीणि च) (A8)

1.4.9 अनुवाकं 9 - राजसूयगतचातुर्मास्यशेषः

TB 1.4.9.1

प्रजा वै स॒त्रमा॑स॒त् तप॑स्तप्य॒माना॑ अ॒जुह्व॑तीः । दे॒वा अप॑श्यं च॒मसं॑ घृ॒तस्य॑ पूर्णं॒ स्व॒धाम् ।
। तमु॒पोद॑तिष्ठन्त-मंजुहवुः । तेन॑र्द्धमा॒स ऊ॒र्जमवा॑रुन्धत । तस्मा॑दर्द्धमा॒से दे॒वा ईज्य॑न्ते ॥
पि॒तरोऽप॑श्यं च॒मसं॑ घृ॒तस्य॑ पूर्णं॒ स्व॒धाम् । तमु॒पोद॑तिष्ठन्त- मंजुहवुः । तेन॑ मा॒स्यूर्ज॑मवा॒रुन्धत॑
। तस्मा॑न् मा॒सि पि॒तृभ्यः॑ क्रियते । म॒नुष्या॑ अपश्यं च॒मसं॑ घृ॒तस्य॑ पूर्णं॒ स्व॒धाम् 52

TB 1.4.9.2

तमु॒पोद॑तिष्ठन्त-मंजुहवुः । तेन॑-द्वि॒यीमूर्ज॑मवा॒रुन्धत॑ । तस्मा॑द्-द्वि॒रहो॑-म॒नुष्यै॑भ्य॒ उप॑ह्रियते । प्रा॒तश्च॑
सा॒यं च॑ । प॒शवोऽप॑श्यं च॒मसं॑ घृ॒तस्य॑ पूर्णं॒ स्व॒धाम् । तमु॒पोद॑तिष्ठन्त-मंजुहवुः । तेन॑-त्रि॒यीमूर्ज॑मवा॒रुन्धत॑
। तस्मा॑त् त्रि॒रहः॑ प॒शवः॑ प्रेर॑न्ते । प्रा॒तस्संग॑वे सा॒यम् । अ॒सुरा॑ अपश्यं च॒मसं॑ घृ॒तस्य॑
पूर्णं॒ स्व॒धाम् 53

TB 1.4.9.3

तमु॒पोद॑तिष्ठन्त-मंजुहवुः । तेन॑ सँव॒त्स॒र ऊ॒र्जमवा॑रुन्धत ॥ ते दे॒वा अ॑मन्यन्त । अ॒मी वा
इ॒दम॑भूवन् । यद्व्य॑श्म इति । त ए॒तानि॑ चातुर्मा॒स्यान्य॑पश्यन् । तानि॑ निर॑वपन् । तैरे॒वैषां॑
तामूर्ज॑मवृ॒ञ्जत॑ । ततो॑ दे॒वा अ॑भूवन् । प॒राऽसु॑राः । 54

TB 1.4.9.4

यद्-यज॑न्ते । या॒मेव॑ दे॒वा ऊ॒र्जमवा॑रुन्धत । तां तेना-व॑रुन्धे । यत् पि॒तृभ्यः॑ क॒रोति॑ । या॒मेव॑ पि॒तर॑
ऊ॒र्जमवा॑रुन्धत । तां तेना-व॑रुन्धे । यदा॑वस॒थेऽन्नं॑ ह॑रन्ति । या॒मेव॑ म॒नुष्या॑ ऊ॒र्जमवा॑रुन्धत ।
तां तेना-व॑रुन्धे । यद् दक्षि॑णां ददा॑ति 55

TB 1.4.9.5

यामेव पशव ऊर्जमवा-रुन्धत । तां तेना-वरुन्धे । यच्चातुर्-मास्यैर-यजंते । यामेवासुरा ऊर्जम-
वारुन्धत । तां तेना-वरुन्धे । भवत्यात्मना । पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति ॥ विराजो वा एषा
विक्रान्तिः । यच्चातुर्-मास्यानि । वैश्वदेवेनास्मिँल्लोके प्रत्यतिष्ठत् () । वरुण प्रघासै-रन्तरिक्षे ।
साकमेधै-रमुष्मिँल्लोके । एष ह त्वावैतथ सर्वं भवति । य एवं विद्वाश्चातुर्मास्यैर यजंते । 56

(मनुष्या अपश्यञ्चमसं घृतस्य पूर्णं स्वधा-मसुरा अपश्यञ्चमसं घृतस्य पूर्णं स्वधा-मसुरा-ददौ-
त्यतिष्ठ चत्वारि च) (A9)

1.4.10 अनुवाकं 10 - चातुर्मास्यप्रशंसनम्**TB 1.4.10.1**

अग्निर्वाव सँवथ्सुरः । आदित्यः परिवथ्सुरः । चन्द्रमा इदावथ्सुरः । वायु-रनुवथ्सुरः ॥ यद्-
वैश्वदेवेन यजंते । अग्निमेव तथ् सँवथ्सुर-माप्नोति । तस्माद्-वैश्वदेवेन यजमानः । सँवथ्सुरीणां
स्वस्ति-माशास्तु इत्याशासीत ॥ यद्-वरुण प्रघासैर-यजंते । आदित्यमेव तत् परिवथ्सुर-माप्नोति
57

TB 1.4.10.2

तस्माद्-वरुण-प्रघासैर यजमानः । परिवथ्सुरीणां स्वस्ति-माशास्तु इत्याशासीत । यथ् साकमेधैर-
यजंते । चन्द्रमसमेव तदिदावथ्सुर-माप्नोति । तस्मात् साकमेधैर-यजमानः । इदावथ्सुरीणां
स्वस्ति-माशास्तु इत्याशासीत ॥ यत् पितृ यज्ञेन यजंते । देवानेव तदुन्ववस्यति ॥ अथ वा
अस्य वायुश्चा-नुवथ्सुरश्चा प्रीतावुच्छिष्येते । यच्छुनासीरीयेण यजंते 58

TB 1.4.10.3

वा॒युमे॒व तद॑नुव॒त्सुर॒-मा॑प्नोति । तस्मा॑-च्छु॒नासी॑रीयेण॒ यज॑मानः । अ॒नुव॒त्सुरी॑णाः स्व॒स्ति-मा॑शास्त॒
इत्या॑शासीत ॥ स॒व॒त्सुरं॑ वा ए॒ष ई॑प्स॒तीत्या॑हुः । यश्चा॑तुर्-मा॒स्यैर् यज॑त॒ इति॑ । ए॒ष ह॒ त्वै
स॒व॒त्सुर॒-मा॑प्नोति । य ए॒वं वि॒द्वाः श्वा॑तुर्मा॒स्यैर्-यज॑ते ॥ वि॒श्वे दे॒वाः स॒मय॑जन्त । तेऽग्नि॑मे॒वाय॑जन्त
। त ए॒तं लो॒कम॑जयन् ॥ 59

TB 1.4.10.4

यस्मि॑न्नाग्निः । यद्-वै॒श्वदे॒वेन॑ यज॑ते । ए॒तमे॒व लो॒कं ज॑यति । यस्मि॑न्नाग्निः । अ॒ग्नेरे॒व सा॒युज्य॑मु॒पैति॑
॥ य॒दा वै॒श्वदे॒वेन॑ यज॑ते । अथ॑ स॒व॒त्सुर॒स्यं गृ॑हप॒ति-मा॑प्नोति । य॒दा स॒व॒त्सुर॒स्यं गृ॑हप॒ति-मा॑प्नोति
। अथ॑ स॒हस्र॑या॒जिनं॑-मा॒प्नोति । य॒दा स॒हस्र॑या॒जिनं॑-मा॒प्नोति ॥ 60

TB 1.4.10.5

अथ॑ गृ॒हमे॒धिनं॑-मा॒प्नोति । य॒दा गृ॒हमे॒धिनं॑-मा॒प्नोति । अथा॑ग्निर् भ॒वति॑ । य॒दाऽग्निर् भ॒वति॑ । अथ॑
गौर्भ॒वति॑ । ए॒षा वै वै॒श्वदे॒वस्य॑ मा॒त्रा । ए॒तद्-वा ए॒तेषा॑म॒वम॑म् । अतो॑ऽतो वा उ॒त्तरा॑णि श्रेया॑ःसि
भव॑न्ति । यद्-वि॒श्वे दे॒वाः स॒मय॑जन्त । तद्-वै॒श्वदे॒वस्य॑ वै॒श्वदे॒वत्व॑म् । ॥ 61

TB 1.4.10.6

अथा॑दित्यो वरु॑णः राजा॑नं वरु॑ण प्र॒घासै॑रयजत । स ए॒तं लो॒कम॑जयत् । यस्मि॑न्नादित्यः ।
यद्-वरु॑ण-प्र॒घासै॑र्-यज॑ते । ए॒तमे॒व लो॒कं ज॑यति । यस्मि॑न्नादित्यः । आ॒दित्य॑स्यै॒व-सा॒युज्य॑-मु॒पैति॑
। यदा॑दित्यो वरु॑णः राजा॑नं वरु॑ण प्र॒घासै॑रयजत । तद्-वरु॑ण प्र॒घासा॑नां वरु॑ण प्र॒घास॑त्वम् ॥
अथ॑ सोमो॒ राजा॑ छन्दा॑सि साकमे॒धैर॑यजत ॥ 62

TB 1.4.10.7

स ए॒तं लो॒कम॑जयत् । यस्मि॑न् च॒न्द्रमा॑ वि॒भाति॑ । यथ॑ सा॒कमे॒धैर्-यज॑ते । ए॒तमे॒व लो॒कं ज॑यति ।
यस्मि॑न् च॒न्द्रमा॑ वि॒भाति॑ । च॒न्द्रम॑स ए॒व सा॒युज्य॑-मु॒पैति॑ । सोमो॒ वै च॒न्द्रमाः॑ । ए॒ष ह॒ त्वै सा॒क्षाथ॑

सोमं भक्षयति । य एवं विद्वान्थ साकमेधैर-यजते । यत् सोमंश्च राजा छन्दांसि च समैधन्त 63

TB 1.4.10.8

तत् साकमेधानां साकमेधत्वम् ॥ अथर्तवः पितरः प्रजापतिं पितरं पितृयज्ञेनायजन्त । त एतं लोकमजयन् । यस्मिन्तवः । यत् पितृयज्ञेन यजते । एतमेव लोकं जयति । यस्मिन्तवः । ऋतूनामेव सायुज्यमुपैति । यद्-ऋतवः पितरः प्रजापतिं पितरं पितृयज्ञेनायजन्त । तत् पितृयज्ञस्य पितृयज्ञत्वम् । 64

TB 1.4.10.9

अथौषधय इमं देवं त्र्यम्बकैरयजन्त प्रथेमहीति । ततो वै ता अप्रथन्त । य एवं विद्वान् रुयम्बकैर-यजते । प्रथते प्रजयां पशुभिः ॥ अथ वायुः परमेष्ठिनं शुनासीरीयेणायजत । स एतं लोकमजयत् । यस्मिन्-वायुः । यच्छुनासीरीयेण यजते । एतमेव लोकं जयति । यस्मिन्-वायुः 65

TB 1.4.10.10

वायोरेव सायुज्यमुपैति ॥ ब्रह्मवादिनो वदन्ति । प्र चातुर्मास्ययाजी-मीयता(3) न प्रमीयता(3) इति । जीवन्वा एष ऋतूनप्येति । यदि वसन्तां प्रमीयते । वसन्तो भवति । यदि ग्रीष्मे ग्रीष्मः । यदि वरुणासु वरुणाः । यदि शरदि शरत् । यदि हेमन् हेमन्तः () । ऋतुर्भूत्वा सवत्सरमप्येति । सवत्सरः प्रजापतिः । प्रजापतिर्वा वैषः । 66

(परिवत्सरमाप्नोति - शुनासीरीयेण यजते - ऽजयन्थ - सहस्रयाजिनमाप्नोति - वैश्वदेवत्वम् - साकमेधैरयजत - समैधन्त - पितृयज्ञत्वं - जयति यस्मिन् वायुर - हेमन्त स्त्रीणी च) (A10)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 10 anuvAkams :-

(उभये - युवम् सुराम् - मुदस्थान् - नि वै - यस्य प्रातस्सवन - एकैको - ऽसुर्यम् - पवमानः -

प्रजा वै स॒त्रमा॑स - ता॒ग्निर्वा॑व सँव॒त्सरो॑ दश॑)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(उ॒भये॒ वा - उद॑स्था॒त् - सर्वा॑भिर् - म॒द्व्यतो॑ - ऽत्र॒ वाव॑ - ब्रा॒ह्मणे॑ष्व - थं॑ गृहमे॒धिनः॑ षट्॒ षष्टिः॑)

first and last word of 4th prapAtakam :-

(उ॒भये॒ - वावै॑षः)

॥ हरिः॑ ॐ ॥ ॥ कृ॒ष्ण य॒जुर्वे॑दीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके चतुर्थः प्रपाठकः समाप्तः ॥

=====

1.5 प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः - नक्षत्रेष्टिकाण्डे

1.5.1 अनुवाकं 1 - नक्षत्रेष्टिकामन्त्राः, विकृतिरूपचयनगताः

TB 1.5.1.1

अग्नेः कृत्तिकाः । शुक्रं पुरस्ताज्ज्योतिरवस्तात् ॥ प्रजापते रोहिणी । आपः पुरस्तादोषधयोऽवस्तात् ॥ सोमस्येन्वका विततानि । पुरस्ताद्वयन्तोऽवस्तात् ॥ रुद्रस्य बाहू । मृगयवः पुरस्ताद्विक्षारोऽवस्तात् ॥ अदित्यै पुनर्वसू । वातः पुरस्तादार्द्रमवस्तात् । 1

TB 1.5.1.2

बृहस्पतेस्तिष्यः । जुह्वतः पुरस्तादयजमाना अवस्तात् ॥ सर्पाणां माश्रेषाः । अभ्यागच्छन्तः पुरस्तादभ्यानृत्यन्तोऽवस्तात् ॥ पितृणां मघाः । रुदन्तः पुरस्तादपभ्रशोऽवस्तात् ॥ अर्यम्णः पूर्वे फल्गुनी । जाया पुरस्तादृषभोऽवस्तात् ॥ भगस्योत्तरे । वहतवः पुरस्ताद्वहमाना अवस्तात् । 2

TB 1.5.1.3

देवस्य सवितुर्हस्तः । प्रसवः पुरस्ताथ्सुनिर्वस्तात् ॥ इन्द्रस्य चित्रा । ऋतं पुरस्ताथ्सत्यमवस्तात् ॥ वायोर्निष्ट्या व्रततिः । पुरस्तादसिद्धिरवस्तात् ॥ इन्द्राग्रियोर्विशाखे । युगानि पुरस्तात्कृषमाणा अवस्तात् ॥ मित्रस्यानूराधाः । अभ्यारोहत्पुरस्तादभ्यारूढमवस्तात् । 3

TB 1.5.1.4

इन्द्रस्य रोहिणी । शृणत्पुरस्तात्प्रतिशृणदवस्तात् ॥ निरऋत्यैमूलवरहणी । प्रतिभुञ्जन्तः पुरस्तात्प्रतिशृणन्तोऽवस्तात् ॥ अपां पूर्वा अषाढाः । वचः पुरस्ताथ्समितिर्वस्तात् ॥ विश्वेषां देवानामुत्तराः । अभिजयत्पुरस्तादभिजितमवस्तात् ॥ विष्णोः श्रोणा पृच्छमानाः । पुरस्तात्पन्था अवस्तात् । 4

TB 1.5.1.5

वसूनां॑ श्रवि॑ष्ठाः । भूतं॑ प॒रस्ता॒द्-भूति॑रवस्ता॑त् ॥ इन्द्र॑स्य-श॒तभि॑षक् । विश्व॑व्य॒चाः प॒रस्ता॑द्-
वि॒श्वक्षि॑ति-रवस्ता॑त् ॥ अ॒जस्यै॑कपदः पूर्वे॑ प्रोष्ठप॒दाः । वैश्वान॑रं प॒रस्ता॑द्-वैश्व॑वसुव-म॒वस्ता॑त् ॥
अहे॑र्बुध्निय॒-स्योत्त॑रे । अ॒भिषि॑ञ्चन्तः प॒रस्ता॑-दभिषु॒ण्वन्तोऽवस्ता॑त् ॥ पू॒ष्णो रे॒वती॑ । गावः॑ प॒रस्ता॑द्-
वृ॒थ्सा अ॒वस्ता॑त् () ॥ अ॒श्विनो॑रश्वयु॒जौ । ग्रामः॑ प॒रस्ता॑त्सेना॒ ऽवस्ता॑त् ॥ य॒मस्या॑प॒भर॑णीः ।
अ॒प॒कर॑षन्तः प॒रस्ता॑-दप॒वह॑न्तोऽवस्ता॑त् ॥ “पूर्णा॑-प॒श्चाद्1”, “यत्ते॑ दे॒वा अद॑धुः2” । 5

(आर्द्रम॑वस्ताद् - वह॑माना अ॒वस्ता॑ - दु॒भ्यारू॑ढम॒वस्ता॑त् - पन्था॑ अ॒वस्ता॑द् - वृ॒थ्सा अ॒वस्ता॑त् पञ्च
च) (A1)

1.5.2 अनुवाकं 2 - कर्मानुष्ठानार्हः नक्षत्ररूपः पुण्यकालः**TB 1.5.2.1**

यत् पु॒ण्यं नक्ष॑त्रम् । तद्-बट् कु॑र्वीतोपव्युषम् । य॒दा वै सूर्य॑ उ॒देति॑ । अथ॑ नक्ष॑त्रं नैति॑ । याव॑ति
तत्र॑ सूर्यो॑ गच्छे॑त् । यत्र॑ जघ्न्यं॑ पश्ये॑त् । ताव॑ति कुर्वीत॑ यत् का॒री स्यात् । पु॒ण्याह॑ ए॒व कु॑रुते
। ए॒व॑ ह॒ वै य॒ज्ञेषु॑ च श॒तद्यु॑म्नं च मा॒थ्स्यो नि॑रवसाय॒यां च॑कार । 6

TB 1.5.2.2

यो वै नक्ष॑त्रियं प्र॒जाप॑तिं वेद॑ । उ॒भयो॑रेनं लो॒कयो॑र्विदुः । हस्तं॑ ए॒वास्य॑ हस्तः । चि॒त्रा शि॑रः ।
नि॒ष्ट्या हृद॑यम् । ऊ॒रू वि॑शाखे । प्र॒तिष्ठा॑ ऽनू॒राधाः । ए॒ष वै नक्ष॑त्रियः प्र॒जाप॑तिः । य ए॒वं वेद॑
। उ॒भयो॑रेनं लो॒कयो॑र्विदुः 7

TB 1.5.2.3

अ॒स्मि॑श्चा॒-मु॒ष्मि॑श्च ॥ यां का॒मये॑त दु॒हित॑रं प्रि॒या स्या॑दिति॑ । तां नि॒ष्ट्यायां॑ दद्यात् । प्रि॒यैव॑

भवति । नेव तु पुनरागच्छति ॥ अभिजिन्नाम् नक्षत्रम् । उपरिष्टा-दषाढानाम् । अवस्ताच्छ्रोणायै
। देवासुराः सम्येता आसन् । ते देवास्तस्मिन्-नक्षत्रेऽभ्यजयन् 8

TB 1.5.2.4

यदभ्यजयन् । तदभिजितोऽभिजित्वम् । यं कामयेता-नपज्यं जयेदिति । तमेतस्मिन्-नक्षत्रे
यातयेत् । अनपज्यमेव जयति । पापपराजितमिव तु ॥ प्रजापतिः पशूनसृजत । ते नक्षत्रं
नक्षत्र-मुपातिष्ठन्त । ते समावन्त एवाभवन् । ते रेवती-मुपातिष्ठन्त 9

TB 1.5.2.5

ते रेवत्यां प्राभवन् । तस्माद्-रेवत्यां पशूनां कुर्वीत । यत् किंचावाचीनः सोमात् । प्रैव भवन्ति
॥ सलिलं वा इदमन्तरासीत् । यदतरन् । तत् तारकाणां तारकत्वम् । यो वा इह यजते ।
अमुं सलोकं नक्षते । तन्नक्षत्राणां नक्षत्रत्वम् 10

TB 1.5.2.6

देवगृहा वै नक्षत्राणि । य एवं वेद । गृह्येव भवति ॥ यानि वा इमानि पृथिव्याश्चित्राणि । तानि
नक्षत्राणि । तस्माद्-दक्षीलनाम्-श्चित्रे । नावस्येन्न यजेत । यथा पापाहे कुरुते । तादृगेव तत्
॥ देवनक्षत्राणि वा अन्यानि 11

TB 1.5.2.7

यमनक्षत्राण्यन्यानि । कृत्तिकाः प्रथमम् । विशाखे उत्तमम् । तानि देवनक्षत्राणि । अनूराधाः
प्रथमम् । अपभरणी-रुत्तमम् । तानि यमनक्षत्राणि । यानि देवनक्षत्राणि । तानि दक्षिणेन
परियन्ति । यानि यमनक्षत्राणि 12

TB 1.5.2.8

तान्युत्तरेण ॥ अन्वेषामरा॒ध्स्मेति॑ । तद॑नूरा॒धाः । ज्येष्ठ॑मेषा-मवधि॒ष्मेति॑ । तज्ज्यैष्ठ॑घ्नी । मूल॑मेषामवृक्षा॒मेति॑ । तन्-मूल॑वर॒ह॒णी । यन्नास॑हन्त । तद॑षा॒ढाः । यद॑श्लोणत् 13

TB 1.5.2.9

तच्छ्रो॑णा । यद॑शृ॒णोत् । तच्छ्र॑वि॒ष्टाः । यच्छ॑त-मभिष॒ज्यन् । तच्छ॑तभिषक् । प्रोष्ठ॑प॒देषू॑दयच्छन्त । रे॒वत्या॑मरवन्त । अ॒श्वयु॑जोरयु॒ञ्जत । अ॒प॒भर॑णीष्व पा॒वह॑न् । तानि॑ वा ए॒तानि॑ यमनक्ष॒त्राणि॑ () ॥ यान्ये॒व दे॑वनक्ष॒त्राणि॑ । तेषु॑ कुर्वीत यत्का॒री स्यात् । पु॒ण्या॒ह ए॒व कु॑रुते । 14

(च॒का - रै॒वं वे॒दो॒भयो॑ रे॒नं लो॒कयो॑र्वि॒दु - रज॑यन् - रे॒वती॑मुपा॒तिष्ठ॑न्त - नक्ष॑त्रत्व - म॒न्यानि॑ - यानि॑ यमनक्ष॒त्रा - ण्यश्लो॑णद् - यमनक्ष॒त्राणि॑ त्रीणि॑ च) (A2)

1.5.3 अनुवाकं 3 - कर्मानुष्ठानार्हः दिवसभागरूपः हेयोपादेयकाल विभागः

TB 1.5.3.1

दे॒वस्य॑ सवि॒तुः प्रा॒तः प्र॑स॒वः प्रा॒णः । वरु॑णस्य सा॒यमा॑स॒वोऽपानः॑ ॥ यत् प्र॑ती॒चीनं॑ प्रा॒तस्त॑नीत् । प्रा॒चीनं॑ सं॒ग॒वात् । ततो॑ दे॒वा अ॑ग्नि॒ष्टोमं॑ निर॑मिमत् । तत्-तदा॑त्त॒वीर्यं॑ निर्मा॒र्गः ॥ मि॒त्रस्य॑ सं॒ग॒वः । तत्-पु॒ण्यं ते॒ज॒स्व्यहः॑ । तस्मा॑त्त॒र्हि प॒शवः॑ सु॒माय॑न्ति ॥ यत् प्र॑ती॒चीनं॑ सं॒ग॒वात् 15

TB 1.5.3.2

प्रा॒चीनं॑ म॒द्ध्यन्दि॑नात् । ततो॑ दे॒वा उ॒क्थ्यं॑ निर॑मिमत् । तत्-तदा॑त्त॒वीर्यं॑ निर्मा॒र्गः ॥ बृ॒हस्प॑तैर् म॒द्ध्यन्दि॑नः । तत्-पु॒ण्यं ते॒ज॒स्व्यहः॑ । तस्मा॑त्त॒र्हि ते॒क्षिण॑ष्ठं तपति ॥ यत्-प्र॑ती॒चीनं॑ म॒द्ध्यन्दि॑नात् । प्रा॒चीनं॑-मप॒रा॒ह्णात् । ततो॑ दे॒वाः षोड॑शिनं॑ निर॑मिमत् । तत्तदा॑त्त॒वीर्यं॑ निर्मा॒र्गः । 16

TB 1.5.3.3

भग॑स्याप॒रा॒ह्णः । तत्-पु॒ण्यं ते॒ज॒स्व्यहः॑ । तस्मा॑दप॒रा॒ह्णे कु॑मा॒र्यो भग॑मिच्छ॒माना॑-श्चरन्ति ॥ यत्-

प्र॒तीची॑नम॒परा॒ह्मात् । प्रा॒चीन॑ः सा॒यात् । ततो॑ दे॒वा अ॑तिरा॒त्रं निर॑मिमत । तत्तदा॑त्तवी॒र्यं निर्मा॑र्गः
॥ वरु॑णस्य सा॒यम् । तत्-पु॒ण्यं तेज॒स्व्यहः॑ । तस्मा॑त्त॒र्हि ना॑नृतं॒ वदे॑त् । 17

TB 1.5.3.4

ब्रा॒ह्म॒णो वा अ॑ष्टावि॒शो नक्ष॑त्राणाम् । स॒मा॒नस्या॑हुः पञ्च पु॒ण्यानि॑ नक्ष॑त्राणि । च॒त्वार्य॑श्छी॒लानि॑
। तानि॑ नव॑ । यच्च॑ प॒रस्ता॑न्नक्ष॑त्राणां॒ यच्चा॑वस्ता॑त् । तान्येका॑दश । ब्रा॒ह्म॒णो द्वा॑दशः । य एवं
वि॒द्वान्थ॑ स॒म्वथ्स॑रं॒ व्रतं॑ चर॑ति । स॒म्वथ्स॑रेणै॒वास्य॑ व्रतं गुप्तं भ॑वति ॥ स॒मा॒नस्या॑हुः पञ्च पु॒ण्यानि॑
नक्ष॑त्राणि () । च॒त्वार्य॑श्छी॒लानि॑ । तानि॑ नव॑ । आ॒ग्नेयी॑ रात्रिः । ऐ॒न्द्रम॑हः । तान्येका॑दश ।
आ॒दित्यो॑ द्वा॑दशः । य एवं वि॒द्वान्थ॑ स॒म्वथ्स॑रं॒ व्रतं॑ चर॑ति । स॒म्वथ्स॑रेणै॒वास्य॑ व्रतं गुप्तं भ॑वति
। 18

(संग॒वाथ् - षोड॑शिनं॒ निर॑मिमत॒ तत्तदा॑त्तवी॒र्यं निर्मा॑र्गो - व॑देद् - भवति स॒मा॒नस्या॑हुः पञ्च पु॒ण्यानि॑
नक्ष॑त्राण्यष्टौ च) (A3)

1.5.4 अनुवाकं 4 - सोमशेषभूता पात्रस्तुतिः.(आध्वरब्राह्मणशेषः)

TB 1.5.4.1

ब्र॒ह्म॒वादि॑नो वदन्ति । कति॑ पात्राणि॒ यज्ञं॑ व॒हन्तीति॑ । त्रयो॑दशेति॑ ब्रूयात् । स यद्व्रू॒यात् । कस्ता॑नि॒
निर॑मिमी॒तेति॑ । प्र॒जाप॑तिरिति॑ ब्रूयात् । स यद्व्रू॒यात् । कुत॑स्तानि॒ निर॑मिमी॒तेति॑ । आ॒त्मन॑ इति॑
। प्रा॒णापा॑नाभ्या॒मेवोपा॑ः-श्चन्तर्या॒मौ निर॑मिमीत 19

TB 1.5.4.2

व्या॒नादु॑पा॒शु स॑वनम् । वा॒च ऐ॑न्द्रवा॒यवम् । दक्ष॑ऋतु॒भ्यां मै॒त्रावरु॑णम् । श्रोत्रा॑दाश्चि॒नम् । चक्षु॑षः
शु॒क्रा म॒न्थिनौ॑ । आ॒त्मन॑ आग्र॒यणम् । अ॒ङ्गेभ्य॑ उ॒क्थ्यम् । आयु॑षो ध्रु॒वम् । प्र॒तिष्ठा॑यां ऋतुपा॒त्रे
॥ यज्ञं॑ वाव तं प्र॒जाप॑तिर् निर॑मिमीत () । स निर्मि॑तो ना॒द्रिय॑त् स॒मन्ली॑यत् । स ए॒तान्

प्रजापति-रपिवापान-पश्यत् । तान्निरवपत् । तैर्वै स यश्मप्यवपत् । यदपिवापा भवन्ति । यश्स्य
धृत्या असम्वल्लयाय । 20

(उपाश्चन्तर्यामौ निरमिमीता- मिमीतु षट् च) (A4)

1.5.5 अनुवाकं 5 - चातुर्मास्यशेषा वपनमन्त्राः, (राजसूयब्राह्मणम्)

TB 1.5.5.1

ऋतमेव परमेष्ठि । ऋतं नात्येति किं चन । ऋते समुद्र आहितः । ऋते भूमिरियः श्रिता ।
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा । तप आक्रान्त-मुष्णिहा । शिरस्तपस्याहितम् । वैश्वानरस्य तेजसा ।
ऋतेनास्य निवर्तये । सत्येन परिवर्तये 21

TB 1.5.5.2

तपसाऽस्यानुवर्तये । शिवेनास्योपवर्तये । शग्मेनास्याभिवर्तये । तद्व्रतं तथ सत्यम् । तद्व्रतं
तच्छकेयम् । तेन शकेयं तेन राद्ध्यासम् ॥ यद्-घर्मः पर्यवर्तयत् । अन्तान् पृथिव्या दिवः ।
अग्निरीशान् ओजसा । वरुणो धीतिभिः सुह 22

TB 1.5.5.3

इन्द्रो मरुद्भिः सखिभिः सुह ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा । तप आक्रान्त-मुष्णिहा । शिरस्तपस्याहितम्
। वैश्वानरस्य तेजसा । ऋतेनास्य निवर्तये । सत्येन परिवर्तये । तपसाऽस्यानुवर्तये ।
शिवेनास्योपवर्तये । शग्मेनास्याभिवर्तये 23

TB 1.5.5.4

तद्व्रतं तथ सत्यम् । तद्व्रतं तच्छकेयम् । तेन शकेयं तेन राद्ध्यासम् ॥ यो अस्याः
पृथिव्यास्त्वचि । निवर्तयत्योषधीः । अग्निरीशान् ओजसा । वरुणो धीतिभिः सुह । इन्द्रो

मरुद्भिः सखिभिः सुह ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषां । तप आक्रान्त-मुष्णिहा 24

TB 1.5.5.5

शिरस्तपस्याहितम् । वैश्वानरस्य तेजसा । ऋतेनास्य निर्वर्तये । सत्येन परिवर्तये । तपसा
ऽस्यानुवर्तये । शिवेनास्योपवर्तये । शग्मेनास्याभिवर्तये । तदृतं तथ सत्यम् । तद्वृतं
तच्छकेयम् । तेन शकेयं तेन राद्ध्यासम् । 25

TB 1.5.5.6

एकं मासमुदसृजत् । परमेष्ठी प्रजाभ्यः । तेनाभ्यो मह आवहत् । अमृतं मर्त्याभ्यः । प्रजामनु
प्रजायसे । तदु ते मर्त्यामृतम् । येन मासा अर्द्धमासाः । ऋतवः परिवत्सुराः । येन ते ते
प्रजापते । ईजानस्य न्यवर्तयन् 26

TB 1.5.5.7

तेनाहमस्य ब्रह्मणा । निर्वर्तयामि जीवसे ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषां । तप आक्रान्त-मुष्णिहा ।
शिरस्तपस्याहितम् । वैश्वानरस्य तेजसा । ऋतेनास्य निर्वर्तये । सत्येन परिवर्तये । तपसा
ऽस्यानुवर्तये । शिवेनास्योपवर्तये () । शग्मेनास्याभिवर्तये । तदृतं तथ-सत्यम् । तद्वृतं
तच्छकेयम् । तेन शकेयं तेन राद्ध्यासम् । 27

(परिवर्तये - सुहा - भिवर्तय - उष्णिहा - राद्ध्यासं - न्यवर्तयन् - नुपवर्तये चत्वारि च) (A5)

1.5.6 अनुवाकं 6 - चातुर्मास्यशेषा वपनविधिः (राजसूयब्राह्मणम्)

TB 1.5.6.1

देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त । तदसुरा अकुर्वन्त । तेऽसुरा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्यो नापश्यन् । ते केशानग्रेऽवपन्त
। अथ श्मश्रूणि । अथोपपक्षौ । ततस्तेऽवाञ्च आयन् । पराऽभवन् । यस्यैवं वपन्ति । अवाडेति

28

TB 1.5.6.2

अथो परैव भवति । अथ देवा ऊर्द्धं पृष्ठेभ्योऽपश्यन् । त उपपक्षावग्रेऽवपन्त । अथ श्मश्रूणि । अथ केशान् । ततस्तेऽभवन् । सुवर्गं लोकमायन् । यस्यैवं वर्पन्ति । भवत्यात्मना । अथो सुवर्गं लोकमेति । 29

TB 1.5.6.3

अथैतन्-मनुर्-वृष्ट्रे मिथुन-मपश्यत् । स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत् । अथोपपक्षौ । अथ केशान् । ततो वै स प्राजायत प्रजयां पशुभिः । यस्यैवं वर्पन्ति । प्र प्रजयां पशुभिर्-मिथुनैर् जायते ॥ देवासुराः सम्यंता आसन् । ते सम्वत्सरे व्यायच्छन्त । तान् देवाश्चातुर्-मास्यैरेवाभि प्रायुञ्जत 30

TB 1.5.6.4

वैश्वदेवेन चतुरो मासोऽवृञ्जतेन्द्रराजानः । ताञ्छीरुषन्नि चावर्तयन्त परि च । वरुण प्रघासै-श्चतुरो मासोऽवृञ्जत् वरुणराजानः । ताञ्छीरुषन्नि चावर्तयन्त परि च । साकमेधैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत् सोमराजानः । ताञ्छीरुषन्नि चावर्तयन्त परि च । या सम्वत्सरे उपजीवा ऽऽसीत् । तामेषा-मवृञ्जत् । ततो देवा अभवन् । पराऽसुराः 31

TB 1.5.6.5

य एवं विद्वांश्-श्चातुर्मास्यैर्-यजते । भ्रातृव्यस्यैव मासो वृत्त्वा । शीरुषन्नि च वर्तयते परि च । यैषा सम्वत्सरे उपजीवा । वृद्धे तां भ्रातृव्यस्य । क्षुधा ऽस्य भ्रातृव्यः परा भवति ॥ लोहितायसेन निवर्तयते । यद्वा इमामग्निर्-ऋतावागते निवर्तयति । एतदेवैनां रूपं कृत्वा निवर्तयति । सा ततः श्वः श्वो भूयसी भवन्त्येति 32

TB 1.5.6.6

प्रजायते । य एवं विद्वाँल्लोहितायसेनं निवर्तयते । एतदेव रूपं कृत्वा निवर्तयते । स ततः श्वः
 श्वो भूयान्-भवंचेति । प्रैव जायते ॥ त्रेण्या शलल्या निवर्तयेत । त्रीणि त्रीणि वै देवानामृद्धानि
 । त्रीणि छन्दांसि । त्रीणि सर्वनानि । त्रयं इमे लोकाः 33

TB 1.5.6.7

ऋद्ध्यामेव तद्-वीर्यं एषु लोकेषु प्रति तिष्ठति ॥ यच्चातुर्मास्यया-ज्यात्मनो नावधेत् । देवेभ्य
 आवृश्येत । चतुषु चतुषु मासेषु निवर्तयेत । पुरोक्षमेव तद्-देवेभ्य आत्मनोऽवद्यत्यनो ब्रस्काय
 ॥ देवानां वा एष आनीतः । यश्चातुर्मास्ययाजी । य एवं विद्वान्नि च वर्तयते परि च । देवतां
 एवाप्येति । नास्य रुद्रः प्रजां पशू-नभिमन्यते () । 34

(एत्ये- त्य - युञ्जता - सुरा - एति - लोका - मन्यते) (A6)

1.5.7 अनुवाकं 7 - अग्निचयनशेषा इष्टकोपधानमन्त्राः, तत्र संतत्याख्येष्टकामन्त्राः

TB 1.5.7.1

आयुषः प्राणः सन्तनु । प्राणादपानः सन्तनु । अपानाद् व्यानः सन्तनु । व्यानाच्चक्षुः सन्तनु
 । चक्षुषः श्रोत्रः सन्तनु । श्रोत्रान् मनः सन्तनु । मनसो वाचः सन्तनु । वाच आत्मानः
 सन्तनु । आत्मनः पृथिवीः सन्तनु । पृथिव्या अन्तरिक्षः सन्तनु () । अन्तरिक्षाद्-दिवः
 सन्तनु । दिवः सुवः सन्तनु । 35

(अन्तरिक्षः सन्तनु द्वे च) (A7)

1.5.8 अनुवाकं 8 - अग्निचयनशेषा थर्वशिरोऽभिधानानामिष्टकानां मन्त्राः

TB 1.5.8.1

इन्द्रो॑ दधी॑चो अ॒स्थभिः॑ । वृ॒त्राण्य॑ प्र॒तिष्कुतः॑ । ज॒घान॑ नव॒ तीर्न॑व ॥ इ॒च्छन्न॑श्च॒स्य॒ यच्छि॑रः ।
पर्व॑तेष्वप॒ श्रित॑म् । तद्-वि॑दच्छ॒र्य॒णाव॑ति ॥ अत्रा॑ ह॒ गोर॑मन्वत । नाम॒ त्वष्टु॑रपी॒च्यैम् । इ॒त्था
च॒न्द्रम॑सो गृ॒हे ॥ इन्द्र॑मि॒द्राधि॑नो बृ॒हत् ३६

TB 1.5.8.2

इन्द्रं॑ म॒र्केभि॑र॒र्किणः॑ । इन्द्रं॑ वा॒णीर॑नूषत ॥ इन्द्र॑ इ॒द्वर्योः॑ सचा॑ । संमि॑श्रु आ॒वचो॑ युजा॑ । इन्द्रो॑
व॒ज्री हि॑रण्ययः ॥ इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॑ चक्ष॑से । आ सूर्य॑ः रोहयद्-दिवि । वि गोभि॑र॒द्रिमै॑रयत् ॥ इन्द्र॑
वाजे॑षु नो अव । स॒हस्र॑ प्र॒धने॑षु च ३७

TB 1.5.8.3

उ॒ग्र उ॒ग्राभि॑रू॒तिभिः॑ ॥ तमिन्द्रं॑ वा॒जयाम॑सि । म॒हे वृ॒त्राय॑ हन्त॑वे । स वृ॒षा वृ॒षभो॑ भुवत् ॥
इन्द्रः॑ स॒दाम॑ने कृतः । ओजि॑ष्ठः स ब॒ले हि॑तः । द्यु॒म्नी श्लो॒की स सौ॒म्यः ॥ गि॒रा वज्रो॑ न संभृ॑तः
। सब॑लो अ॒नप॑च्युतः । व॒वक्षु॑-र॒ग्नो अ॑स्तृतः () । ३८

(बृह- चा - स्तृतः) (A8)

1.5.9 अनुवाकं 9 - सोमशेषभूता इष्टयः. (आध्वरब्राह्मणम्)**TB 1.5.9.1**

दे॒वा॒सुराः॑ स॒म्य॑त्ता आसन् । स प्र॒जाप॑तिरिन्द्रं॑ ज्येष्ठं पु॒त्रम॑प॒ न्य॑धत् । ने॒दे॒न॒मसु॑रा बलीयाः
सोऽह॑न॒न्निति॑ । प्र॒हादो॑ ह॒ वै का॑याध॒वः । वि॒रोच॑नः॒ स्वं पु॒त्रम॑प॒ न्य॑धत् । ने॒दे॒नं दे॒वा अ॑ह॒न॒न्निति॑
। ते दे॒वाः प्र॒जाप॑ति-मु॒पस॑मेत्यो॒चुः । ना॒रा॒जक॑स्य यु॒द्धम॑स्ति । इन्द्र॑मन्वि॒च्छा॒मेति॑ । तं य॑ञ्क्र॒तुभि॑-
रन्वै॑च्छन् ३९

TB 1.5.9.2

तं य॑ङ्क्र॒तुभि॑र्नान्व॑विन्दन् । तमि॑ष्टिभि॒-रन्वै॑च्छन् । तमि॑ष्टिभि॒-रन्व॑विन्दन् । तदि॑ष्टीना॒-मिष्टि॑त्वम्
 । ए॒ष्ट्यो ह॒ वै नाम॑ । ता इ॒ष्ट्य॒ इत्याच॑क्षते प॒रोक्षे॑ण । प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः ॥ तस्मा॑
 ए॒तमा॑ग्रावैष्ण॒व-मेका॑दशकपालं दीक्षणीयं निर॑वपन् । तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत । तान्प॑त्नी॒ सम॑या॒जान्त॑
 उपा॑नयन् 40

TB 1.5.9.3

ते तद॑ तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन् ॥ ते प्रा॑यणीय॒मभि॑ सु॒मारो॑हन् । तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत । ताञ्छ॒म्य्वन्त॑
 उपा॑नयन् । ते तद॑तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन् ॥ त आ॑तिथ्य॒मभि॑ सु॒मारो॑हन् । तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत ।
 तानि॑डा॒न्त उपा॑नयन् । ते तद॑तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन् । तस्मा॑ दे॒ता ए॒तद॑न्ता॒ इष्ट्यः॑ संतिष्ठन्ते ॥
 41(10)ट्.भ.1.5.9.4ए॒वः हि दे॒वा अ॑कुर्वत । इति॑ दे॒वा अ॑कुर्वत । इत्यु॒ वै म॑नु॒ष्याः कु॑र्वते ॥ ते
 दे॒वा ऊ॑चुः । यद्वा इ॒दमु॑च्चैर्-य॒ज्ञेन॑ चरा॒म । तन्नो॑ऽसु॒राः पा॒प्माऽनु॑विन्दन्ति । उ॒पाऽशू॑प॒सदा॑ चरा॒म
 । तथा॒ नोऽसु॑राः पा॒प्मा ना॑नु॒वेत्स्य॑न्तीति॑ । त उ॑पाऽशू॒प॒सद॑-मतन्वत । तिस्र॑ ए॒व सा॑मि॒धेनी॑र॒नूच्य॑
 42

TB

0

TB 1.5.9.5

सु॒वेणा॑घा॒र-मा॒घार्य॑ । तिस्रः॑ प॒राची॑-राहु॒तीर॑, हु॒त्वा । सु॒वेणो॑प॒सदं॑ जुह॒वाञ्च॑क्रुः । उ॒ग्रं व॑चो॒ अपा॑वधीं
 त्वे॒षं व॑चो॒ अपा॑वधीः॒ स्वाहे॑ति । अ॒श॒न॒यापि॑पा॒से ह॒ वा उ॒ग्रं व॑चः । ए॒नश्च॑ वैर॑ह॒त्यं च॑ त्वे॒षं व॑चः
 । ए॒तः ह॒ वाव॑ तच्च॑तुर्द्वावि॒हितं॑ पा॒प्मानं॑ दे॒वा अप॑जघ्निरे ॥ तथो॑ ए॒वैतदे॑वं वि॒द्यज॑मानः । तिस्र॑
 ए॒व सा॑मि॒धेनी॑र॒नूच्य॑ । सु॒वेणा॑घा॒र-मा॒घार्य॑ 43

TB 1.5.9.6

ति॒स्रः परा॑ची॒राहु॑ती॒र॒ हु॒त्वा । सु॒वे॒णो॒प॒स॒दं जु॒होति॑ । उ॒ग्रं॒ व॒चो॒ अपा॑व॒धीं त्वे॒षं॒ व॒चो॒ अपा॑व॒धीः
स्वा॒हेति॑ । अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से ह॒ वा उ॒ग्रं॒ व॒चः । ए॒नंश्च॒ वैर॑ह॒त्यं च त्वे॒षं॒ व॒चः । ए॒तमे॒व तच्च॑तु॒र्धा-
वि॒हितं॑ पा॒प्मानं॑ य॒ज॒मा॒नोऽप॑हते ॥ तेऽभि॒नी॒यै॒वाहः॑ प॒शु॒मा-ऽल॑भन्त । अ॒हं ए॒व तद्-दे॒वा अ॒व॒र्तिं
पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे । तेना॑भि॒नी॒ये॒व रा॒त्रेः प्रा॑च॒रन् । रा॒त्रि॒या ए॒व तद्-दे॒वा अ॒व॒र्तिं पा॒प्मानं॑
मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे । 44

TB 1.5.9.7

तस्मा॑दभि॒नी॒यै॒वाहः॑ प॒शु॒माल॑भेत । अ॒हं ए॒व तद्-य॒ज॒मा॒नो ऽव॑र्तिं पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्या॒नप॑नुदते ।
तेना॑भि॒नी॒ये॒व रा॒त्रेः प्र॑च॒रेत् । रा॒त्रि॒या ए॒व तद्-य॒ज॒मा॒नो ऽव॑र्तिं पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्या॒नप॑नुदते ॥ स
ए॒ष उ॑पवस॒थी॒ये ऽहं॑-द्वि॒दे॒व॒त्यः प॒शु॒राल॑भ्यते । द्व॒यं॒ वा अ॒स्मिन् लो॒के य॒ज॒मा॒नः । अ॒स्थिं च
मा॒सं च॑ । अ॒स्थिं चै॒व तेन॑ मा॒सं च॑ य॒ज॒मा॒नः स॒ स्फु॑रुते ॥ ता वा ए॒ताः पञ्च॑ दे॒वताः॑ ।
अ॒ग्नी॒षो॒मा-व॒ग्निर॒-मि॒त्रा॒वरु॑णौ () 45

TB 1.5.9.8

प॒ञ्च॒प॒ञ्ची वै य॒ज॒मा॒नः । त्व॒ङ्गाः स॒ स्ना॒वा॒स्थिं म॒ज्जा । ए॒तमे॒व तत्प॑ञ्च॒धा वि॒हित॑मा॒त्मानं॑
व॒रु॒णपा॑शान्-मुञ्चति । भे॒ष॒ज॒ता॒यै निर्व॑रुण॒त्वाय॑ ॥ त॒स्र॒ स॒प्तभिः॑ छ॒न्दो॒भिः प्रा॑तर॒ह्यन् । तस्मा॑त्स॒प्त
च॑तु॒रु॒त्तरा॑णि छ॒न्दा॒सि प्रा॑तर॒नुवा॑केऽनू॒च्यन्ते ॥ तमे॒तयो॑-प॒स॒मे॒त्यो-पा॑सीदन् । उ॒पो॑स्मै गाय॒ता
न॒र इति॑ । तस्मा॑ दे॒तया॑ ब॒हिष्प॑व॒मान॑ उ॒प॒सद्यः॑ । 46

special korvai

(दे॒वा य॒ज॒मा॒नो दे॒वा दे॒वा य॒ज॒मा॒नो य॒ज॒मा॒नोऽल॑भन्त प्रा॑च॒र॒ल्ल॒भेत॑ प्र॒च॒रे॒दाल॑भ॒न्ताल॑भेत मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे
भ्रातृ॒व्या॒न)

(ऐ॒च्छन् - न॒न॒यः - स्ति॒ष्ठन्ते - ऽनू॒च्या - नू॒च्यं सु॒वे॒णा॑घा॒रमा॑घार्य - रा॒त्रि॒या ए॒व तद् दे॒वा अ॒व॒र्तिं
पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे - मि॒त्रा॒वरु॑णौ - + न॒व च) (A9)

1.5.10 अनुवाकं 10 - त्रिवृदादिस्तोमरूपाणि सोमङ्गानि. (आध्वरब्राह्मणम्)**TB 1.5.10.1**

स संमुद्र उ॑त्तरतः प्राज्व॑लद्-भूम्यन्तेन॑ । ए॒ष वाव स संमु॑द्रः । यच्चा॑त्वा॒लः । ए॒ष उ॑ वे॒व
 स भू॑म्यन्तः । यद्वे॑द्यन्तः । तदे॑तत्-त्रि॑शलं त्रि॑पूरुषम् । तस्मा॑त्-तं त्रि॑वित॒स्तं ख॑नन्ति ॥ स
 सु॑वर्णरज॒ताभ्यां कु॑शीभ्यां परि॑गृहीत आसीत् । तं यदु॑स्या अ॒द्भ्य॒जन॑यन् । तस्मा॑दादित्यः 47

TB 1.5.10.2

अथ॑ यथ॑ सु॑वर्णरज॒ताभ्यां कु॑शीभ्यां परि॑गृहीत आसीत् । साऽस्य॑ कौ॒शिकता॑ ॥ तं त्रि॑वृताऽभि
 प्रास्तु॑वत । तं त्रि॑वृता ऽऽद॑दत् । तं त्रि॑वृता ऽऽह॑रन् । याव॑ती त्रि॑वृतो मात्रा॑ ॥ तं प॑ञ्चदुशेनाभि
 प्रास्तु॑वत । तं प॑ञ्चदुशेनाद॑दत् । तं प॑ञ्चदुशेनाह॑रन् । याव॑ती प॑ञ्चदुशस्य॑ मात्रा॑ 48

TB 1.5.10.3

त॑ सप्तदुशेनाभि प्रास्तु॑वत । त॑ सप्तदुशेनाद॑दत् । त॑ सप्तदुशेनाह॑रन् । याव॑ती सप्तदुशस्य॑
 मात्रा॑ । तस्य॑ सप्तदुशेन॑ ह्रियमाणस्य॑ तेजो॑ हरोऽप॑तत् । तमे॑कवि॒शेनाभि प्रास्तु॑वत ।
 तमे॑कवि॒शेनाद॑दत् । तमे॑कवि॒शेनाह॑रन् । याव॑त्येकवि॒शस्य॑ मात्रा॑ ॥ ते यत्-त्रि॑वृता॑ स्तुव॑ते
 49

TB 1.5.10.4

त्रि॑वृतैव तद्-यज॑मान॒माद॑दते । तं त्रि॑वृतैव ह॑रन्ति । याव॑ती त्रि॑वृतो मात्रा॑ । अ॒ग्निर्वै त्रि॑वृत् ।
 याव॑द्वा अ॒ग्नेर्द॑ह॒तो धूम॑ उ॒देत्यानु॑व्येति॑ । ताव॑ती त्रि॑वृतो मात्रा॑ । अ॒ग्नेरे॒वैनं॑ तत् । मात्रा॑ सायु॑ज्य॑
 सलो॒कता॑ गमयन्ति ॥ अथ॑ यत्प॑ञ्चदुशेन॑ स्तुव॑ते । प॑ञ्चदुशेनैव तद्-यज॑मान॒माद॑दते 50

TB 1.5.10.5

तं पञ्चदशेनैव ह॑रन्ति । याव॑न्ती पञ्चदशस्य॑ मात्रा॑ । च॒न्द्रमा॑ वै पञ्चदशः । ए॒ष हि पञ्चदश्याम॑पक्षीयते॑
। पञ्चदश्या-मा॑पूर्यते॑ । च॒न्द्रम॑स ए॒वैनं॑ तत् । मात्रा॑ः सायु॑ज्यः सलो॑कतां गमयन्ति । अथ॑
यथ्सप्तदशेन॑ स्तुवते॑ । सप्तदशेनैव तद्-यज॑मानमाद॑दते । तः सप्तदशेनैव ह॑रन्ति 51

TB 1.5.10.6

याव॑न्ती सप्तदशस्य॑ मात्रा॑ । प्र॒जाप॑तिर्वै सप्तदशः । प्र॒जाप॑तेरे॒वैनं॑ तत् । मात्रा॑ः सायु॑ज्यः सलो॑कतां
गमयन्ति । अथ॑ यदे॒कवि॑शेन॑ स्तुवते॑ । ए॒कवि॑शेनैव तद्-यज॑मानमाद॑दते । तमे॒कवि॑शेनैव
ह॑रन्ति । याव॑त्येकवि॑शस्य॑ मात्रा॑ । अ॒सौ वा आ॑दित्य ए॒कवि॑शः । आ॒दित्यस्यै॒वैनं॑ तत् 52

TB 1.5.10.7

मात्रा॑ः सायु॑ज्यः सलो॑कतां गमयन्ति ॥ ते कु॑श्यौ । व्य॑घ्नन् । ते अ॒होरा॑त्रे अ॒भवता॑म् । अ॒हरे॒व
सुव॑र्णा ऽभवत् । र॒ज॒ता रा॒त्रिः । स यदा॑दित्य उ॒देति॑ । ए॒तामे॒व तथ्सु॑वर्णां कु॑शीमनु॒ समे॑ति ।
अथ॑ यद॑स्तमेति॑ । ए॒तामे॒व तद्-र॑ज॒तां कु॑शीमनु॒ सम॑वि॒शति॑ () ॥ प्र॒ह्लादो॑ ह॒ वै का॑याध्रुवः ।
वि॒रोच॑नः स्वं पु॒त्रमु॑दा॒स्यत् । स प्र॑द॒रोऽभवत् । तस्मा॑त् प्र॒दरा॑दु॒दकं॑ नाचा॑मेत् । 53

(आ॒दित्यः - पञ्चदशस्य॑ मात्रा॑ - स्तुवते॑ - पञ्चदशेनैव तद् यज॑मानमाद॑दते - सप्तदशेनैव ह॑रन् -
त्या॒दित्यस्यै॒वैन॑न्तद् वि॒शति॑ च॒त्वारि॑ च) (A10)

1.5.11 अनुवाकं 11 - सवनीयपशुपुरोडाशाः (आध्वरब्राह्मणम्)**TB 1.5.11.1**

ये वै च॒त्वारः॑ स्तोमाः॑ । कृ॒तं तत् । अथ॑ ये पञ्च । कलिः॑ सः । तस्मा॑च्चतु॑ष्टोमः । तच्चतु॑ष्टोमस्य
चतु॑ष्टोमत्वम् ॥ तदा॑हुः । क॒त॒मानि॑ तानि॒ ज्योती॑ःषि । य ए॒तस्य॑ स्तोमा॑ इति॑ । त्रिवृ॑त्-पञ्चदशः
सप्तदश॑ एकवि॑शः 54

TB 1.5.11.2

ए॒तानि॒ वाव॒ तानि॒ ज्योती॑ऽषि । य ए॒तस्य॒ स्तोमाः॑ ॥ सोऽब्र॑वीत् । स॒प्तदु॑शेन॒ ह्रिय॑माणो॒ व्यले॑शिषि ।
। भि॒षज्य॑त् मेति॑ । तम॒श्विनौ॑ धा॒नाभि॑-रभिषज्यताम् । पू॒षा क॑र॒म्भेण॑ । भार॑ती परिवा॒पेण॑ ।
मि॒त्रावरु॑णौ पय॒स्यया ॥ तदा॑हुः 55

TB 1.5.11.3

यद॒श्विभ्यां॑ धा॒नाः । पू॒ष्णः क॑र॒म्भः । भार॑त्यै परिवा॒पः । मि॒त्रावरु॑णयोः पय॒स्याऽथ॑ ।
कस्मा॑दे॒तेषां॑ ह॒विषा॑मिन्द्र॒मेव॑ य॒जन्तीति॑ । ए॒ता ह्ये॑न॒ देवता॑ इति॑ ब्रूयात् । ए॒तैर॒ ह॒विर्भि॑-रभिषज्य॒-
स्तस्मा॑दिति॑ ॥ तं व॑स॒वोऽष्टा॑क॒पालेन॑ प्रा॒तस्स॑व॒नेऽभिष॑ज्यन् । रु॒द्रा एका॑दशक॒पालेन॑ मा॒द्वय॑न्दि॒ने
स॑व॒ने । वि॒श्वे दे॒वा द्वा॑दशक॒पालेन॑ तृतीयस॑व॒ने । 56

TB 1.5.11.4

स यद॒ष्टाक॑पालान् प्रा॒तस्स॑व॒ने कुर्या॑त् । एका॑दशक॒पालान् मा॒द्वय॑न्दि॒ने स॑व॒ने । द्वा॑दशक॒पालां
स्तृतीय॑ स॑व॒ने । विलो॑म॒ तद्-य॒ज्ञस्य॑ क्रियेत । एका॑दशक॒पालाने॒व प्रा॑तस्स॑व॒ने कुर्या॑त् ।
एका॑दशक॒पालान् मा॒द्वय॑न्दि॒ने स॑व॒ने । एका॑दशक॒पालां स्तृतीय॑ स॑व॒ने । य॒ज्ञस्य॑ सलो॒मत्वाय॑
॥ तदा॑हुः । यद् व॑सू॒नां प्रा॑तस्स॑व॒नम् () । रु॒द्राणां॑ मा॒द्वय॑न्दि॒नं स॑व॒नम् । वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑
तृतीयस॑व॒नम् । अथ॑ कस्मा॑दे॒तेषां॑ ह॒विषा॑मिन्द्र॒मेव॑ य॒जन्तीति॑ । ए॒ता ह्ये॑न॒ देवता॑ इति॑ ब्रूयात् ।
ए॒तैर॒ ह॒विर्भि॑रभिषज्य॒ स्तस्मा॑दिति॑ । 57

(एक॒विंश॒-आहु॒-स्तृतीयस॑व॒ने-प्रा॑तस्स॑व॒नं पञ्च॑ च) (A11)

1.5.12 अनुवाकं 12 - सप्तछन्दांसि प्रपञ्च्यन्ते (आध्वरब्राह्मणम्)**TB 1.5.12.1**

तस्यावा॑चोऽवपा॒दाद॑बिभयुः । तमे॒तेषु॑ स॒प्तसु॑ छन्दः॒ स्वश्र॑यन् । यद॒श्रय॑न् । तच्छा॑य॒न्तीय॑स्य

श्रायन्तीयुत्वम् । यदवारयन् । तद् वारवन्तीयस्य वारवन्तीयुत्वम् ॥ तस्यावांच एवावपादादबिभयुः । तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि छन्दास्युपादधुः । तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त । न त्रीण्युदभवन् 58

TB 1.5.12.2

स बृहतीमेवा-स्पृशत् । द्वाभ्यामक्षराभ्याम् । अहोरात्राभ्यामेव ॥ तदाहुः । कृत्वा सा देवाक्षरा बृहती । यस्यां तत् प्रत्यतिष्ठत् । द्वादश पौर्णमास्यः । द्वादशाष्टकाः । द्वादशमावास्याः । एषा वाव सा देवाक्षरा बृहती 59

TB 1.5.12.3

यस्यां तत् प्रत्यतिष्ठदिति ॥ यानि च छन्दास्यत्यरिच्यन्त । यानि च नोदभवन् । तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त । सा ऽब्रवीद्-बृहती । मामेव भूत्वा । मामुप सः श्रयतेति । चतुर्भिरक्षरैरनुष्टुप्-बृहतीं नोदभवत् । चतुर्भिरक्षरैः पङ्क्तिर-बृहती-मत्यरिच्यत । तस्यामेतानि चत्वार्यक्षराण्य-पच्छिद्यादधात् 60

TB 1.5.12.4

ते बृहती एव भूत्वा । बृहतीमुप समश्रयताम् ॥ अष्टाभि-रक्षरैरुष्णिग्-बृहतीं नोदभवत् । अष्टाभि-रक्षरैस्त्रिष्टुप्-बृहती-मत्यरिच्यत । तस्यामेतान्यष्टावक्षराण्य-पच्छिद्यादधात् । ते बृहती एव भूत्वा । बृहतीमुप समश्रयताम् । द्वादशभि-रक्षरैर्गायत्री-बृहतीं नोदभवत् । द्वादशभि-रक्षरैर्जगती-बृहती-मत्यरिच्यत । तस्यामेतानि द्वादशाक्षराण्य-पच्छिद्यादधात् 61

TB 1.5.12.5

ते बृहती एव भूत्वा । बृहतीमुप समश्रयताम् ॥ सोऽब्रवीत्-प्रजापतिः । छन्दासि रथो मे भवत । युष्माभि-रहमेत-मद्भानमनु संचराणीति । तस्य गायत्री च जगती च पक्षावभवताम् । उष्णिक्च

त्रिष्टुप् प्रष्ट्यौ । अनुष्टुप् पङ्क्तिश्च धुर्यौ । बृहत्येवोद्विरभवत् । स एतं छन्दोरथमास्थाय () ।
 एतमद्धानुमनु समचरत् । एतः ह वै छन्दोरथमास्थाय । एतमद्धानुमनु संचरति । येनैष एतथ
 संचरति । य एवं विद्वान्ध-सोमेन यजते । य उचैनमेवं वेद । 62

(अभुवन् - वाव सा देवाक्षरा बृह - त्यदधाद् - द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधा - दास्थाय षट्) (A12)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 12 anuvAkams :-

(अग्नेः कृत्तिका - यत् पुण्यं - देवस्य सवितुर् - ब्रह्मवादिनः क - त्युतमेव - देवा वा - आयुषः
 प्राण - मिन्द्रो दधीचो - देवासुराः स प्रजापतिः - स समुद्रो - ये वै चत्वार - स्तस्यावाचो द्वादश)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(अग्नेः कृत्तिका - देवगृहा - ऋतमेव - वैश्वदेवेन - ते तदन्त - तं पञ्चदशेन - ते बृहती एव द्विषष्टिः)

first and last word of 5th prapAtakam :-

(अग्नेः कृत्तिका - य उ चैनमेवं वेद)

॥ हरिः ॐ ॥ ॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः समाप्तः ।
 APPENDIX FOR 1.5.1.5 1.5.1.5 “पूर्णा-पश्चाद्1”, “यत्ते देवा अदधुः2” पूर्णा पश्चादुत
 पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय । तस्यान् देवा अधि सँवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्तां
 ॥
 यत्ते देवा अदधु भागधेयममावास्ये सँवसन्तो महित्वा । सानो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि
 सुभगे सुवीरं ॥ (Appearing in TS 3.5.1.1) = = = = =

1.6 प्रथमाष्टके षष्ठः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं

1.6.1 अनुवाकं 1 - अनुमत्याद्या इष्टयः

TB 1.6.1.1

अनुम॑त्यै पुरो॑डाशं-म॒ष्टाकं॑पालं॒ निर्व॑पति । ये प्र॒त्यञ्चः॑ श॒म्याया॑ अव॒शीय॑न्ते । तन्नैर॑ऋ॒त-मेक॑कपालम् । इ॒यं वा॑ अनु॑मतिः । इ॒यं निर॑ऋ॒तिः । नैर॑ऋ॒तेन॑ पूर्वे॑ण प्रच॑रति । पा॒प्मानं॑मे॒व निर॑ऋ॒तिं पूर्वा॑ निर॑व॒दय॑ते । एकं॑ क॒पालो॑ भवति । ए॒क॒धैव॑ निर॑ऋ॒तिं निर॑व॒दय॑ते । यदहु॑त्वा गार॒हप॑त्य ई॒युः 1

TB 1.6.1.2

रु॒द्रो भू॒त्वाऽग्निर॑नू॒त्थाय॑ । अ॒द्ध्युं च॑ यज॑मानं च ह॒न्यात् । वी॒हि स्वा॒हा ऽऽहु॑तिं जुषा॒ण इत्या॑ह । आहु॑त्यै॒वैनं॑ श॒मय॑ति । ना॒र्तिमा॑च्छ॒त्यद्ध्युर्न॑ यज॑मानः । ए॒को॒लमु॑केन॒ यन्ति॑ । तद्धि॑ निर॑ऋ॒त्यै भा॒ग॒धेय॑म् । इ॒मां दि॒शं य॑न्ति । ए॒षा वै निर॑ऋ॒त्यै दिक् । स्वा॒यांमे॒व दि॒शि निर॑ऋ॒तिं निर॑व॒दय॑ते 2

TB 1.6.1.3

स्व॒कृतं॑ इ॒रिणे॑ जुहोति प्रदु॒रे वा॑ । ए॒तद्वै निर॑ऋ॒त्या आ॒यत॑नम् । स्व॒ ए॒वाय॑त॒ने निर॑ऋ॒तिं निर॑व॒दय॑ते । ए॒ष ते॑ निर॑ऋ॒ते भा॒ग इत्या॑ह । नि॒दि॒शत्ये॒वैन॑म् । भू॒ते ह॒विष्म॑त्य॒सीत्या॑ह । भू॒तिमे॒वोपा॑व॒र्तते॑ । मु॒ञ्चेम॑म॒श्हंस॑ इत्या॑ह । अ॒श्हंस॑ ए॒वैनं॑ मुञ्च॑ति । अ॒ङ्गुष्ठा॑भ्यां जुहोति 3

TB 1.6.1.4

अ॒न्त॒त ए॒व निर॑ऋ॒तिं निर॑व॒दय॑ते । कृ॒ष्णं वा॑सः कृ॒ष्णत॑षुं दक्षि॑णा । ए॒तद्-वै निर॑ऋ॒त्यै रू॒पम् । रू॒पेणै॒व निर॑ऋ॒तिं निर॑व॒दय॑ते । अ॒प्र॒तीक्ष्मा॑य॒न्ति । निर॑ऋ॒त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै । स्वा॒हा नमो॑ य इ॒दं च॒कारे॑ति पु॒नरे॑त्य॒ गार॒हप॑त्ये जुहोति । आहु॑त्यै॒व नम॑स्यन्तो गार॒हप॑त्य-मु॒पाव॑र्तन्ते । आ॒नु॒म॒तेन॑ प्रच॑रति । इ॒यं वा॑ अनु॑मतिः 4

TB 1.6.1.5

इ॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यमनु॑मन्यते । धे॒नुर्-दक्षि॑णा । इ॒मामे॒व धे॒नुं कुरु॑ते । आ॒दित्यं॑ च॒रुं निर्व॑पति ।
उ॒भयी॑ष्वे॒व प्र॒जास्व॒भिषि॑च्यते । दै॒वीषु॑ च॒ मानु॑षीषु च । व॒रो दक्षि॑णा । व॒रो हि रा॒ज्यं॑ समृ॒द्धयै॑
। आ॒ग्नवै॒ष्णव॒-मेका॑दशकपालं निर्व॑पति । अ॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वताः॑ 5

TB 1.6.1.6

विष्णु॑र्य॒ज्ञः । दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चाव॑ रुन्धे । वा॒मनो॑ व॒ही दक्षि॑णा । यद्-व॒ही । तेना॑ग्रे॒यः ।
यद्-वा॑मनः । तेन॑ वै॒ष्णवः॑ समृ॒द्धयै॑ । अ॒ग्नीषो॒मीय॒-मेका॑दशकपालं निर्व॑पति । अ॒ग्नीषो॒माभ्यां॑ वा
इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑ । यद॑ग्नीषो॒मीय॒-मेका॑दशकपालं निर्व॑पति 6

TB 1.6.1.7

वा॒त्रघ्न॑मे॒व विजि॑त्यै । हि॒रण्यं॑ दक्षि॑णा समृ॒द्धयै॑ । इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा । दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑ च॒
व्या॑ह॒र्यत॑ । स ए॒तमै॒न्द्राग्न॒-मेका॑दशकपाल-मपश्यत् । तन्नि॑रवपत् । तेन॑ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं
चावा॑रुन्ध । यदै॒न्द्राग्न॒-मेका॑दशकपालं निर्व॑पति । दे॒वता॑श्चै॒व तेनै॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मानोऽव॑ रुन्धे ।
ऋ॒षभो॑ व॒ही दक्षि॑णा 7

TB 1.6.1.8

यद्-व॒ही । तेना॑ग्रे॒यः । यद॑ष॒भः । तेनै॑न्द्रः समृ॒द्धयै॑ । आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति । ऐ॒न्द्रं दधि॑
। यदा॑ग्रे॒यो भव॑ति । अ॒ग्निर्वै य॑ज्ञमुखम् । य॒ज्ञमु॒खमे॒वर्द्धि॑ पुरास्ता॑द्वत्ते । यदै॒न्द्रं दधि॑ 8

TB 1.6.1.9

इन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे । ऋ॒षभो॑ व॒ही दक्षि॑णा । यद्-व॒ही । तेना॑ग्रे॒यः । यद॑ष॒भः । तेनै॑न्द्रः समृ॒द्धयै॑
। याव॑ती॒र्वै प्र॒जा ओष॑धीना-महु॑ताना-माश्ज॑न् । ताः परा॑ऽभवन् । आ॒ग्नय॑णं भवति हु॒ताद्या॑य ।
यज॑मानस्याप॑राभावाय 9

TB 1.6.1.10

दे॒वा वा ओष॑धीष्वा॒जिम॑युः । ता इन्द्रा॑ग्नी उद॑जयताम् । तावे॒तमैन्द्रा॑ग्रं द्वा॒दश॑कपालं निर॑वृणाताम् ।
यदैन्द्रा॑ग्रो भव॒त्युज्जि॑त्यै । द्वा॒दश॑कपालो भवति । द्वा॒दश॑ मा॒साः सम्व॑थ्सुरः । सम्व॑थ्सुरेणै॒वास्मा॑
अन्न॑मव॑रुन्धे । वैश्व॑दे॒वश्च॑रुर् भवति । वैश्व॑दे॒वं वा अन्न॑म् । अन्न॑मे॒वास्मै॑ स्वद॑यति 10

TB 1.6.1.11

प्रथ॑म॒जो व॒थ्सो दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै । सौम्यः॑ श्या॒माकं॑ च॒रुं निर्व॑पति । सोमो॑ वा अ॒कृष्ट॑प॒च्यस्य॑
राजा॑ । अ॒कृष्ट॑प॒च्यमे॒वास्मै॑ स्वद॑यति । वा॒सो दक्षि॑णा । सौम्यः॑ हि दे॒वता॑या॒ वासः॑ समृ॑द्ध्यै ।
सर॑स्वत्यै च॒रुं निर्व॑पति । सर॑स्वते च॒रुम् । मि॒थुन॑मे॒वाव॑ रुन्धे । मि॒थुनौ गावौ॑ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै
() । एति॑ वा ए॒ष य॑स्म॒खाद॑द्ध्यः । योऽग्ने॑र्दे॒वता॑या॒ एति॑ । अ॒ष्टावे॑तानि॒ हवी॑र्षि॒ भवन्ति॑ ।
अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री । गा॒य॒त्रोऽग्निः॑ । तेनै॒व य॑स्म॒खाद॑द्ध्यो अ॒ग्नेर्दे॒वता॑यै नैति॑ । 11

(ई॒युर् - नि॒रव॑दयते - ऽङ्गु॒ष्ठाभ्यां॑ जुहो - त्यनु॑मतिर् - दे॒वता॑ - निर्व॑पति - व॒ही दक्षि॑णा -
यदैन्द्रं॑ द - ध्यप॑राभावाय - स्वद॑यति - गावौ॑ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै षट्) (A1)

1.6.2 अनुवाकं 2 - चातुर्मास्ये वैश्वदेवहवींषि**TB 1.6.2.1**

वैश्व॑दे॒वेन॒ वै प्र॑जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् । ताः सृ॒ष्टा न प्रा॑जायन्त । सोऽग्नि॑र॒काम॑यत् । अ॒हमि॑माः
प्रज॑नये॒यमि॑ति । स प्र॒जाप॑तये॒ शुच॑म॒दधात् । सोऽशो॑चत्-प्र॒जामि॑च्छमा॒नः । तस्मा॑द्यं च प्र॒जा
भुन॑क्ति॒ यं च॒ न । तावु॑भौ शो॒चतः॑ प्र॒जामि॑च्छमा॒नौ । तास्व॑ग्निम॒प्य॑ सृजत् । ता अ॒ग्निर॑द्ध्यै॒त्
12

TB 1.6.2.2

सोमो॑ रेतो॑ऽदधात् । स॒वि॒ता प्राज॑नयत् । सर॑स्वती॒ वाच॑मदधात् । पू॒षा ऽपो॑षयत् । ते वा ए॒ते त्रिः
स॑म्व॒थ्स॒रस्य॑ प्रयु॑ज्यन्ते । ये दे॒वाः पु॒ष्टि॑पतयः । स॑म्व॒थ्स॒रो वै प्र॒जाप॑तिः । स॑म्व॒थ्स॒रेणै॒वास्मै॑
प्र॒जाः प्राज॑नयत् । ताः प्र॒जा जा॒ता म॒रुतो॑ घ्नन् । अ॒स्मान॑पि न प्रायु॑क्षतेति 13

TB 1.6.2.3

स ए॒तं प्र॒जाप॑तिर्मा॒रुतः॑ स॒प्तक॑पाल-मपश्यत् । तं निर॑वपत् । ततो॒ वै प्र॒जाभ्यो॑कल्पत । यन्मा॑रुतो
निर॑प्यते । य॒ज्ञस्य॑ कृ॒त्स्नै । प्र॒जाना॑-मघा॑ताय । स॒प्तक॑पालो भवति । स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतः॑ । ग॒णश॑
ए॒वास्मै॑ वि॒शं क॑ल्पयति । स प्र॒जाप॑ति-रशोचत् 14

TB 1.6.2.4

याः पूर्वाः॑ प्र॒जा असृ॑क्षि । म॒रुत॑स्ता अ॒वधि॑षुः । क॒थम॑पराः सृ॒जेयेति॑ । तस्य॑ शु॒ष्मं आ॒ण्डं भू॑तं
निर॑वर्तत । तद्व्यु॑द॒हरत् । तद॑पोषयत् । तत् प्राजा॑यत । आ॒ण्डस्य॑ वा ए॒तद् रू॒पम् । यदा॑मिक्षां
। यद्व्यु॑द्धर॑ति 15

TB 1.6.2.5

प्र॒जा ए॒व तद्-यज॑मानः पोषयति । वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षां भवति । वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः । प्र॒जा ए॒वास्मै॑
प्रज॑नयति । वाजि॑न॒मान॑यति । प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु रेतो॑ दधाति । द्या॒वापृ॑थि॒व्यं ए॒क॑कपालो
भवति । प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता द्या॒वापृ॑थि॒वीभ्या॑-मु॒भय॑तः परि॑ गृह्णाति । दे॒वासुराः॑ स॒म्य॑त्ता आसन् ।
सो॑ऽग्नि॒रब्र॑वीत् 16

TB 1.6.2.6

माम॑ग्रे यजत । मया॑ मुखे॒नासु॑रां जेष्य॑थेति । मां द्वि॒तीय॑मिति॒ सोमो॑ऽब्रवीत् । मया॑ राज्ञां जेष्य॑थेति
। मां तृ॒तीय॑मिति॒ सवि॑ता । मया॑ प्रसू॒ता जेष्य॑थेति । मां चतु॒र्थीमि॑ति॒ सर॑स्वती । इ॒न्द्रि॒यं वो॒ऽहं
धौ॒स्यामी॑ति । मां पञ्च॒ममि॑ति॒ पू॒षा । मया॑ प्रति॒ष्ठया॑ जेष्य॑थेति 17

TB 1.6.2.7

तैऽग्निना॑ मुखेनासुरानजयन् । सोमेन॑ राज्ञा॑ । सवित्रा॑ प्रसूताः । सरस्वतीन्द्रिय-मंदधात् । पूषा प्रतिष्ठा॑ ऽऽसीत् । ततो॑ वै देवा व्यजयन्त । यदेतानि॑ हवीं॑षि निरुप्यन्ते विजित्यै । नोत्तरवेदिमुप-
वपति । पशवो॑ वा उत्तरवेदिः । अजाता॑ इव ह्येतरहिं॑ पशवः () । 18

(ऐद् - इत्यं - शोचद् - व्युद्धरं - त्यब्रवीत् - प्रतिष्ठयां जेष्यथे - त्येतरहिं पशवः) (A2)

1.6.3 अनुवाकं 3 - वैश्वदेवपर्गतानि विश्वेषाङ्गानि**TB 1.6.3.1**

त्रिवृद्-बर्हिर्-भवति । माता॑ पिता॑ पुत्रः । तदेव॑ तन्-मिथुनम् । उल्बं॑ गर्भो जरायु॑ । तदेव॑ तन्-
मिथुनम् । त्रेधा॑ बर्हिः संनद्धं॑ भवति । त्रयं॑ इमे लोकाः । एष्वेव॑ लोकेषु॑ प्रति तिष्ठति । एकधा॑
पुनः॑ संनद्धं॑ भवति । एकं॑ इव ह्ययं॑ लोकः । 19

TB 1.6.3.2

अस्मिन्नेव॑ तेन॑ लोके॑ प्रति तिष्ठति । प्रसुवो॑ भवन्ति । प्रथमजामेव॑ पुष्टिमव॑ रुन्धे । प्रथमजो॑ वृत्सो
दक्षिणा॑ समृद्धयै । पृषदाज्यं॑ गृह्णाति । पशवो॑ वै पृषदाज्यम् । पशून्नेवाव॑ रुन्धे । पञ्चगृहीतं॑
भवति । पाङ्क्तु॑ हि पशवः । बहुरूपं॑ भवति 20

TB 1.6.3.3

बहुरूपा॑ हि पशवः॑ समृद्धयै । अग्निं॑ मन्थन्ति । अग्निमुखा॑ वै प्रजापतिः॑ प्रजा असृजत् । यदग्निं॑
मन्थन्ति । अग्निमुखा॑ एव॑ तत् प्रजा॑ यजमानः॑ सृजते । नव॑ प्रयाजा॑ ईज्यन्ते । नवानूयाजाः॑ ।
अष्टौ॑ हवीं॑षि । द्वावाघारौ॑ । द्वावाज्यभागौ॑ 21

TB 1.6.3.4

त्रि॒श॒थ॒ संप॑द्यन्ते । त्रि॒श॒द॑क्षरा वि॒राट् । अ॒न्नं वि॒राट् । वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे । यज॑मानो वा
एक॑कपालः । तेज॒ आज्य॑म् । यदे॑क॒कपाल॑ आज्य॑मानयति । यज॑मानमे॒व तेज॑सा॒ सम॑र्द्धयति ।
यज॑मानो वा एक॑कपालः । प॒शव॑ आज्य॑म् 22

TB 1.6.3.5

यदे॑क॒कपाल॑ आज्य॑मानयति । यज॑मानमे॒व प॒शुभिः॑ सम॑र्द्धयति । यद॒ल्प॑मानयैत् । अ॒ल्पा
ए॒नं प॒शवो॑ भुञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठेरन् । यद्-ब॒ह्वान॑यैत् । ब॒हव॑ ए॒नं प॒शवो॑ भुञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठेरन् ।
ब॒ह्वानी॑या॒विः पृ॑ष्ठं कुर्यात् । ब॒हव॑ ए॒वैनं॑ प॒शवो॑ भुञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठन्ते । यज॑मानो वा एक॑कपालः ।
यदे॑क॒कपाल॑स्याव॒धेत् 23

TB 1.6.3.6

यज॑मान॒स्याव॑धेत् । उ॒द्धा मा॑द्येद्-यज॑मानः । प्र वा॑ मीयेत । स॒कृदे॑व होत॒व्यः । स॒कृदि॑व हि
सु॒वर्गो॑ लो॒कः । हु॒त्वाऽभि॑ जु॒होति॑ । यज॑मानमे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयित्वा । तेज॑सा॒ सम॑र्द्धयति ।
यज॑मानो वा एक॑कपालः । सु॒वर्गो॑ लो॒क आ॑हव॒नीयः 24

TB 1.6.3.7

यदे॑क॒कपाल॑-माहव॒नीये॑ जु॒होति॑ । यज॑मानमे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयति । यद्व॒स्तेन॑ जुहुयात् । सु॒वर्गा-
ल्लो॒काद्-यज॑मान॒मव॑विद्धयेत् । सु॒चा जु॒होति॑ । सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै । यत् प्रा॒ङ्प॑द्येत् ।
दे॒वलोक॑म॒भि ज॑येत् । यद्-दक्षि॑णा पि॒तृलो॒कम् । यत् प्र॒त्यक् 25

TB 1.6.3.8

रक्षा॑श्चि॒ यज्ञ॑ ह॒न्युः । यदु॑द॒ङ्घ्रि॑ । म॒नुष्य॑लो॒क-म॒भिज॑येत् । प्र॒ति॒ष्ठितो॑ होत॒व्यः । एक॑कपालं॒ वै
प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्तं द्यावा॑पृथि॒वी अनु॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑तः । द्यावा॑पृथि॒वी ऋ॒तवः॑ । ऋ॒तून् य॒ज्ञः । य॒ज्ञं यज॑मानः

। यजमानं प्रजाः । तस्मात्-प्रतिष्ठितो होतव्यः 26

TB 1.6.3.9

वाजिनो यजति । अग्निर्वायुः सूर्यः । ते वै वाजिनः । तानेव तद्-यजति । अथो खल्वाहुः । छन्दांसि वै वाजिन इति । तान्येव तद्-यजति । ऋक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ । तयोः परिधय आधानम् । वाजिनं भागधेयम् 27

TB 1.6.3.10

यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यात् । अन्तराधानाभ्यां घासं प्रयच्छेत् । प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति । निराधानाभ्यामेव घासं प्रयच्छति । ब्रूहिषि विषिञ्चन्वाजिन-मानयति । प्रजा वै ब्रूहिः । रेतो वाजिनम् । प्रजास्वेव रेतो दधाति । समुपहूय भक्षयन्ति । एतथ सोमपीथा ह्येते () । अथो आत्मन्नेव रेतो दधते । यजमान उत्तमो भक्षयति । पशवो वै वाजिनम् । यजमान एव पशून् प्रतिष्ठापयन्ति । 28

(लोको - बहुरूपं भव - त्याज्यभागौ - पशव आज्य - मवद्ये - दाहवनीयः - प्रत्यक् - तस्मात् प्रतिष्ठितो होतव्यो - भागधेय - मेते चत्वारि च) (A3)

1.6.4 अनुवाकं 4 - वरुणप्रघासाः

TB 1.6.4.1

प्रजापतिः सविता भूत्वा प्रजा असृजत । ता एनमत्यमन्यन्त । ता अस्मादपाक्रामन् । ता वरुणो भूत्वा प्रजा वरुणेनाग्राहयत् । ताः प्रजा वरुणगृहीताः । प्रजापतिं पुनरुपाधावन्नाथ-मिच्छमानाः । स एतान्-प्रजापतिर्-वरुण प्रघासानपश्यत् । तान्निरवपत् । तैर्वै स प्रजा वरुण-पाशादमुञ्चत् । यद्-वरुण-प्रघासा निरुप्यन्ते 29

TB 1.6.4.2

प्र॒जाना॑मवरुण॒ग्राहा॑य । तासां॑ दक्षि॑णो बा॒हूर् न्य॑क्क्र आसीत् । स॒व्यः प्र॑सृतः । स ए॒तां द्वि॑तीयां॑ दक्षि॑णतो वेदिमुद॑हन् । ततो॑ वै स प्र॒जानां॑ दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयत् । यद्-द्वि॑तीयां॑ दक्षि॑णतो वेदिमुद॑हन्ति । प्र॒जाना॑मेव तद्-यज॑मानो दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयति । तस्मा॑च्चातु॒र्मास्य॑या॒ज्यमु॑ष्मिन् लोक॑ उ॒भया॑बा॒हुः । य॒ज्ञाभि॑जितः ह्य॒स्य । पृथ॑मा॒त्राद्-वे॒दी अ॑संभिन्ने भवतः 30

TB 1.6.4.3

तस्मा॑त्-पृथ॑मा॒त्रं व्य॑सौ । उत्त॑रस्यां॑ वेद्यामुत्तर॑वेदिमुप॑ वपति । प॒शवो॑ वा उत्तर॑वेदिः । प॒शून्नेवा॑व रुन्धे । अथो॑ य॒ज्ञप॑रुषोऽन॑न्तरित्यै । ए॒तद्-ब्रा॑ह्मणान्येव पञ्च॑ ह॒वीर्षि॑ । अथै॒ष ऐ॑न्द्रा॒ग्नो भ॑वति । प्रा॒णापा॑नौ वा ए॒तौ दे॒वाना॑म् । यदिन्द्रा॒ग्नी । यदै॑न्द्रा॒ग्नो भ॑वति 31

TB 1.6.4.4

प्रा॒णापा॑नावेवा॑व रुन्धे । ओजो॑ बलं॑ वा ए॒तौ दे॒वाना॑म् । यदिन्द्रा॒ग्नी । यदै॑न्द्रा॒ग्नो भ॑वति । ओजो॑ बल॑मेवा॑व रुन्धे । मा॒रुत्या॑मिक्षा॑ भवति । वा॒रुण्या॑मिक्षा॑ । मे॒षी च॑ मे॒षश्च॑ भवतः । मि॒थुना॑ ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्-मुञ्च॑ति । लो॒मशौ॑ भ॑वतो मे॒द्व्यत्वा॑य 32

TB 1.6.4.5

श॒मीप॑र्णान्युप॑ वपति । घा॒समे॒वाभ्या॑मपि॑ यच्छति । प्र॒जाप॑तिमु॒न्नाद्यं॑ नोपा॑नमत् । स ए॒तेन॑ श॒तेद्ध॑मेन ह॒विषा॑ ऽन्नाद्य॒म-वा॑रुन्ध । यत् प॑रः श॒तानि॑ श॒मीप॑र्णानि॑ भव॑न्ति । अ॒न्नाद्य॑स्याव॑-रुद्ध्यै । सौ॒म्यानि॑ वै क॒रीरा॑णि । सौ॒म्या ख॒लु वा आ॑हु॒तिर् दि॒वो वृष्टि॑ च्यावयति । यत्-क॒रीरा॑णि भव॑न्ति । सौ॒म्ययै॑वाहु॒त्या दि॒वो वृष्टि॑मव॑ रुन्धे () । का॒य ए॒क॑कपालो भवति । प्र॒जानां॑ क॒त्वायं॑ । प्र॒तिपू॑रुषं के॒रम्भ॑ पा॒त्राणि॑ भव॑न्ति । जा॒ता ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्-मुञ्च॑ति । ए॒क-म॑तिरि॒क्तम् । ज॒निष्य॑माणा ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्-मुञ्च॑ति । 33

(निरु॒प्यन्ते- भ॑वतो - भ॑वति - मे॒द्व्यत्वा॑य - रुन्धे षट्) (A4)

1.6.5 अनुवाकं 5 - तच्छेषः**TB 1.6.5.1**

उत्तरस्यां वेद्यामन्यानि हवींषि सादयति । दक्षिणायां मारुतीम् । अपधुरमेवैनं युनक्ति । अथो ओजं एवासांमवहरति । तस्माद्-ब्रह्मणश्च क्षत्राच्च विशोऽन्यतोऽपक्रमिणीः । मारुत्या पूर्वया प्रचरति । अनृतमेवाव यजते । वारुण्योत्तरया । अन्त एव वरुणमव-यजते । यदेवाद्ध्युः करोति 34

TB 1.6.5.2

तत् प्रतिप्रस्थाता करोति । तस्माद्-यच्छेयान्-करोति । तत् पापीयान्-करोति । पत्नीं वाचयति । मेढ्यामेवैनं करोति । अथो तप एवैनमुप नयति । यज्जारं सन्तं न प्रब्रूयात् । प्रियं ज्ञातिं रुन्ध्यात् । असौ मे जार इति निर्दिशेत् । निर्दिश्यैवैनं वरुणपाशेन ग्राहयति 35

TB 1.6.5.3

प्रघास्यान् हवामह इति पत्नी-मुदानयति । अहंतैवैनम् । यत्-पत्नी पुरोनुवाक्यामनु ब्रूयात् । निर्वीर्यो यजमानः स्यात् । यजमानो ऽन्वाह । आत्मन्नेव वीर्यं धत्ते । उभौ याज्याः सवीर्यत्वाय । यद्गामे यदरण्य इत्याह । यथोदितमेव वरुणमव यजते । यजमानदेवत्यो वा आहवनीयः 36

TB 1.6.5.4

भ्रातृव्य देवत्यो दक्षिणः । यदाहवनीये जुहुयात् । यजमानं वरुणपाशेन ग्राहयेत् । दक्षिणे ऽग्नौ जुहोति । भ्रातृव्यमेव वरुणपाशेन ग्राहयति । शूर्पेण जुहोति । अन्यमेव वरुणमवयजते । शीरूषन्नाधि निधाय जुहोति । शीरूषत एव वरुणमव यजते । प्रत्यङ्घ्रिष्ठुहोति 37

TB 1.6.5.5

प्रत्यङ्घ्रिव वरुणपाशान्-निर्मुच्यते । अक्रन्कर्म कर्मकृत इत्याह । देवानृणं निरवदाय । अनृणा

गृहानुप-प्रेतेति वावैतदाह । वरुणं गृहीतं वा एतद्-यज्ञस्य । यद्-यजुषा गृहीतस्यातिरिच्यते । तुषाँश्च निष्कासश्च । तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवैति । वरुण-गृहीतेनैव वरुणमवयजते । अपोऽवभृथमवैति 38

TB 1.6.5.6

अप्सु वै वरुणः । साक्षादेव वरुणमव यजते । प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह । वरुणपाशादेव निर्मुच्यते । अप्रतीक्ष-मायन्ति । वरुणस्यान्तरहित्यै । एधोऽस्येधिषीमहीत्याह । समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति । तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह । तेज एवात्मन्धत्ते () । 39

(करोति - ग्राहय - त्याहवनीय - स्तिष्ठञ्जुहो - त्यपोऽवभृथमवैति - धत्ते) (A5)

1.6.6 अनुवाकं 6 - साकमेधाः**TB 1.6.6.1**

देवासुराः सम्यंता आसन् । सौऽग्निरब्रवीत् । ममेय-मनीकवती तनूः । तां प्रीणीत । अथासुरानभि भविष्यथेति । ते देवा अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन् । सौऽग्निरनीकवान्त्स्वेन भागधेयेन प्रीतः । चतुर्द्धा ऽनीका-न्यजनयत । ततो देवा अभवन् । परा ऽसुराः 40

TB 1.6.6.2

यद्ग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । अग्निमेवानीकवन्त्स्वेन भागधेयेन प्रीणाति । सौऽग्निरनीकवान्त्स्वेन भागधेयेन प्रीतः । चतुर्द्धा ऽनीकानि जनयते । असौ वा आदित्योऽग्निरनीकवान् । तस्य रश्मयोऽनीकानि । साकः सूर्यणोद्यता निर्वपति । साक्षादेवास्मा अनीकानि जनयति । तेऽसुराः पराजिता यन्तः । द्यावापृथिवी उपाश्रयन् 41

TB 1.6.6.3

ते देवा मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यश्चरुं निरवपन् । तां द्यावापृथिवीभ्यामेवोभयतः समंतपन् ।
 यन्मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यश्चरुं निर्वपति । द्यावापृथिवीभ्यामेव तदुभयतो यजमानो भ्रातृव्यान्थ संतपति
 । मरुद्भ्यन्दिने निर्वपति । तरुहि हि तेऽक्षिणं तपति । चरुर्भवति । सर्वत एवैनान्थ संतपति ।
 ते देवाः श्वो विजयिनः सन्तः । सर्वासां दुग्धे गृहमेधीयं चरुं निरवपन् 42

TB 1.6.6.4

आशिता एवाद्योपवसाम । कस्य वाऽहेदम् । कस्य वा श्वो भवितेति । स शृतोऽभवत् ।
 तस्याहुतस्य नाश्नन् । न हि देवा अहुतस्याश्नन्ति । तेऽब्रुवन् । कस्मा इमं हौष्याम् इति ।
 मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्य इत्यब्रुवन् । तं मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्योऽजुहवुः 43

TB 1.6.6.5

ततो देवा अभवन् । पराऽसुराः । यस्यैवं विदुषो मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो गृहे जुह्वति । भवत्यात्मना
 । पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति । यद्वै यस्स्य पाकत्रा क्रियते । पशव्यं तत् । पाकत्रा वा एतत्क्रियते
 । यन्नेद्ध्माब्रुहिर्भवति । न सामिधेनी-रन्वाह 44

TB 1.6.6.6

न प्रयाजा इज्यन्ते । नानूयाजाः । य एवं वेद । पशुमान् भवति । आज्यभागौ यजति ।
 यस्स्यैव चक्षुषी नान्तरेति । मरुतो गृहमेधिनो यजति । भागधेयेनैवैनान्थ-समर्द्धयति । अग्निः
 स्विष्टकृतं यजति प्रतिष्ठित्यै । इडा॑न्तो भवति () । पशवो वा इडा॑ । पशुष्वेवोपरिष्ठात् प्रति
 तिष्ठति । 45

(असुरा - अश्रयन् - गृहमेधीयं चरुं निरवपन् - नजुहवु - रन्वा - हेडा॑न्तो भवति द्वे च)
 (A6)

1.6.7 अनुवाकं 7 - तच्छेषः**TB 1.6.7.1**

यत्पत्नीं गृहमेधीयं-स्याश्जीयात् । गृहमेद्व्येव स्यात् । वि त्वंस्य यज्ञं ऋध्येत । यन्नाश्जीयात् । अगृहमेधी स्यात् । नास्यं यज्ञो व्यृद्धयेत । प्रतिवेशं पचेयुः । तस्याश्जीयात् । गृहमेद्व्येव भवति । नास्यं यज्ञो व्यृद्धयेत 46

TB 1.6.7.2

ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा । आशिंता अभवन् । आज्ञताभ्यञ्जत । अनु वृत्सा-नवासयन् । तेभ्योऽसुराः क्षुधं प्राहिण्वन् । सा देवेषु लोकमवित्त्वा । असुरान्-पुनरगच्छत् । गृहमेधीयेनेष्ट्वा । आशिंता भवन्ति । आज्ञतेऽभ्यञ्जते 47

TB 1.6.7.3

अनु वृत्सान् वांसयन्ति । भ्रातृव्यायैव तद्-यजमानः क्षुधं प्राहिणोति । ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा । इन्द्राय निष्कासं न्यदधुः । अस्मानेव श्व इन्द्रो निहितभाग उपावर्तितेति । तानिन्द्रो निहितभाग उपावर्तत । गृहमेधीयेनेष्ट्वा । इन्द्राय निष्कासं निदद्व्यात् । इन्द्र एवैनं निहितभाग उपावर्तते । गारुहपत्ये जुहोति 48

TB 1.6.7.4

भागधेयेनेवैनं समर्द्धयति । ऋषभमाह्वयति । वृषद्वार एवास्य सः । अथो इन्द्रियमेव तद्-वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे । इन्द्रो वृत्रं हत्वा । परां परावतं-मगच्छत् । अपाराधमिति मन्यमानः । सौऽब्रवीत् । क इदं वेदिष्यतीति । तैऽब्रुवन् मरुतो वरं वृणामहे 49

TB 1.6.7.5

अथ वयं वेदाम । अस्मभ्यमेव प्रथमं हविर्निरुप्याता इति । त एनमद्वयं-क्रीडन् । तत्क्रीडिनां

क्रीडित्वम् । यन् मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः प्रथमं हविर्निरूप्यते विजित्यै । साकं सूर्येणोद्यता निर्वपति । एतस्मिन् वै लोक इन्द्रो वृत्रमहन्थ समृद्धयै । एतद्-ब्राह्मणान्येव पञ्च हवींषि । एतद्-ब्राह्मण ऐन्द्राग्रः । अथैष ऐन्द्रश्चरुर्भवति () 50

TB 1.6.7.6

उद्धारं वा एतमिन्द्र उदहरत । वृत्रं हत्वा । अन्यासु देवतास्वधिं । यदेष ऐन्द्रश्चरुर्भवति । उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते । अन्यासु प्रजास्वधिं । वैश्वकर्मण एककपालो भवति । विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमानो ऽवरुन्धे । 51

(ऋद्धयतेऽभ्यञ्जते-जुहोति-वृणामहै-भवत्य- + ष्ठा च) (A7)

1.6.8 अनुवाकं 8 - पितृयज्ञः

TB 1.6.8.1

वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत । ता वरुण-प्रघासैर्-वरुणपाशादमुञ्चत् । साकमेधैः प्रत्यस्थापयत् । त्र्यम्बकै रुद्रं निरवादयत् । पितृयज्ञेन सुवर्गं लोकमगमयत् । यद्-वैश्वदेवेन यजते । प्रजा एव तद्-यजमानः सृजते । ता वरुण-प्रघासैर्-वरुणपाशान्-मुञ्चति । साकमेधैः प्रतिष्ठापयति । त्र्यम्बकैरुद्रं निरवादयते 52

TB 1.6.8.2

पितृयज्ञेन सुवर्गं लोकं गमयति । दक्षिणतः प्राचीनावीती निर्वपति । दक्षिणावृद्धि पितृणाम् । अनादित्यं तत् । उत्तरत एवोपवीय निर्वपेत् । उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते । अथो यदेव दक्षिणाद्धेऽधि श्रयति । तेन दक्षिणावृत् । सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति । सम्वत्सरो वै सोमः पितृमान् 53

TB 1.6.8.3

स॒म्व॒त्स॒रमे॒व प्री॑णाति । पि॒तृभ्यो॑ ब॒र्हिष॒द्भ्यो॑ धा॒नाः । मा॒सा वै पि॒तरो॑ ब॒र्हिष॒दः । मा॒साने॒व प्री॑णाति । यस्मिन् वा ऋ॒तौ पु॒रुषः॑ प्र॒मीय॑ते । सोऽस्या॒मुष्मिन्॑ लो॒के भ॑वति । ब॒हुरू॒पा धा॒ना भ॑वन्ति । अ॒होरा॒त्राणा॑-म॒भिजि॑त्यै । पि॒तृभ्यो॑ ऽग्नि॒ष्वात्तेभ्यो॑ म॒न्थम् । अ॒र्द्धमा॒सा वै पि॒तरो॑ऽग्नि॒ष्वात्ताः

54

TB 1.6.8.4

अ॒र्द्धमा॒साने॒व प्री॑णाति । अ॒भिवा॒न्यायै॑ दु॒ग्धे भ॑वति । सा हि पि॒तृदे॒वत्यं॑ दु॒हे । यत् पूर्ण॑म् । तन् म॒नुष्या॑णाम् । उ॒पर्य॑र्द्धो दे॒वाना॑म् । अ॒र्द्धः पि॒तृणाम् । अ॒र्द्ध उ॒पम॑न्थति । अ॒र्द्धो हि पि॒तृणाम् । ए॒कयो॒पम॑न्थति 55

TB 1.6.8.5

एका॒ हि पि॒तृणाम् । द॒क्षिणो॒पम॑न्थति । द॒क्षिणा वृ॒द्धि पि॒तृणाम् । अना॑र॒भ्यो॒पम॑न्थति । तद्धि पि॒तृन्-गच्छ॑ति । इ॒मां दि॒शं वे॒दिमु॒द्धन्ति॑ । उ॒भये॑ हि दे॒वाश्च पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑ । चतुः॑ स॒क्तिर्भ॑वति । सर्वा॒ ह्यनु॑ दि॒शः पि॒तरः॑ । अ॒खाता॑ भवति 56

TB 1.6.8.6

खा॒ता हि दे॒वाना॑म् । म॒द्धय॑तो॒ ऽग्निरा॑धीयते । अ॒न्ततो॑ हि दे॒वाना॑-मा॒धीय॑ते । व॒र्षीया॑नि॒द्धम् इ॒द्ध्माद्-भ॑वति॒ व्यावृ॑त्त्यै । परि॑ श्रयति । अ॒न्तर॑हि॒तो हि पि॒तृलो॒को म॑नुष्यलो॒कात् । यत्-परु॑षि दि॒नम् । तद्-दे॒वाना॑म् । यद॑न्तरा । तन्-म॑नुष्या॒णाम् 57

TB 1.6.8.7

यथ् समू॑लम् । तत् पि॒तृणाम् । समू॑लं ब॒र्हिर्-भ॑वति॒ व्यावृ॑त्त्यै । द॒क्षिणा स्तृ॑णाति । द॒क्षिणा वृ॒द्धि पि॒तृणाम् । त्रिः प॑र्येति । तृती॒ये वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑ । ताने॒व प्री॑णाति । त्रिः पुनः॑

पर्येति । षट्संपद्यन्ते 58

TB 1.6.8.8

षड्वा ऋतवः । ऋतूनेव प्रीणाति । यत् प्रस्तुरं यजुषा गृहीयात् । प्रमायुको यजमानः स्यात् । यन्न गृहीयात् । अनायतनः स्यात् । तूष्णीमेव न्यस्येत् । न प्रमायुको भवति । नानायतनः । यत्-त्रीन्-परिधीन् परिदुद्ध्यात् 59

TB 1.6.8.9

मृत्युना यजमानं परि गृहीयात् । यन्न परि-दुद्ध्यात् । रक्षांसि यज्ञं हन्युः । द्वौ परिधी परिदधाति । रक्षांसा-मपहत्यै । अथो मृत्योरेव यजमान-मुत्सृजति । यत् त्रीणि त्रीणि हवींष्युदाहरयुः । त्रयस्त्रय एषां साकं प्रमीयेरन् । एकैक-मनूचीना-न्युदाहरन्ति । एकैक एवैषामन्वञ्चः प्रमीयते () । कशिपुं कशिपुव्याय । उपबरुहण-मुपबरुहण्याय । आज्ञन-माञ्जन्याय । अभ्यञ्जन-मभ्यञ्जन्याय । यथाभागमेवैनान् प्रीणाति । 60

(निरवदयते - पितृमा - नग्निष्वात्ता - एकयोपं मन्थ - त्यखाता भवति-मनुष्याणां - पद्यन्ते - परिदुद्ध्यान् - मीयते पञ्च च) (A8)

1.6.9 अनुवाकं 9 - तच्छेषः

TB 1.6.9.1

अग्नये देवेभ्यः पितृभ्यः समिद्धयमानायानुब्रूहीत्याह । उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते । एका-मन्वाह । एका हि पितृणाम् । त्रिरन्वाह । त्रिर्हि देवानाम् । आघारावाधारयति । यज्ञं पुरुषोरनन्तरित्यै । नारुषेयं वृणीते । न होतारम् 61

TB 1.6.9.2

यदा॑र॒षेयं॑ वृ॒णीत॑ । यद्धो॑ता॒रम् । प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्यात् । प्र॒मायु॑को हो॒ता । तस्मा॑न्न वृ॒णीते
। यज॑मानस्य॒ होतु॑र्-गोपी॒थाय॑ । अप॑ब॒र॒हिषः॑ प्रया॒जान्-य॑जति । प्र॒जा वै ब॒र॒हिः । प्र॒जा ए॒व
मृ॒त्यो॒रु॒थ्सृ॑जति । आ॒ज्य॑भा॒गौ य॑जति 62

TB 1.6.9.3

य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्त॑रेति । प्रा॒चीना॒वीती॑ सोमं॑ यजति । पि॒तृदे॒वत्या॑ हि । ए॒षा ऽऽहु॑तिः । पञ्च
कृ॒त्वोऽव॑द्यति । पञ्च ह्ये॒ता दे॒वताः॑ । द्वे पु॑रोऽनुवा॒क्ये । या॒ज्या दे॒वता॑ वष॒ट्कारः॑ । ता ए॒व प्री॑णाति
। सन्त॑त॒मव॑ द्यति 63

TB 1.6.9.4

ऋ॒तूना॑ः संत॑त्यै । प्रै॒वैभ्यः॑ पूर्॒वया॑ पु॒रोऽनु॒वा॒क्यया॑ ऽऽह । प्र॒णय॑ति द्वि॒तीयया॑ । ग॒मय॑ति या॒ज्यया॑
। तृ॒तीये॑ वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑ । अहं॑ ए॒वैना॑न् पूर्॒वया॑ पु॒रोऽनु॒वा॒क्यया॑ ऽत्यान॑यति । रात्रि॑यै
द्वि॒तीयया॑ । ऐ॒वैना॑न् या॒ज्यया॑ गमयति । द॒क्षिण॑तोऽव॒दाय॑ । उ॒द॒ङ्घ्रि॑ति॒ क्राम॑ति॒ व्यावृ॑त्त्यै 64

TB 1.6.9.5

आ स्व॒धेत्या॑-श्रावयति । अस्तु॑ स्व॒धेति॑ प्र॒त्याश्रा॑वयति । स्व॒धा नम॑ इति॒ वष॑ट्करोति । स्व॒धाका॑रो
हि पि॑तृ॒णाम् । सोम॑म॒ग्रे य॑जति । सोमं॑ प्रया॒जा हि पि॒तरः॑ । सोमं॑ पि॒तृमन्तं॑ यजति । स॒म्व॒थ्स॒रो
वै सोमः॑ पि॒तृमा॑न् । स॒म्व॒थ्स॒रमे॒व तद्-य॑जति । पि॒तृन्-ब॑र॒हिषदो॑ यजति 65

TB 1.6.9.6

ये वै यज्वा॑नः । ते पि॒तरो॑ ब॒र॒हिषदः॑ । ताने॒व तद्-य॑जति । पि॒तृन॑ग्नि॒ष्वात्ता॑न् यजति । ये वा
अय॑ज्वानो गृ॒हमे॒धिनः॑ । ते पि॒तरो॑ऽग्नि॒ष्वात्ताः॑ । ताने॒व तद्-य॑जति । अ॒ग्निं क॑व्य॒वाह॑नं॑ यजति ।
य ए॒व पि॑तृ॒णाम॒ग्निः । तमे॒व तद्-य॑जति 66

TB 1.6.9.7

अथो यथाऽग्निः स्विष्टकृतं यजति । तादृगेव तत् । एतत्ते तत् ये च त्वामन्विति तिसृषु स्रक्तीषु निदधाति । तस्मादा तृतीयात् पुरुषान्नाम न गृह्णन्ति । एतावन्तो हीज्यन्ते । अत्र पितरो यथाभागं मन्दद्भूमित्याह । ह्रीका हि पितरः । उदञ्चो निष्क्रामन्ति । एषा वै मनुष्याणां दिक् । स्वामेव तद्दिशमनु निष्क्रामन्ति 67

TB 1.6.9.8

आहवनीय-मुपतिष्ठन्ते । न्येवास्मै तद्भुवते । यथ्सुत्याहवनीये । अथान्यत्र चरन्ति । आतमितोरुपतिष्ठन्ते । अग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वा । पितृन्-निरवदयन्ते । अन्तं वा एते प्राणानां गच्छन्ति । य आतमितोरुपतिष्ठन्ते । सुसुन्दशं त्वा वयमित्याह 68

TB 1.6.9.9

प्राणो वै सुसुन्दक् । प्राणमेवात्मन्-दधते । योजा न्विन्द्र ते हरी इत्याह । प्राणमेव पुनरयुक्त । अक्षन्नमीमदन्त हीति गार्हपत्य-मुपतिष्ठन्ते । अक्षन्नमीमदन्ताथ त्वोपतिष्ठामह इति वावैतदाह । अमीमदन्त पितरः सोम्या इत्यभि प्रपद्यन्ते । अमीमदन्त पितरोऽथ त्वाऽभि प्रपद्यामह इति वावैतदाह । अपः परिषिञ्चति । मार्जयत्येवैनान् 69

TB 1.6.9.10

अथो तर्पयत्येव । तृप्यति प्रजयां पशुभिः । य एवं वेद । अपं बरुहिषावनूयाजौ यजति । प्रजा वै बरुहिः । प्रजा एव मृत्योरुथ्सृजति । चतुरः प्रयाजान् यजति । द्वावनूयाजौ । षट्थसंपद्यन्ते । षड्वा ऋतवः () 70

TB 1.6.9.11

ऋतूनेव प्रीणाति । न पत्यन्वास्ते । न सम्याजयन्ति । यत्पत्यन्वासीत । यथ्सम्याजयेयुः ।

प्रमायु॑का स्यात् । तस्मान्नान्वी॑स्ते । न सम्य॑याजयन्ति । पत्न्यै॑ गोपी॒थाय॑ । 71

(होता॑र - माज्य॑भागौ यजति - सन्त॑तमव॑द्यति - व्यावृ॑त्त्यै - बर॑हिषदो यजति - तमे॒व तद् यंज॑- त्यनु निष्क्रा॑मन्त्या - है - नान् - ऋ॒तवो॑ - + नव॑ च) (A9)

1.6.10 अनुवाकं 10 - त्र्यम्बकहवींषि

TB 1.6.10.1

प्रति॑पूरुषमेक॑कपाला॒न् निर्व॑पति । जा॒ता ए॒व प्र॒जा रु॒द्रान्नि॑रव॑दयते । एक॑मति॑रिक्तम् । ज॒निष्य॑मा॒णा ए॒व प्र॒जा रु॒द्रान्नि॑रव॑दयते । एक॑कपाला भवन्ति । एक॑धैव रु॒द्रं नि॑रव॑दयते । नाभिघा॑रयति । यदभिघा॑रयेत् । अ॒न्तर॑व॒चारि॑णः रु॒द्रं कु॑र्यात् । ए॒कोल्मु॑केन॑ यन्ति 72

TB 1.6.10.2

तद्धि रु॒द्रस्य॑ भाग॒धेय॑म् । इ॒मां दि॒शं य॑न्ति । ए॒षा वै रु॒द्रस्य॑ दिक् । स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॑रव॑दयते । रु॒द्रो वा अ॑प॒शुका॑या आहु॑त्यै नातिष्ठत । अ॒सौ ते प॑शुरिति॑ निर्दि॑शेद्यं द्वि॒ष्यात् । यमे॒व द्वेष्टि॑ । तम॑स्मै प॒शुं निर्दि॑शति । यदि॑ न द्वि॒ष्यात् । आ॒खुस्ते॑ प॒शुरिति॑ ब्रूयात् 73

TB 1.6.10.3

न ग्रा॒म्यान् प॒शून् हि॑नस्ति॑ । ना॒र॒ण्यान् । च॒तुष्प॑थे जु॒होति॑ । ए॒ष वा अ॑ग्नी॒नां प॒द्वीशो॑ नाम॑ । अ॒ग्नि॒वत्ये॒व जु॒होति॑ । म॒द्ध॒ग्रमे॑न॑ पर्णे॑न जुहोति । सु॒ग॒ध्येषा॑ । अथो॑ खलु॑ । अ॒न्तमे॑नै॒व हो॑तव्यम् । अ॒न्त॒त ए॒व रु॒द्रं नि॑रव॑दयते 74

TB 1.6.10.4

ए॒ष ते रु॒द्र भा॒गः स॒ह स्व॑साऽम्बि॑क॒येत्या॑ह । श॒र॒द्धा अ॒स्याम्बि॑का॒ स्वसा॑ । तया॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति । यः हि॑नस्ति॑ । तयै॒वैनः॑ स॒ह श॑मयति । भेष॒जं ग॒व इ॒त्याह॑ । याव॑न्त ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ ।

तेभ्यो भेषजं करोति । अवाम्ब रुद्रमदिमहीत्याह । आशिषमेवैतामाशास्ते 75

TB 1.6.10.5

त्र्यम्बकं यजामह इत्याह । मृत्योर् मुक्षीय मा ऽमृतादिति वावैतदाह । उत्किरन्ति । भगस्य लीप्सन्ते । मूते कृत्वाऽऽसंजन्ति । यथा जनं यतेऽवसं करोति । तादृगेवतत् । एष ते रुद्र भाग इत्याह निरवन्त्यै । अप्रतीक्षमायन्ति । अपः परिषिञ्चति () । रुद्रस्यान्तरहित्यै । प्र वा एतेऽस्मा-ल्लोकाच्चयवन्ते । ये त्र्यम्बकैश्चरन्ति । आदित्यं चरुं पुनरेत्य निर्वपति । इयं वा अदितिः । अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति । 76

(यन्ति - ब्रूयान् - निरवदयते - शास्ते - सिञ्चति षट्) (A10)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 10 anuvAkams :-

(अनुमत्यै - वैश्वदेवेन ताः सृष्टा - स्त्रिवृत् - प्रजापतिः सवि - तोत्तरस्यां - देवासुराः सौऽग्निर् - यत् पत्नी - वैश्वदेवेन ता वरुणप्रघासै - रग्नये देवेभ्यः - प्रतिपूरुषं दश)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(अनुमत्यै - प्रथमजो वृथ्सो - बहुरूपा हि पशव - स्तस्मात् पृथमात्रं - यदग्नयेऽनीकवत - उद्धारं वा - अग्नये देवेभ्यः - ऋतूनेव षट्सप्ततिः)

first and last word of 6th prapAtakam :-

(अनुमत्यै - प्रति तिष्ठन्ति)

॥ हरिः ॐ ॥ ॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके षष्ठः प्रपाठकः समाप्तः ॥

=====

1.7 प्रथमाष्टके सप्तमः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं

1.7.1 अनुवाकं 1 - शुनासीरीयेन्द्रतुरीयपञ्चावत्तीयापामार्गहोमाः

TB 1.7.1.1

एतद्-ब्राह्मणान्येव पञ्च हवीं॑षि । अथेन्द्रा॑य शुना॒सीरा॑य पुरो॒डाशं॑ द्वाद॑शकपालं॑ निर्वपति ।
स॒म्व॒त्स॒रो वा॑ इन्द्रा॑ शुना॒सीरः॑ । स॒म्व॒त्स॒रेणै॒वास्मा॑ अन्नम॑ व रुन्धे । वा॒य॒व्यं प॒यो भ॑वति ।
वा॒युर्वै वृष्ट्यै॑ प्रदापयि॒ता । स ए॒वास्मै॑ वृष्टिं॑ प्रदापयति । सौ॒र्यं ए॒कं क॑पालो भवति । सूर्ये॑ण वा
अ॒मुष्मिँ॒ल्लोके॑ वृष्टि॑र्द्धता । स ए॒वास्मै॑ वृष्टिं॑ नि यच्छति १

TB 1.7.1.2

द्वाद॑शग॒वः सी॒रं दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धयै । दे॒वा॒सुराः॑ स॒म्य॑त्ता आसन् । ते दे॒वा अ॒ग्निम॑ब्रुवन् । त्वया॑
वी॒रेणा॑सुरा॒न॒भिभ॑वा॒मेति॑ । सोऽब्र॑वीत् । त्रेधाऽह॑मा॒त्मानं॑ वि॒क॑रिष्य॒ इति॑ । स त्रेधा॑ ऽऽत्मा॒नं
व्य॑कुरुत । अ॒ग्निं तृ॑तीयम् । रु॒द्रं तृ॑तीयम् । वरु॑णं तृतीयम् २

TB 1.7.1.3

सोऽब्र॑वीत् । क इ॒दं तुरी॑यमि॒ति । अ॒हमि॑तीन्द्रोऽब्र॑वीत् । सं तु सृ॑जावहा॒ इति॑ । तौ स॒मसृ॑जेताम्
। स इन्द्र॑स्तुरीय॒मभवत् । यदिन्द्र॑-स्तुरीय॒मभवत् । तदिन्द्र॑-तुरीयस्यैन्द्र॒-तुरीय॑त्वम् । ततो॒ वै
दे॒वा व्य॑जयन्त । यदिन्द्र॑तुरीयं निरु॒प्यते॑ विजि॒त्यै ३

TB 1.7.1.4

व॒हिनी॑ धे॒नुर्-दक्षि॑णा । यद्-व॒हिनी॑ । तेना॑ग्नेयी । यद्-गौः । तेन॑ रौ॒द्री । यद्-धे॒नुः । तेनै॒न्द्री
। यथ॑स्त्री सु॒ती दान्ता॑ । तेन॑ वारु॒णी समृ॑द्धयै । प्र॒जाप॑तिर्-य॒श्मसृ॑जत ४

TB 1.7.1.5

तः सृष्टः रक्षाःस्यजिघाःसन् । स एताः प्रजापति-रात्मनो देवता निरमिमीत । ताभिर्वै स दिग्भ्यो रक्षाःसि प्राणुदत । यत् पञ्चावृत्तीयं जुहोति । दिग्भ्य एव तद्-यजमानो रक्षाःसि प्राणुदते । समूढः रक्षुः संदग्धः रक्षु इत्याह । रक्षाःस्येव संदहति । अग्नये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह । देवताभ्य एव विजिग्यानाभ्यो भागधेयं करोति । प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा समृद्ध्यै 5

TB 1.7.1.6

इन्द्रो वृत्रं हत्वा । असुरान् पराभाव्य । नमुचिमासुरं नालभत । तः शुच्याऽगृह्णात् । तौ समलभेताम् । सोऽस्मा-दुभिर्शुनतरोऽभवत् । सोऽब्रवीत् । सुधां संदधावहै । अथ त्वाऽव स्रक्ष्यामि । न मा शुष्केण नार्द्रेण हनः 6

TB 1.7.1.7

न दिवा न नक्तमिति । स एतम्पां फेनेमसिञ्चत् । न वा एष शुष्को नार्द्रो व्युष्टा ऽऽसीत् । अनुदितः सूर्यः । न वा एतद्-दिवा न नक्तम् । तस्यैतस्मिन् लोके । अपां फेनेन शिर उदवर्तयत् । तदेनमन्ववर्तत । मित्रद्रुगिति 7

TB 1.7.1.8

स एतानपामार्गानंजनयत् । तानजुहोत् । तैर्वै स रक्षाःस्यपाहत । यदपामार्ग होमो भवति । रक्षसा-मपंहत्यै । एकोल मुकेन यन्ति । तद्धि रक्षसां भागधेयम् । इमां दिशं यन्ति । एषा वै रक्षसां दिक् । स्वायामेव दिशि रक्षाःसि हन्ति 8

TB 1.7.1.9

स्वकृतं इरिणे जुहोति प्रदुरे वा । एतद् वै रक्षसामायतनम् । स्व एवायतने रक्षाःसि हन्ति । पूर्णमयेन सुवेण जुहोति । ब्रह्म वै पूर्णः । ब्रह्मणैव रक्षाःसि हन्ति । देवस्य त्वा सवितुः प्रसूव इत्याह । सवितृप्रसूत एव रक्षाःसि हन्ति । हतः रक्षो ऽवधिष्म रक्षु इत्याह । रक्षसाः स्तृत्यै

() । यद्वस्ते तद्-दक्षिणा निरवत्त्यै । अप्रतीक्षुमा यन्ति । रक्षसा-मन्तरहित्यै । 9

(यच्छति - वरुणं तृतीयं - विजित्या - असृजत् - समृद्ध्यै - हनो - मित्रद्रुगिति - हन्ति - स्तृत्यै त्रीणि च) (A1)

1.7.2 अनुवाकं 2 - देविकावहवींषि

TB 1.7.2.1

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति । सम्वत्सरो वै धाता । सम्वत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति । अन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते । राते राका । प्र सिनीवाली जनयति । प्रजास्वेव प्रजातासु कुहा वाचं दधाति । मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्ध्यै । आग्नावैष्णव-मेकादशकपालं निर्वपति । ऐन्द्रावैष्णव-मेकादशकपालम् 10

TB 1.7.2.2

वैष्णवं त्रिकपालम् । वीर्यं वा अग्निः । वीर्यमिन्द्रः । वीर्यं विष्णुः । प्रजा एव प्रजाता वीर्यं प्रतिष्ठापयति । तस्मात् प्रजा वीर्यावतीः । वामन ऋषभो बृही दक्षिणा । यद्वृही । तेनाग्नेयः । यदृषभः 11

TB 1.7.2.3

तेनैन्द्रः । यद्वामनः । तेन वैष्णवः समृद्ध्यै । अग्नीषोमीय-मेकादशकपालं निर्वपति । इन्द्रासोमीय-मेकादशकपालम् । सौम्यं चरुम् । सोमो वै रेतोधाः । अग्निः प्रजानां प्रजनयिता । वृद्धानामिन्द्रः प्रदापयिता । सोमं एवास्मै रेतो दधाति 12

TB 1.7.2.4

अग्निः प्रजां प्रजनयति । वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति । बभ्रुर्-दक्षिणा समृद्ध्यै । सोमापौष्णं चरुं

निर्वपति । ऐन्द्रा॑पौ॒ष्णं च॒रुम् । सोमो॑ वै रे॒तो॒धाः । पू॒षा प॑शूनां प्र॒जनयि॑ता । वृ॒द्धाना॑मिन्द्रः
प्रदापयि॑ता । सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो दधा॑ति । पू॒षा प॑शून् प्र॒जनय॑ति 13

TB 1.7.2.5

वृ॒द्धानिन्द्रः॑ प्रयच्छति । पौ॒ष्णश्च॒रुर्भ॑वति । इ॒यं वै पू॒षा । अ॒स्यामे॒व प्र॑ति तिष्ठति । श्या॒मो
दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै । बहु॑ वै पु॒रुषो॑ऽमे॒द्ध्य-मु॑पगच्छति । वै॒श्वान॑रं द्वा॒दश॑कपालं निर्वपति । स॒म्व॒थ्स॒रो
वा अ॒ग्निर्-वै॒श्वान॑रः । स॒म्व॒थ्स॒रेणै॒वैनं॑ स्वदयति । हि॒र॒ण्यं दक्षि॑णा 14

TB 1.7.2.6

प॒वित्रं॑ वै हि॒र॒ण्यम् । पु॒नात्ये॒वैनं॑ । बहु॑ वै रा॒ज॒न्यो ऽनृ॑तं करोति । उप॑ जा॒म्यै ह॑रते ।
जि॒नाति॑ ब्राह्म॒णम् । वद॑त्यनृ॒तम् । अनृ॑ते खलु॒ वै क्रि॒यमा॑णे वरु॒णो गृ॑ह्णाति । वा॒रु॒णं य॑व॒मयं॑ च॒रुं
निर्व॑पति । व॒रु॒णपा॑शादे॒वैनं॑ मुञ्चति । अ॒श्वो दक्षि॑णा () । वा॒रु॒णो हि दे॒वत॑याऽश्वः॒ समृ॑द्ध्यै । 15

(ऐन्द्रा॑वै॒ष्णावमे॑का॒दश॑कपालं-यदृ॑षभो- दधा॑ति-पू॒षा प॑शून् प्र॒जनय॑ति-हि॒र॒ण्यं दक्षि॑णा-दक्षि॒णैकं॑ च)
(A2)

1.7.3 अनुवाकं 3 - रत्निनां हवींषि

TB 1.7.3.1

र॒त्निना॑मे॒तानि॑ ह॒वीं॒षि भ॑वन्ति । ए॒ते वै रा॒ष्ट्रस्य॑ प्रदा॒तारः॑ । ए॒तेऽपा॑दा॒तारः॑ । य ए॒व रा॒ष्ट्रस्य॑
प्रदा॒तारः॑ । येऽपा॑दा॒तारः॑ । त ए॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रं प्र॑यच्छन्ति । रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति । यथ् संमा॒हृत्य॑ निर्वपे॒त्
। अ॒र॒त्निनः॑ स्युः । य॒थाय॑थं निर्वपति रत्नि॒त्वाय॑ 16

TB 1.7.3.2

यथ् स॒द्यो निर्व॑पे॒त् । याव॑तीमे॒केन॑ ह॒विषा॑ऽऽशिष॑मव रुन्धे । ताव॑तीम॒व रुन्धी॑त । अ॒न्व॒हं निर्व॑पति

। भूयसीमेवाशिषमव रुन्धे । भूयसो यज्ञकृतूनुपैति । बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे ।
मुखत एवास्मै ब्रह्म सश्यति । अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्र-मन्वारम्भयति । शितिपृष्ठो दक्षिणा समृद्धयै 17

TB 1.7.3.3

ऐन्द्र-मेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे । इन्द्रियमेवाव रुन्धे । ऋषभो दक्षिणा समृद्धयै । आदित्यं
चरुं महिष्यै गृहे । इयं वा अदितिः । अस्यामेव प्रतितिष्ठति । धेनुर-दक्षिणा समृद्धयै । भगाय
चरुं वावातायै गृहे । भगमेवास्मिन् दधाति । विचित्तगर्भा पष्ठौही दक्षिणा समृद्धयै 18

TB 1.7.3.4

नैरुक्तं चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नम् । पाप्मानमेव निरुक्तिं निरवदयते
। कृष्णा कूटा दक्षिणा समृद्धयै । आग्नेय-मृष्टकपालः सेनान्यो गृहे । सेनामेवास्य सश्यति ।
हिरण्यं दक्षिणा समृद्धयै । वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे । वरुणस्यमेवाव-रुन्धे । महानिरष्टो
दक्षिणा समृद्धयै । मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे 19

TB 1.7.3.5

अन्नं वै मरुतः । अन्नमेवाव-रुन्धे । पृश्निर-दक्षिणा समृद्धयै । सवित्रं द्वादशकपालं क्षत्तुर्गृहे
प्रसूत्यै । उपद्धस्तो दक्षिणा समृद्धयै । आश्विनं द्विकपालः संग्रहीतुर्गृहे । अश्विनौ वै देवानां
भिषजौ । ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति । स्वात्यौ दक्षिणा समृद्धयै । पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे
20

TB 1.7.3.6

अन्नं वै पूषा । अन्नमेवाव रुन्धे । श्यामो दक्षिणा समृद्धयै । रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे
। अन्तत एव रुद्रं निरवदयते । शबल उद्गारो दक्षिणा समृद्धयै । द्वादशैतानि हवीर्षि भवन्ति
। द्वादश मासाः सम्वत्सरः । सम्वत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमव-रुन्धे । राष्ट्रमेव भवति 21

TB 1.7.3.7

यन्न प्रति निर्वपेत् । रत्निनं आशिषोऽवरुन्धीरन् । प्रति निर्वपति । इन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाश-
मेकादशकपालम् । इन्द्रायाश्होमुचै । आशिषं एवावरुन्धे । अयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं
वद्ध्यादित्याह । आशिषंमेवैतामाशास्ते । मैत्रा-बारुहस्पत्यं भवति । श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे 22

TB 1.7.3.8

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति । ब्रह्मं चैवास्मै क्षत्रं च समीचीं दधाति । अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रं
प्रतिष्ठापयति । बारुहस्पत्येन पूर्वेण प्रचरति । सुखत एवास्मै ब्रह्म सश्यति । अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्र-
मन्वारम्भयति । स्वयं कृता वेदिर्भवति । स्वयंदिनं बरुहिः । स्वयंकृत इद्धमः । अनभिजितस्या-
भिजित्यै () । तस्माद्-राज्ञामरण्य-मभिजितम् । सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा समृद्धयै । 23

(रत्नित्वाय - समृद्धयै - पष्ठौहि दक्षिणा समृद्धयै - ग्रामण्यो गृहे - भांगदुधस्य गृहे-भवति -
दुग्धे - ऽभिजित्यै द्वे च) (A3)

1.7.4 अनुवाकं 4 - देवसुवां हवींषि

TB 1.7.4.1

देवसुवामेतानि हवींषि भवन्ति । एतावन्तो वै देवानां सुवाः । त एवास्मै सुवान् प्रयच्छन्ति
। त एनं सुवन्ते । अग्निरेवैनं गृहपतीनां सुवते । सोमो वनस्पतीनाम् । रुद्रः पशूनाम् ।
बृहस्पतिर्वाचाम् । इन्द्रो ज्येष्ठानाम् । मित्रः सत्यानाम् 24

TB 1.7.4.2

वरुणो धर्मपतीनाम् । एतदेव सर्वं भवति । सविता त्वां प्रसवानां सुवतामिति हस्तं गृह्णाति
प्रसूत्यै । ये देवा देवसुवः स्थेत्याह । यथा यजुरेवै तत् । महते क्षत्राय महत आधिपत्याय

म॒ह॒ते जान॑राज्यायेत्या॒ह । आ॒शि॒षं॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते । ए॒ष वो॑ भर॒ता राजा॑ सोमोऽस्माकं॑ ब्राह्म॒णाना॑ः
राजेत्या॒ह । तस्मा॒ध्व-सोम॑राजानो ब्राह्म॒णाः । प्र॒ति त्य॑न्नामं रा॒ज्यम॑धा॒यीत्या॑ह 25

TB 1.7.4.3

रा॒ज्यमे॒वास्मि॑न् प्र॒ति द॑धाति । स्वां त॒नुव॑न् वरु॑णो अ॒शि॒श्रेदि॑त्या॒ह । व॒रु॒णस॒वमे॒वा-वरु॑न्धे ।
शु॒चैर्मि॑त्रस्य॒ व्रत्या॑ अभू॒मेत्या॑ह । शु॒चिमे॒वैन॑न् व्रत्यं॑ करोति । अम॑न्महि म॒ह॒त ऋ॑तस्य॒ नामे॑त्या॒ह ।
म॒नु॒त ए॒वैन॑म् । सर्वे॑ व्रा॒ता वरु॑णस्या भू॒वन्नि॑त्या॒ह । सर्व॑व्रा॒तमे॒वैन॑न् करोति । वि मि॒त्र ए॒वैरा॑ति-
म॒तारी॑दि॒त्याह 26

TB 1.7.4.4

अ॒रा॒तिमे॒वैन॑न् तारयति । असू॑षुदन्त॒ य॒ज्ञिया॑ ऋ॒तेने॑त्या॒ह । स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑म् । व्यु॑ त्रि॒तो ज॑रि॒माणं॑
न आ॒नुडि॑त्या॒ह । आयु॑रे॒वास्मि॑न् द॒धाति॑ । द्वाभ्यां॑ वि॒मृष्टे॑ । द्वि॒पाद्-य॒ज॑मानः॒ प्र॒तिष्ठि॑त्यै ।
अ॒ग्नी॒षोमी॑यस्य॒ चैका॑दश॒कपाल॑स्य॒ देव॑सु॒वां च॑ ह॒विषा॑म॒ग्नये॑ स्वि॒ष्टकृ॑ते॒ सम॑व॒द्यति॑ । दे॒वता॑भिरे॒वैन॑-
मु॒भय॑तः परि॑गृह्णाति । वि॒ष्णु॒क्र॒मान् क्र॑मते() । वि॒ष्णुरे॒व भू॒त्वेमाँ॑ल्लो॒का-न॒भिज॑यति । 27

(स॒त्याना॑-म॒धा॒यीत्या॑-हा॒तारी॑दि॒त्याह-क्र॑मतु॒ एकं॑ च) (A4)

1.7.5 अनुवाकं 5 - अभिषेकार्थमपांग्रहग्रहणम्

TB 1.7.5.1

अ॒र्थे॒तः स्ते॒ति जु॑होति । आहु॑त्यै॒वैनां॑ नि॒ष्क्री॑यं गृह्णाति । अथो॑ ह॒विष्कृ॑ताना॒मेवा॑भिघृ॒तानां॑ गृह्णाति
। वह॑न्तीनां गृह्णाति । ए॒ता वा अ॒पाः रा॒ष्ट्रम् । रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ गृह्णाति । अथो॑ श्रि॒यमे॒वैन॑म॒भि व॑हन्ति
। अ॒पां प॒तिर॑सीत्या॒ह । मि॒थु॒नमे॒वाकः॑ । वृ॒षाऽस्यु॑र्मि॒रित्या॑ह 28

TB 1.7.5.2

ऊर्मिमन्तमेवैनं करोति । वृषसेनोऽसीत्याह । सेनामेवास्य सश्यति । व्रजक्षितुः स्थेत्याह । एता वा अपां विशः । विशमेवास्मै पर्यूहति । मरुतामोजः स्थेत्याह । अन्नं वै मरुतः । अन्नमेवावरुन्धे । सूर्यवर्चसः स्थेत्याह 29

TB 1.7.5.3

राष्ट्रमेव वर्चस्व्यंकः । सूर्यत्वचसः स्थेत्याह । सत्यं वा एतत् । यद्-वरषति । अनृतं यदातपति वरषति । सत्यानृते एवावरुन्धे । नैनं सत्यानृते उदिते हिस्तः । य एवं वेद । मान्दाः स्थेत्याह । राष्ट्रमेव ब्रह्मवर्चस्यंकः 30

TB 1.7.5.4

वाशाः स्थेत्याह । राष्ट्रमेव वश्यंकः । शक्ररीः स्थेत्याह । पशवो वै शक्ररीः । पशूनेवावरुन्धे । विश्वभृतः स्थेत्याह । राष्ट्रमेव पयस्व्यंकः । जनभृतः स्थेत्याह । राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यंकः । अग्नेस्तेजस्याः स्थेत्याह 31

TB 1.7.5.5

राष्ट्रमेव तेजस्व्यंकः । अपामोषधीनां रसः स्थेत्याह । राष्ट्रमेव मध्व्यमकः । सारस्वतं ग्रहं गृह्णाति । एषा वा अपां पृष्ठम् । यत्सरस्वती । पृष्ठमेवैनं समानानां करोति । षोडशभिर्-गृह्णाति । षोडशकलो वै पुरुषः । यावानेव पुरुषः () । तस्मिन् वीर्यं दधाति । षोडशभिर्-जुहोति षोडशभिर्-गृह्णाति । द्वात्रिंशत् संपद्यन्ते । द्वात्रिंशदक्षरा ऽनुष्टुप् । वागनुष्टुप् सर्वाणि छन्दांसि । वाचैवैनं सर्वेभिः छन्दोभि-रभिषिञ्चति । 32

(ऊर्मिरित्याह - सूर्यवर्चसः स्थेत्याह - ब्रह्मवर्चस्यंक - स्तेजस्याः स्थेत्याहैव - पुरुषः षट्)
(A5)

1.7.6 अनुवाकं 6 - अभिषेकार्थजलसंस्कारः

TB 1.7.6.1

देवीरापुः सं मधुमतीर्-मधुमतीभिः सृज्यद्धमित्याह । ब्रह्मणैवैनाः सः सृजति । अनाधृष्टाः सीदतेत्याह । ब्रह्मणैवैनाः सादयति । अन्तरा होतुंश्च धिष्णिंयं ब्राह्मणाच्छः सिनश्च सादयति । आग्नेयो वै होता । ऐन्द्रो ब्राह्मणाच्छःसी । तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णाति । हिरण्येनोत् पुनाति । आहुत्यै हि पवित्राभ्यामुत्पुनन्ति व्यावृत्त्यै 33

TB 1.7.6.2

शतमानं भवति । शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः । आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति । अनिभृष्टमसीत्याह । अनिभृष्टः ह्येतत् । वाचो बन्धुरित्याह । वाचो ह्येष बन्धुः । तपोजा इत्याह । तपोजा ह्येतत् । सोमस्य दात्रमसीत्याह 34

TB 1.7.6.3

सोमस्य ह्येतद्दात्रम् । शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामीत्याह । शुक्रा ह्यापः । शुक्रः हिरण्यम् । चन्द्राश्चन्द्रेणेत्याह । चन्द्रा ह्यापः । चन्द्रः हिरण्यम् । अमृता अमृतेनेत्याह । अमृता ह्यापः । अमृतः हिरण्यम् 35

TB 1.7.6.4

स्वाहा राजसूयायेत्याह । राजसूयाय ह्येना उत्पुनाति । सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता इति वारुण्यर्चा गृह्णाति । वरुणसुवमेवा वरुन्धे । एकया गृह्णाति । एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति । क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसीति तार्प्यं चोष्णीषं च प्रयच्छति सयोनित्वाय । एकशतेन दर्भपुञ्जीलैः पवयति । शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यः । आत्मैकशतः 36

TB 1.7.6.5

यावानेव पुरुषः । तस्मिन् वीर्यं दधाति । दद्ध्याशयति । इन्द्रियमेवावरुन्धे । उदुम्बरमाशयति । अन्नाद्यस्याव रुद्धयै । शष्पाण्याशयति । सुराबलिमेवैनं करोति । आविदं एता भवन्ति । आविदमेवैनं गमयन्ति 37

TB 1.7.6.6

अग्निरेवैनं गारुहपत्येनावति । इन्द्रं इन्द्रियेण । पूषा पशुभिः । मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम् । इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत् । स दिवमलिखत् । सौऽर्यम्णः पन्थां अभवत् । स आविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते इति द्यावापृथिवी उपाधावत् । स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत् । आविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते इति यदाह 38

TB 1.7.6.7

आभ्यामेव प्रसूतो यजमानो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति । आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूपीत्याह । इयं वै देव्यदितिर्विश्वरूपी । अस्यामेव प्रति तिष्ठति । आविन्नोऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्वस्मिन् राष्ट्र इत्याह । विश्वैवैनं राष्ट्रेण समर्द्धयति । महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानंराज्यायेत्याह । आशिषमेवैतामाशांस्ते । एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेत्याह । तस्मात्थ सोमराजानो ब्राह्मणाः 39

TB 1.7.6.8

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति धनुः प्रयच्छति विजित्यै । शत्रुबाधनाः स्थेतीषून् । शत्रूनेवास्य बाधन्ते । पात मां प्रत्यञ्च पात मां तिर्यञ्चमन्वञ्च मा पातेत्याह । तिस्रो वै शरव्याः । प्रतीची तिरश्च्यनूची । ताभ्य एवैनं पान्ति । दिग्भ्यो मां पातेत्याह । दिग्भ्य एवैनं पान्ति । विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पातेत्याह () । अपरिमितादेवैनं पान्ति । हिरण्यवर्णावुषसां विरोक इति त्रिष्टुभां बाहू उद्गृह्णाति । इन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुक् । इन्द्रियमेव वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्-धत्ते । 40

(व्यावृत्त्यै-दात्रमसीत्याहा-मृतः हिरण्य-मेकशतो-गमयन्-त्याह-ब्राह्मणा- नाष्ट्राभ्यः पातेत्याह चत्वारि च) (A6)

1.7.7 अनुवाकं 7 - दिग्व्यास्थापनम्

TB 1.7.7.1

दिशो व्यास्थापयति । दिशामभिजित्यै । यदनु प्रक्रमैत् । अभि दिशो जयेत् । उत्तु माद्येत् । मनसाऽनु प्रक्रमति । अभि दिशो जयति । नोन्माद्यति । समिधमा तिष्ठेत्याह । तेज एवावरुन्धे 41

TB 1.7.7.2

उग्रामा तिष्ठेत्याह । इन्द्रियमेवावरुन्धे । विराजमा तिष्ठेत्याह । अन्नाद्यमेवावरुन्धे । उदीचीमा तिष्ठेत्याह । पशून्मेवावरुन्धे । ऊर्ध्वमा तिष्ठेत्याह । सुवर्गमेव लोक-मभिजयति । अनूर्ज्जिहीते । सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै 42

TB 1.7.7.3

मारुत एष भवति । अन्नं वै मरुतः । अन्नमेवावरुन्धे । एकविंशतिकपालो भवति प्रतिष्ठित्यै । योऽरण्ये ऽनुवाक्यो गुणः । तं मद्ध्यत उपदधाति । ग्राम्यैरेव पशुभि-रारण्यान् पशून् परिगृह्णाति । तस्माद्-ग्राम्यैः पशुभिरारण्याः पशवः परिगृहीताः । पृथिव्यैः । अभ्यषिच्यत 43

TB 1.7.7.4

स राष्ट्रं नाभवत् । स एतानि पार्थान्यपश्यत् । तान्यजुहोत् । तैर्वै स राष्ट्र-मभवत् । यत्पार्थानि जुहोति । राष्ट्रमेव भवति । बारु-हस्पत्यं पूर्वेषामुत्तमं भवति । ऐन्द्रमुत्तरेषां प्रथमम् । ब्रह्म चैवास्मै क्षत्रं च समीची दधाति । अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रं प्रतिष्ठापयति 44

TB 1.7.7.5

षट्पुरस्ता-दभिषेकस्य जुहोति । षडुपरिष्ठात् । द्वादश सं पद्यन्ते । द्वादश मासाः सम्वत्सुरः । सम्वत्सुरः खलु वै देवानां पूः । देवानामेव पुरं मद्ध्यतो व्यवसर्पति । तस्य न कुतश्च नोपाव्याधो भवति । भूताना-मवैष्टीर्-जुहोति । अत्रात्र वै मृत्युर्-जायते । यत्र यत्रैव मृत्युर्-जायते () । तत एवैनमवयजते । तस्माद्-राजसूयेनेजानः सर्वमायुरेति । सर्वे ह्यस्य मृत्यवोऽवैष्टाः । तस्माद्-राजसूयेनेजानो नाभिचरितवै । प्रत्यगेन-मभिचारः स्तृणुते । 45

(रुन्धे-समष्ट्या-असिच्यत-स्थापयति-जायते पञ्च च) (A7)

1.7.8 अनुवाकं 8 - अभिषेकः

TB 1.7.8.1

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति शार्दूलचर्मोपस्तृणाति । यैव सोमे त्विषिः । या शार्दूले । तामेवाव रुन्धे । मृत्योर्वा एष वर्णः । यच्छार्दूलः । अमृतं हिरण्यम् । अमृतमसि मृत्योर्मा पाहीति हिरण्य-मुपास्यति । अमृतमेव मृत्योरन्तर-द्धते । शतमानं भवति 46

TB 1.7.8.2

शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः । आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति । दिद्योन्मा पाहीत्युपरिष्ठादधि निदधाति । उभयत एवास्मै शर्म दधाति । अवैष्टा दन्दशूका इति क्लीबं सीसेन विद्धयति । दन्दशूका-नेवाव यजते । तस्मात् क्लीबं दन्दशूका दशशूकाः । निरस्तं नमुचेः शिर इति लोहितायुसं निरस्यति । पाप्मानमेव नमुचिं निरवदयते । प्राणा आत्मनः पूर्वेऽभिषिच्य इत्याहुः 47

TB 1.7.8.3

सोमो राजा वरुणः । देवा धर्मसुवश्च ये । ते ते वाचं सुवन्तां ते ते प्राणं सुवन्तामित्याह । प्राणानेवात्मनः पूर्वा-नभिषिञ्चति । यद्-ब्रूयात् । अग्नेस्त्वा तेजसा ऽभिषिञ्चामीति । तेजस्व्येव

स्यात् । दुश्चर्मा तु भवेत् । सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चामीत्याह । सौम्यो वै देवतया पुरुषः 48

TB 1.7.8.4

स्वयैवैनं देवतयाऽभिषिञ्चति । अग्ने-स्तेजसेत्याह । तेजं एवास्मिन् दधाति । सूर्यस्य वर्चसेत्याह । वर्चं एवास्मिन् दधाति । इन्द्रस्येन्द्रियेणेत्याह । इन्द्रियमेवास्मिन् दधाति । मित्रावरुणयोर्वीर्येणेत्याह । वीर्यमेवास्मिन् दधाति । मरुतामोजसेत्याह 49

TB 1.7.8.5

ओजं एवास्मिन् दधाति । क्षत्राणां क्षत्रपतिरसीत्याह । क्षत्राणामेवैनं क्षत्रपतिं करोति । अतिं दिवस्पाहीत्याह । अत्यन्यान् पाहीति वावैतदाह । सुमाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह । राष्ट्रमेवास्मिन् ध्रुवमंकः । उच्छेषणेन जुहोति । उच्छेषणभागो वै रुद्रः । भागधेयेनैव रुद्रं निरवदयते 50

TB 1.7.8.6

उदङ्परेत्याग्नीद्वे जुहोति । एषा वै रुद्रस्य दिक् । स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते । रुद्र यत्ते क्रयी परं नामेत्याह । यद्वा अस्य क्रयी परं नाम । तेन वा एष हिनस्ति । यः हिनस्ति । तेनैवैनं सह शमयति । तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह । यमादेवास्य मृत्युमवयजते 51

TB 1.7.8.7

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात् । यां कामयेत राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति । राष्ट्रमेवास्यै प्रजा भवति । पूर्णमयेनाद्ध्यु-रभिषिञ्चति । ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्-त्विषिं दधाति । औदुम्बरेण राजन्यः । ऊर्जमेवास्मिन्-न्नाद्यं दधाति । आश्वत्थेन वैश्यः । विशमेवास्मिन् पुष्टिं दधाति । नैयग्रोधेन जन्यः () । मित्राण्येवास्मै कल्पयति । अथो प्रतिष्ठित्यै । 52

(भुव - त्याहुः - पुरुष - ओजसेत्याह - निरवदयते - यजते - जन्यो द्वे च) (A8)

1.7.9 अनुवाकं 9 - स्थारोहणम्. विजयः

TB 1.7.9.1

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै । मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषां युनज्मीत्याह । ब्रह्मणैवैनं देवताभ्यां युनक्ति । प्रष्टिवाहिनं युनक्ति । प्रष्टिवाही वै देवरथः । देवरथ-मेवास्मै युनक्ति । त्रयोऽश्वा भवन्ति । रथश्चतुर्थः । द्वौ संव्येष्टसारथी । षट्थं संपद्यन्ते 53

TB 1.7.9.2

षड्वा ऋतवः । ऋतुभिरेवैनं युनक्ति । विष्णुऋमान्-क्रमते । विष्णुरेव भूत्वेमान् लोकानभिजयति । यः क्षत्रियः प्रतिहितः । सौऽन्वारभते । राष्ट्रमेव भवति । त्रिष्टुभाऽन्वारभते । इन्द्रियं वै त्रिष्टुक् । इन्द्रियमेव यजमाने दधाति 54

TB 1.7.9.3

मरुतां प्रसवे जेषमित्याह । मरुद्भिरेव प्रसूत उज्जयति । आसं मन इत्याह । यदेव मनसैप्सीत् । तदापत् । राजन्यं जिनाति । अनाक्रान्त एवाक्रमते । वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणद्धर्यते । यो राजन्यं जिनाति । समहमिन्द्रियेण वीर्येणेत्याह 55

TB 1.7.9.4

इन्द्रियमेव वीर्यमात्मन्-धत्ते । पशूनां मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूयादिति वाराही उपानहावुपं मुञ्चते । पशूनां वा एष मन्युः । यद् वराहः । तेनैव पशूनां मन्युमात्मन् धत्ते । अभि वा इयं सुषुवाणं कामयते । तस्यैश्चरेन्द्रियं वीर्यमादातोः । वाराही उपानहावुपं मुञ्चते । अस्या एवान्तर्द्धत्ते । इन्द्रियस्य वीर्यस्यानात्तयै 56

TB 1.7.9.5

नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्या इ॒त्याहा॒हिः सा॒यै । इ॒यं दु॒स्या-यु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒हीत्या॑ह । आ॒युरे॒वात्मन्-ध॑त्ते । ऊ॒र्गस्य॑ूर्जं मे धे॒हीत्या॑ह । ऊ॒र्जम॒वात्मन् ध॑त्ते । यु॒ङ्क्षि॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धे॒हीत्या॑ह । वर्च॑ ए॒वात्मन् ध॑त्ते । ए॒क॒धा ब्र॑ह्म॒ण उ॒प॑ हरति । ए॒क॒धैव॑ यज॑मान् आ॒युरू॑र्जं वर्चो॑ दधाति । रथ॑वि॒मोच॑नीयां जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै 57

TB 1.7.9.6

त्रयो॑ऽश्वा भवन्ति । रथ॑श्चतु॒र्थः । तस्मा॑-च्चतु॒र्जुहो॑ति । यदु॒भौ स॒हाव॑तिष्ठेताम् । स॒मानं॑ लो॒कमि॑याताम् । स॒ह स॑ग्रंही॒त्रा र॑थ॒वाह॑ने रथ॒माद॑धाति । सु॒वर्गादे॒वैनं॑ लो॒कादु॑न्तर्दधाति । ह॒सः शु॑चिषदित्या द॑धाति । ब्रह्म॑णै॒वैनं॑-मुपाव॑हरति । ब्रह्म॑णा ऽऽद॑धाति () । अति॑च्छन्द॒सा ऽऽद॑धाति । अति॑च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि छन्दा॒सि । सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छन्दो॑भि-राद॑धाति । वर्ष॑म् वा ए॒षा छन्द॑साम् । यदति॑च्छन्दाः । यदति॑च्छन्द॒सा द॑धाति । वर्ष॑मै॒वैनं॑ स॒माना॑नां करोति । 58

(प॒द्यन्ते - दु॒धाति - वी॒र्ये॑णेत्या॒हा - ना॑त्यै - प्रति॑ष्ठित्यै - ब्रह्म॑णाऽऽद॑धाति सप्त च) (A9)

1.7.10 अनुवाकं 10 - आसने समुपवेशः सर्वैस्सेव्यत्वं च

TB 1.7.10.1

मि॒त्रोऽसि॑ वरु॒णोऽसी॑त्याह । मै॒त्रं वा॑ अहः । वा॒रु॒णी रा॒त्रिः । अ॒होरा॒त्राभ्या॑-मे॒वैनं॑-मुपाव॑हरति । मि॒त्रोऽसि॑ वरु॒णोऽसी॑त्याह । मै॒त्रो वै दक्षि॑णः । वा॒रु॒णः स॒व्यः । वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षा । स्वमे॒वैनौ॑ भा॒ग॒धेयं॑-मुपाव॑हरति । सम॒हं वि॒श्वेदे॒वैरि॑त्याह 59

TB 1.7.10.2

वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॑जाः । ता ए॒वाद्याः॑ कुरुते । क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॑रसि क्ष॒त्रस्य॑ योनि॑-र॒सीत्य॑धीवा॒समा-
स्तृ॑णाति सयोनि॒त्वाय॑ । स्यो॒नामासी॑द सु॒षदा॑मासीदेत्याह । य॒था य॒जुरे॒वै तत् । मा त्वा॑ हि॒सीन्

मा मां हिंसीदित्याहा-हिंसायै । निषंसाद धृतव्रंतो वरुणः पुस्त्यास्वा साम्राज्याय सुक्रतुरित्याह । साम्राज्यमेवैनं सुक्रतुं करोति । ब्रह्मा(3)न्त्वं राजन्-ब्रह्माऽसि सविताऽसि सत्यसंव इत्याह । सवितारं-मेवैनं सत्यसंव करोति 60

TB 1.7.10.3

ब्रह्मा(3)न्त्वं राजन्-ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह । इन्द्रमेवैनं सत्यौजसं करोति । ब्रह्मा(3)न्त्वं राजन्-ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेव इत्याह । मित्रमेवैनं सुशेवं करोति । ब्रह्मा(3)न्त्वं राजन्-ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह । वरुणमेवैनं सत्यधर्माणं करोति । सविताऽसि सत्यसंव इत्याह । गायत्री-मेवैतेनाभिव्याहरति । इन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह । त्रिष्टुभं-मेवैतेनाभिव्याहरति 61

TB 1.7.10.4

मित्रोऽसि सुशेव इत्याह । जगती-मेवैतेनाभिव्याहरति । सत्यमेता देवताः । सत्यमेतानि छन्दांसि । सत्यमेवाव रुन्धे । वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह । अनुष्टुभं-मेवैतेनाभिव्याहरति । सत्यानृते वा अनुष्टुप् । सत्यानृते वरुणः । सत्यानृते एवावरुन्धे 62

TB 1.7.10.5

नैनं सत्यानृते उदिते हिंस्तः । य एवं वेद । इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति स्फ्यं प्रयच्छति । वज्रो वै स्फ्यः । वज्रेणैवास्मां अवरपरं रन्धयति । एव हि तच्छ्रेयः । यदस्मा एते रद्व्येयुः । दिशोऽभ्ययं राजाऽभूदिति पञ्चाक्षान्-प्रयच्छति । एते वै सर्वेऽयाः । अपराजायिन-मेवैनं करोति 63

TB 1.7.10.6

ओदुनमुद्वते । परमेष्ठी वा एषः । यदोदुनः । परमामेवैनं श्रियं गमयति । सुशोकां(4)

सुमङ्गलौ(4) सत्यराजा(3)नित्याह । आशिषमेवैतामा शास्ते । शौनः शेषमाख्यापयते । वरुणपाशा-
देवेनं मुञ्चति । पुरः शतं भवति । शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः() । आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति ।
मारुतस्य चैकविंशतिकपालस्य वैश्वदेव्यै चामिक्षाया अग्नये स्विष्टकृते समवद्यति । देवताभिरेवेन-
मुभयतः परिगृह्णाति । अपां नप्त्रे स्वाहोर्जो नप्त्रे स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहेति तिस्र आहुतीर-
जुहोति । त्रयं इमे लोकाः । एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति । 64

(देवैरित्याह - सत्यसंव करोति - त्रिष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति- सत्यानृते एवावरुन्धे - करोति
- शतेन्द्रियः षट्) (A10)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 10 anuvAkams :-

(एतद् ब्राह्मणानि - धात्रे - रात्निनां - देवसुवा - मर्थेतो - देवीर् - दिशः - सोमस्ये - न्द्रस्य -
मित्रो दश)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(एतद् ब्राह्मणानि - वैष्णवं त्रिकपाल - मन्त्रं वै पूषा - वाशाः स्थेत्याह - दिशो व्यास्थापय -
त्युदङ्परेत्य - ब्रह्मा(3)न्त्वः राजं चतुष्पष्टिः

first and last word of 7th prapAtakam :-

(एतद् ब्राह्मणानि - प्रति तिष्ठति)

॥ हरिः ॐ ॥ ॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

=====

1.8 प्रथमाष्टके अष्टमः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं

1.8.1 अनुवाकं 1 - संसृपां हवींषि दश

TB 1.8.1.1

वरुणस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं पराऽपतत् । तथ्सः सृद्धिरनु समंसर्पत् । तथ्सः सृपाः सः सृत्त्वम् । अग्निना देवेन प्रथमे ऽहन्ननु प्रायुङ्क्त । सरस्वत्या वाचा द्वितीयै । सवित्रा प्रसवेन तृतीयै । पूष्णा पशुभिश्चतुर्थे । बृहस्पतिना ब्रह्मणा पञ्चमे । इन्द्रेण देवेन षष्ठे । वरुणेन स्वयां देवतया सप्तमे 1

TB 1.8.1.2

सोमेन राज्ञाऽष्टमे । त्वष्टा रूपेण नवमे । विष्णुना यज्ञेनाप्नोत् । यथ्सः सृपो भवन्ति । इन्द्रियमेव तद्-वीर्यं यजमान आप्नोति । पूर्वा पूर्वा वेदिर्भवति । इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्ध्यै । पुरस्तादुपसदाः सौम्येन प्रचरति । सोमो वै रेतोधाः । रेत एव तद्-दधाति () । अन्तरा त्वाष्ट्रेण । रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि विकरोति । उपरिष्ठाद्-वैष्णवेन । यज्ञो वै विष्णुः । यज्ञ एवान्तुतः प्रति तिष्ठति । 2

(सप्तमे - दधाति पञ्च च) (A1)

1.8.2 अनुवाकं 2 - दशपेयः

TB 1.8.2.1

जामि वा एतत् कुर्वन्ति । यथ्सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति । पुण्डरिस्रजां प्रयच्छत्यजामित्वाय । अङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः । अप्सु दीक्षातपसी प्रावेशयन् । तत् पुण्डरीक-मभवत् । यत् पुण्डरिस्रजां प्रयच्छति । साक्षादेव दीक्षातपसी अवरुन्धे । दशभिर्वथ्सतरैः सोमं क्रीणाति । दशाक्षरा विराट् 3

TB 1.8.2.2

अन्नं विराट् । विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे । मुष्करा भवन्ति सेन्द्रत्वाय । दुशपेयो भवति ।
अन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै । शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति । शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः । आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठति । सप्तदशः स्तोत्रं भवति । सप्तदशः प्रजापतिः 4

TB 1.8.2.3

प्रजापतेरास्यै । प्राकाशावरुद्ध्यै ददाति । प्रकाशमेवैनं गमयति । स्रजमुद्गात्रे । व्येवास्मै
वासयति । रुक्मः होत्रे । आदित्यमेवास्मा उन्नयति । अश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्याम् । प्राजापत्यो
वा अश्वः । प्रजापतेरास्यै 5

TB 1.8.2.4

द्वादश-पष्ठौहीर-ब्रह्मणै । आयुरेवावरुन्धे । वशां मैत्रावरुणाय । राष्ट्रमेव वश्यकः । ऋषभं
ब्राह्मणाच्छसिने । राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः । वासंसी नष्टापोतृभ्याम् । पवित्रे एवास्यैते । स्थूरिं
यवाचित-मच्छावाकाय । अन्त एव वरुणमव यजते 6

TB 1.8.2.5

अनङ्गाह-मग्नीधे । वह्निर्वा अनङ्गान् । वह्निर्ग्रीत् । वह्निनैव वह्निं यज्ञस्यावरुन्धे । इन्द्रस्य
सुषुवाणस्य त्रेधेन्द्रियं वीर्यं पराऽपतत् । भृगु-स्तृतीय-मभवत् । श्रायन्तीयं तृतीयम् । सरस्वती
तृतीयम् । भार्गवो होता भवति । श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति () । वारवन्तीय-मग्निष्टोम-
सामम् । सारस्वतीरपो गृह्णाति । इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्ध्यै । श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति ।
इन्द्रियमेवास्मिन् वीर्यं श्रयति । वारवन्तीय-मग्निष्टोम-सामम् । इन्द्रियमेवास्मिन् वीर्यं वारयति
। 7

(विराट् - प्रजापति - रश्मः प्रजापतेरास्यै - यजते - ब्रह्मसामं भवति सप्त च) (A2)

1.8.3 अनुवाकं 3 - दिशामवेष्टयः, पशुबन्धः, सात्यदूतहवींषि च

TB 1.8.3.1

ई॒श्वरो वा ए॒ष दि॒शोऽनु॒न्-म॑दितोः । यं दि॒शोऽनु॒ व्या॒स्था॒पय॑न्ति । दि॒शाम॑वे॒ष्टयो भ॑वन्ति । दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठत्यनु॒न्मा॑दाय । पञ्च दे॒वता॑ यजति । पञ्च दि॒शः । दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति । ह॒विषो॑ ह॒विष इ॒ष्ट्वा बा॒र॒हस्प॑त्य-म॒भिघा॑रयति । य॒ज॒मा॒न॒दे॒व॒त्यो वै बृ॒हस्प॑तिः । यज॑मानमे॒व तेज॑सा॒ सम॑र्द्धयति 8

TB 1.8.3.2

आ॒दि॒त्यां म॒ल्ल॒हां ग॒र्भिणी॑मा ल॑भते । मा॒रु॒तीं पृ॒श्निं प॒ष्ठौही॑म् । वि॒शं चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रं च॑ स॒मीची॑ दधाति । आ॒दि॒त्यया॒ पूर्वा॑या प्रच॑रति । मा॒रु॒त्योत्त॑रया । रा॒ष्ट्र ए॒व वि॒शम॑नु॒ब॒द्धाति॑ । उ॒च्चैरा॑दि॒त्याया॒ आ॒श्राव॑यति । उ॒पा॒शु मा॒रु॒त्यै । तस्मा॑द्-रा॒ष्ट्रं वि॒शम॑तिवदति । ग॒र्भिण्या॑दि॒त्या भ॑वति 9

TB 1.8.3.3

इ॒न्द्रि॒यं वै गर्भः॑ । रा॒ष्ट्र-मे॒वेन्द्रि॒याव्य॑कः । अ॒ग॒र्भा मा॒रु॒ती । वि॒द्वै म॒रुतः॑ । वि॒शमे॒व नि॒रिन्द्रि॒याम॑कः । दे॒वा॒सुराः स॒म्य॑त्ता आसन् । ते दे॒वा अ॒श्विनोः॑ पू॒षन्-वा॒चः स॒त्यः स॒नि॒धाय॑ । अ॒नृ॒ते॒नासुरा॑-न॒भ्य॑भवन् । ते॒ऽश्वि॒भ्यां पू॒ष्णे पु॒रो॒डाशं॑ द्वा॒द॒शक॑पालं नि॒र॑वपन् । ततो॒ वै ते वा॒चः स॒त्यम॑वा॒रुन्ध॑त 10

TB 1.8.3.4

यद॒श्वि॒भ्यां पू॒ष्णे पु॒रो॒डाशं॑ द्वा॒द॒शक॑पालं नि॒र्व॑पति । अ॒नृ॒ते॒नैव॑ भ्रातृ॒व्या-न॑भिभूय । वा॒चः स॒त्यम॑वा॒रुन्धे । स॒र॒स्व॒ते स॒त्यवा॑चे च॒रुम् । पू॒र्वमे॒वो॒दित॑म् । उ॒त्त॑रेणा॒भि गृ॑णाति । स॒वि॒त्रे स॒त्यप्र॑स॒वाय॑ पु॒रो॒डाशं॑ द्वा॒द॒शक॑पालं प्र॒सू॒त्यै । दू॒तान्-प्र॑हि॒णोति॑ । आ॒वि॒द ए॒ता भ॑वन्ति । आ॒वि॒दमे॒वैनं॑ गमयन्ति () । अथो॑ दू॒तेभ्य॑ ए॒व न छि॑द्यते । ति॒सृ॒धन्व॑ शु॒ष्क॒दृति॑र-दक्षि॒णा स॒मृ॒द्ध्यै । 11

(अर्द्धयति - भव - त्परुन्धत - गमयन्ति द्वे च) (A3)

1.8.4 अनुवाकं 4 - प्रयुजां हवींषि द्वादश

TB 1.8.4.1

आग्नेय-मृष्टाकपालं निर्वपति । तस्मा-च्छिशिरे कुरुपञ्चालाः प्राञ्चो यान्ति । सौम्यं चरुम् । तस्माद्-वसन्तं व्यवसायादयन्ति । सावित्रं द्वादशकपालम् । तस्मात्-पुरस्ताद्-यवानां सवित्रा विरुन्धते । बारुहस्पत्यं चरुम् । सवित्रैव विरुद्धं । ब्रह्मणा यवानादधते । त्वाष्ट्र-मृष्टाकपालम् 12

TB 1.8.4.2

रूपाण्येव तेन कुर्वते । वैश्वानरं द्वादशकपालम् । तस्माज्जघन्ये नैदाघे प्रत्यञ्चः कुरुपञ्चाला यान्ति । सारस्वतं चरुं निर्वपति । तस्मात्-प्रावृषि सर्वा वाचो वदन्ति । पौष्णेन व्यवस्यन्ति । मैत्रेण कृषन्ते । वारुणेन विधृता आसते । क्षेत्रपत्येन पाचयन्ते । आदित्येनादधते 13

TB 1.8.4.3

मासिमस्येतानि हवींषि निरुप्याणीत्याहुः । तेनैवर्तून-प्रयुङ्क्त इति । अथो खल्वाहुः । कः सम्वत्सरं जीविष्यतीति । षडेव पूर्वोद्युर्निरुप्याणि । षडुत्तरेद्युः । तेनैवर्तून-प्रयुङ्क्ते । दक्षिणो रथवाहनवाहः पूर्वेषां दक्षिणा । उत्तर उत्तरेषाम् । सम्वत्सरस्यैवान्तौ युनक्ति () । सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै । 14

(त्वाष्ट्रमृष्टाकपालं - दधते - युनक्त्येकं च) (A4)

1.8.5 अनुवाकं 5 - सौत्रामणिः, पशवः, हवींषि च

TB 1.8.5.1

इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं पराऽपतत् । स यत् प्रथमं निरणीवत् । तत्-क्लमभवत् ।
यद्-द्वितीयम् । तद्-बदरम् । यत्-तृतीयम् । तत्-कर्कन्धुं । यन्नस्तः । स सिंहः । यदक्ष्योः
15

TB 1.8.5.2

स शार्दूलः । यत्-कर्णयोः । स वृकः । य ऊर्द्धः । स सोमः । या ऽवाची । सा सुरा ।
त्रयाः सक्तवो भवन्ति । इन्द्रियस्याव-रुद्ध्यै । त्रयाणि लोमानि 16

TB 1.8.5.3

त्विषिमेवाव रुन्धे । त्रयो ग्रहाः । वीर्यमेवाव रुन्धे । नाम्ना दशमी । नव वै पुरुषे प्राणाः
। नाभिर्दशमी । प्राणा इन्द्रियं वीर्यम् । प्राणानेवेन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्-धत्ते । सीसेन
क्लीबाच्छष्पाणि क्रीणाति । न वा एतदयो न हिरण्यम् 17

TB 1.8.5.4

यथ्-सीसम् । न स्त्री न पुमान् । यत्-क्लीबः । न सोमो न सुरा । यथ्-सौत्रामणी समृद्ध्यै ।
स्वाद्धीं त्वां स्वादुनेत्याह । सोममेवैनां करोति । सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णे पच्यस्वेत्याह । एताभ्यो ह्येषा देवताभ्यः पच्यन्ते । तिस्रः सःसृष्टा वसति 18

TB 1.8.5.5

तिस्रो हि रात्रीः क्रीतः सोमो वसति । पुनातु ते परिस्तुतमिति यजुषा पुनाति व्यावृत्त्यै । पवित्रेण
पुनाति । पवित्रेण हि सोमं पुनन्ति । वारेण शश्वता तनेत्याह । वारेण हि सोमं पुनन्ति । वायुः पूतः
पवित्रेणेति नैतया पुनीयात् । व्यृद्धा ह्येषा । अतिपवितस्यैतया पुनीयात् । कुविदुङ्गे-त्यनिरुक्तया
प्राजापत्यया गृह्णाति 19

TB 1.8.5.6

अ॒निरु॒क्तः प्र॒जाप॑तिः । प्र॒जाप॑ते॒राष्ट्यै॑ । ए॒क॒य॒र्चा गृ॑हाति । ए॒क॒धै॒व यज॑माने वी॒र्यं॑ दधाति । आ॒श्विनं॑ धूम्र॒मा ल॑भते । अ॒श्विनौ॑ वै दे॒वानां॑ भिष॒जौ । ताभ्या॑मे॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति । सा॒र॒स्व॒तं मे॒षम् । वा॒ग्वै सर॑स्वती । वा॒चै॒वैनं॑ भिष॒ज्यति॑ () । ऐ॒न्द्रमृ॑ष॒भः सै॒न्द्र॒त्वाय॑ । 20

(अक्ष्योर् - लोमानि - हिरण्यं - वसति - गृहाति - भिषज्यत्येकं च) (A5)

1.8.6 अनुवाकं 6 - सौत्रामणिः, पशवः, हवींषि च

TB 1.8.6.1

यत्-त्रि॒षु यू॒पेष्वा॑-ल॒भेत॑ । ब॒हि॒र्द्धा ऽस्मा॑दिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दध्यात् । भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत् । ए॒क॒यू॒प आ॒ल॑भते । ए॒क॒धै॒वास्मिन्-त्रि॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दधाति । नास्मै॑ भ्रातृ॑व्यं जनयति । नैते॑षां प॒शूनां॑ पु॒रो॒डा॒शा भ॑वन्ति । ग्र॒हपु॑रोडा॒शा ह्ये॑ते । यु॒वः सु॒राम॑म॒श्विने॑ति॒ सर्व॑दे॒वत्ये॑ या॒ज्यानु॒वाक्ये॑ भवतः । सर्वा॑ ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति 21

TB 1.8.6.2

ब्रा॒ह्मणं॑ परि॒क्रीणी॒या-दु॒च्छे॒षण॑स्य पा॒ता॒रम् । ब्रा॒ह्म॒णो ह्याहु॑त्या उ॒च्छे॒षण॑स्य पा॒ता । यदि॑ ब्रा॒ह्म॒णं न वि॑न्देत् । व॒ल्मी॒क॒व॒पाया॑म॒वं न॑येत् । सै॒व ततुः॑ प्रायश्चित्तिः । यद्-वै सौ॒त्राम॑ण्यै व्यृ॒द्धम् । तद॑स्यै॒ समृ॑द्धम् । ना॒ना॒दे॒वत्याः॑ प॒शव॑श्च पु॒रो॒डा॒शाश्च॑ भवन्ति॒ समृ॑द्धयै । ऐ॒न्द्रः प॑शूनामु॒त्तमो॑ भवति । ऐ॒न्द्रः पु॑रो॒डा॒शानां॑ प्रथ॒मः 22

TB 1.8.6.3

इन्द्रि॒ये ए॒वास्मै॑ स॒मीची॑ दधाति । पु॒रस्ता॑-द॒नूया॑जानां पु॒रो॒डा॒शैः प्र॑चरति । प॒शवो॑ वै पु॒रो॒डा॒शाः । प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे । ऐ॒न्द्र-मे॒का॑द॒शक॑पालं निर्वपति । इन्द्रि॒यमे॒वाव॑-रुन्धे । सा॒वि॒त्रं द्वा॑द॒शक॑पालं प्रसू॒त्यै । वा॒रु॒णं द॑श॒क॒पाल॑म् । अ॒न्त॒त ए॒व व॑रु॒णम॑व॒यज॑ते । वड॑बा दक्षि॒णा 23

TB 1.8.6.4

उ॒त वा ए॒षाऽश्व॑ सु॒ते । उ॒ताश्व॑त॒रम् । उ॒त सोमं॑ उ॒त सुरा॑ । यथ॑-सौ॒त्राम॑णी॒ समृ॑द्धयै ।
बा॒रु॒हस्प॑त्यं प॒शुं च॑तु॒र्थ-म॑तिप॒वित॑स्याल॒भते॑ । ब्र॒ह्म वै दे॒वानां॑ बृ॒हस्प॑तिः । ब्र॒ह्मणै॑व य॒ज्ञस्य॑
व्यृ॒द्धम॑पि॒-व॑पति । पु॒रोडा॑श॒वाने॑ष प॒शुर्भव॑ति । न ह्ये॒तस्य॑ ग्र॒हं गृ॑ह्णन्ति । सोम॑प्रतीकाः पितर॑-
स्तृ॒ष्णुते॑ति॒ शता॑तृ॒ण्णाया॑ः स॒मव॑नयति 24

TB 1.8.6.5

श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑यः । आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति । दक्षि॑णेऽग्नौ जु॒होति॑ । पा॒पव॑स्य॒सस्य॑
व्यावृ॑त्त्यै । हि॒र॒ण्यम॑न्त॒रा धा॑रयति । पू॒तामे॒वैनां॑ जु॒होति॑ । श॒तमा॑नं भवति । श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑
श॒तेन्द्रि॑यः । आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति । यत्रै॒व श॑तातृ॒ण्णां धा॑रयति 25

TB 1.8.6.6

तन्नि॑दधाति॒ प्र॑ति॒ष्ठित्यै॑ । पि॒तृन् वा ए॒तस्यै॑न्द्रि॒यं वी॑र्यं गच्छति । यः सोमो॑ऽति॒पव॑ते । पि॒तृणां॑
या॒ज्या-नु॒वाक्या॑भिरु॒पं तिष्ठ॑ते । यदे॒वास्यं॑ पि॒तृनि॑न्द्रि॒यं वी॑र्यं गच्छति । तदे॒वाव॑ रुन्धे । तिसृ॑भिरु॒पं
तिष्ठ॑ते । तृती॒ये वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑ । ताने॒व प्री॑णाति । अथो त्री॑णि वै य॒ज्ञस्यै॑न्द्रि॒याणि॑ ()
। अ॒द्भ्युर्य॑-होता ब्र॒ह्मा । त उ॒प॑तिष्ठन्ते । यान्ये॒व य॒ज्ञस्यै॑न्द्रि॒याणि॑ । तैरे॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति । 26

(प्र॒णाति॑ - प्र॒थ॒मो - दक्षि॑णा - स॒मव॑नयति - धा॒रय॑ - ती॒न्द्रि॒याणि॑ च॒त्वारि॑ च) (A6)

1.8.7 अनुवाकं 7 - राजसूयस्याग्रे कर्तव्यं पवित्राख्यमग्निष्टोममहः

TB 1.8.7.1

अ॒ग्नि॒ष्टोम॑मग्र॒ आह॑रति । य॒ज्ञमु॒खं वा अ॑ग्नि॒ष्टोमः॑ । य॒ज्ञमु॒खमे॒वारभ्य॑ स॒वमा॑क्रमते । अथै॒षो-
ऽभि॑षेच॒नीयं॑-श्चतु॒स्त्रि॒ंशप॑वमानो भवति । त्रय॑स्त्रि॒ंशद्वै॑ दे॒वताः॑ । ता ए॒वाप्नो॑ति । प्र॒जाप॑ति-

श्चतुस्त्रिंशः । तमेवामोति । सश्शर एष स्तोमानामयथापूर्वम् । यद्विषमाः स्तोमाः 27

TB 1.8.7.2

एतावान् वै यज्ञः । यावान्-पर्वमानाः । अन्तः श्लेषेणं त्वा अन्यत् । यथ-सुमाः पर्वमानाः । तेनासश्शरः । तेन यथापूर्वम् । आत्मनै-वाग्निष्टोमेनर्द्धोति । आत्मना पुण्यो भवति । प्रजा वा उक्थानि । पशवं उक्थानि() । यदुक्थ्यो भवत्यनु संतत्यै । 28

(स्तोमाः-पशवं उक्थान्येकं च) (A7)

1.8.8 अनुवाकं 8 - अभिषेचनीये साममन्त्रविशेषः

TB 1.8.8.1

उप त्वा जामयो गिर इति प्रतिपद्भवति । वाग्वै वायुः । वाच एवैषोऽभिषेकः । सर्वासामेव प्रजानां सूयते । सर्वा एनं प्रजा राजेति वदन्ति । एतमु त्वं दशक्षिप इत्याह । आदित्या वै प्रजाः । प्रजानामेवैतेन सूयते । यन्ति वा एते यश्मुखात् । ये सम्भार्या अक्रन् 29

TB 1.8.8.2

यदाह पर्वस्व वाचो अंग्रिय इति । तेनैव यश्मुखान्-नयन्ति । अनुष्टुक्-प्रथमा भवति । अनुष्टु-गुत्तमा । वाग्वा अनुष्टुक् । वाचैव प्रयन्ति । वाचोद्यन्ति । उद्वतीर्-भवन्ति । उद्वद्वा अनुष्टुभो रूपम् । आनुष्टुभो राजन्यः 30

TB 1.8.8.3

तस्मादुद्वतीर्-भवन्ति । सौर्यनुष्टु-गुत्तमा भवति । सुवर्गस्य लोकस्य संतत्यै । यो वै सवादेति । नैनं सव उपनमति । यः सामभ्य एति । पापीयान्-सुषुवाणो भवति । एतानि खलु वै सामानि । यत्पृष्ठानि । यत्पृष्ठानि भवन्ति 31

TB 1.8.8.4

तैरेव सुवान्नैति । यानि देवराजानां सामानि । तैरमुष्मिन् लोकं ऋद्धोति । यानि मनुष्यराजानां सामानि । तैरस्मिन् लोकं ऋद्धोति । उभयोरेव लोकयोर्ऋद्धोति । देवल्लोके च मनुष्यलोके च । एकविंशोऽभिषेचनीयस्योत्तमो भवति । एकविंशः केशवपनीयस्य प्रथमः । सप्तदशो दशपेयः 32

TB 1.8.8.5

विद्वा एकविंशः । राष्ट्रं सप्तदशः । विश एवैतन्मद्ध्यतोऽभिषिच्यते । तस्माद्वा एष विशां प्रियः । विशो हि मद्ध्यतोऽभिषिच्यते । यद्वा एनमदो दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति । तथ्सुवर्गं लोकमभ्यारोहति । यदिमं लोकं न प्रत्यवरोहेत् । अति ज्ञानं वेयात् । उद्वा माघेत् () । यदेष प्रतीचीनस्तोमो भवति । इममेव तेन लोकं प्रत्यवरोहति । अथो अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यनुन्मादाय । 33

(अक्रन् - राजन्यो - भवन्ति - दशपेयो - माघेत् त्रीणि च) (A8)

1.8.9 अनुवाकं 9 - अभिषेचनीयविषययो रुक्मयोः स्तुतिः

TB 1.8.9.1

इयं वै रजता । असौ हरिणी । यद् रुक्मौ भवतः । आभ्यामेवैनमुभयतः परिं गृह्णाति । वरुणस्य वा अभिषिच्यमानस्यापः । इन्द्रियं वीर्यं निरघ्नन् । तथ्सुवर्णं हिरण्यमभवत् । यद् रुक्ममन्तर्दधाति । इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय । शतमानो भवति शतक्षरः () । शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः । आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति । आयुर्वै हिरण्यम् । आयुष्या एवैनमुभयति क्षरन्ति । तेजो वै हिरण्यम् । तेजस्या एवैनमुभयति क्षरन्ति । वर्चो वै हिरण्यम् । वर्चस्या एवैनमुभयति क्षरन्ति । 34

(शतक्षरोऽष्टौ च) (A9)

1.8.10 अनुवाकं 10 - व्युष्टिद्विरात्रं राजसूयान्ते कर्तव्यम्

TB 1.8.10.1

अप्रतिष्ठितो वा एष इत्याहुः । यो राजसूयेन यजत इति । यदा वा एष एतेन द्विरात्रेण यजते । अथ प्रतिष्ठा । अथ सम्वत्सरमाप्नोति । यावन्ति सम्वत्सरस्या-होरात्राणि । तावन्तीरेतस्य स्तोत्रीयाः । अहोरात्रेष्वेव प्रति तिष्ठति । अग्निष्टोमः पूर्वमहर्-भवति । अतिरात्र उत्तरम् 35

TB 1.8.10.2

नानैवाहोरात्रयोः प्रति तिष्ठति । पौर्णमास्यां पूर्वमहर्-भवति । व्यष्टकाया-मुत्तरम् । नानैवाह मासयोः प्रतितिष्ठति । अमावास्यायां पूर्वमहर्-भवति । उद्वृष्ट उत्तरम् । नानैव मासयोः प्रति तिष्ठति । अथो खलु । ये एव संमानपक्षे पुण्याहे स्याताम् । तयोः कार्यं प्रतितिष्ठत्यै 36

TB 1.8.10.3

अपशव्यो द्विरात्र इत्याहुः । द्वे ह्येते छन्दसी । गायत्रं च त्रैष्टुभं च । जगतीमन्तर्यन्ति । न तेन जगती कृतेत्याहुः । यदेनां तृतीयसवने कुर्वन्तीति । यदा वा एषाऽहीनस्याहर् भजते । साहस्यं वा सवनम् । अथैव जगती कृता । अथ पशव्यः () । व्युष्टिर्वा एष द्विरात्रः । य एवं विद्वान् द्विरात्रेण यजते । व्येवास्मा उच्छति । अथो तम एवापहते । अग्निष्टोम-मन्तुत आहरति । अग्निः सर्वा देवताः । देवतास्वेव प्रति तिष्ठति । 37

(उत्तरं - प्रतितिष्ठत्यै - पशव्यः सप्त च) (A10)

PrapAtaka Korvai with starting words of 1 to 10 anuvAkams :-

1.8 प्रथमाष्टके अष्टमः प्रपाठकः - राजसूयानुब्राह्मणं <https://www.vedavms.in> 135

(वरुणस्य - जा - मीश्वर - आग्नेय - मिन्द्रस्य - यत् त्रि - ष्वग्निष्टोम - मुप त्वे - यं वै रजता -
ऽप्रतिष्ठितो दश)

korvai with starting words of 1, 11, 21 series of dasinis :-

(वरुणस्य - यदश्विभ्यां - यत् त्रिषु - तस्मादुद्वेतीः सप्तत्रिंशत्)

first and last word of 8th prapAtakam :-

वरुणस्य - प्रति तिष्ठति ।

॥ हरिः ॐ ॥ ॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टके अष्टमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे प्रथमाष्टकं समाप्तम् ॥ = = = = =